

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με θέμα:

**«Περιβαλλοντική Ηθική -
Μελέτη των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των
κατοίκων της πόλης του Ηρακλείου»**

από τους φοιτητές/τριες:

ΚΑΠΙΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, Α.Μ. 3662

ΛΟΜΠΡΑΝΟΥ ΜΑΡΙΑ, Α.Μ. 3594

ΣΙΟΛΑ ΑΜΑΛΙΑ, Α.Μ. 3588

ΣΜΥΡΝΑΚΗ ΙΩΑΝΝΑ, Α.Μ. 3526

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. Μιχάλης Προμπονάς

Ηράκλειο, 2013

Ειλικρινείς ευχαριστίες στον υπεύθυνο καθηγητή μας κ. Προμπονά
Μιχάλη, για την πολύτιμη βοήθεια του και την άριστη συνεργασία μας
σε όλη την διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας, καθώς
επίσης και σε όλους αυτούς που δέχτηκαν πρόθυμα να μας βοηθήσουν
σε αυτό το έργο...

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος.....	σελ.1
Εισαγωγή.....	σελ.2
Κεφάλαιο Πρώτο	
1.1 Περιβαλλοντική Ηθική.....	σελ.3
1.2 Εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Ηθικής	σελ.6
1.3 Περιβαλλοντική Ηθική και η σχέση της με τον Ανθρωποκεντρισμό, τον Οικοκεντρισμό, τη Διανοητική Οικολογία, το Φεμινισμό, την Κοινωνική Οικολογία.....	σελ.10
Κεφάλαιο Δεύτερο	
2.1 Το κίνημα της Βαθιάς Οικολογίας του Naess.....	σελ.17
2.2 Χαρακτηριστικά της Βαθιάς Οικολογίας.....	σελ.18
2.3 Βασικές Αρχές της Βαθιάς Οικολογίας.....	σελ.23
Κεφάλαιο Τρίτο	
3.1 Η Σχέση της Ηθικής με την Εκπαίδευση	σελ.29
3.2 Η Σχέση της Περιβαλλοντικής Ηθικής με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	σελ.30
3.3 Αναγκαιότητα και Τεχνικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	σελ.33
Κεφάλαιο Τέταρτο	
Ερευνητικό Μέρος	
4.1 Στοιχεία και Μεθοδολογία Έρευνας.....	σελ.38
4.2 Θεωρητικό Μοντέλο.....	σελ.41
4.3 Ανάλυση Δεδομένων.....	σελ.42
4.4 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων.....	σελ.44
4.4.1 Περιγραφική Στατιστική.....	σελ.44
4.4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα.....	σελ.94

4.4.3 Ερευνητικές Υποθέσεις.....σελ.105	σελ.105
Επίλογος – Συμπεράσματα.....σελ.116	σελ.116
Παράρτημα Α' - Διάγραμμα Ερευνητικής Πρότασης.....σελ.126	σελ.126
Παράρτημα Β' – Ερωτηματολόγιο.....σελ.139	σελ.139
Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία	

Πρόλογος

Είναι γενικά αποδεκτό πως η οικολογική κρίση δεν αποτελεί καινοφανές φαινόμενο στην ανθρώπινη ιστορία. Ιδιαίτερα όμως τις τελευταίες δεκαετίες η κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος σημαίνει συναγερμό απέναντι στην υπερεκμετάλλευση που λαμβάνει χώρα από τον άνθρωπο.

Η εξαφάνιση σημαντικού ποσοστού ειδών της πανίδας και της χλωρίδας, η εξάντληση φυσικών πόρων, όπως το νερό και το πετρέλαιο, οι ραγδαίες κλιματικές αλλαγές εξαιτίας του φαινομένου του θερμοκηπίου, η μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος, η ευθανασία, η κλωνοποίηση, η δημιουργία όπλων μαζικής καταστροφής, η κακομεταχείριση των ζώων είναι ορισμένα από τα σύγχρονα οικολογικά προβλήματα που κάθε άλλο παρά απλά και δευτερευούσης σημασίας είναι.

Η προκλητικά αδιάφορη στάση των ανθρώπων απέναντι σε αυτά αποτέλεσε το κινητήριο έναυσμα για τους περιβαλλοντολόγους οι οποίοι έθεσαν ως επιτακτική ανάγκη την αναδιευθέτηση των αξιών που ρύθμιζαν ως τώρα τις συμπεριφορές των ανθρώπων. Αυτός ήταν και ο λόγος ανάπτυξης της Περιβαλλοντικής Ηθικής η οποία μελετά την σχέση των ανθρώπων ως προς το περιβάλλον και τα μη - ανθρώπινα όντα, καθώς και το αν και κατά πόσο μπορούν τα συστατικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος να τύχουν ηθικής αντιμετώπισης από τον άνθρωπο.

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της φοίτησής μας στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης κατά το ακαδημαϊκό έτος 2012-2013, με υπεύθυνο Διδάσκοντα τον Δρ. Μιχάλη Προμπονά.

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι: “Περιβαλλοντική Ηθική - Μελέτη των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των κατοίκων της πόλης του Ηρακλείου”. Το έναυσμα για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος δόθηκε από την καθημερινότητά μας και από τα προβλήματα που εντοπίζουμε καθημερινά στον Δήμο Ηρακλείου, όπως είναι η μόλυνση των θαλάσσιων υδάτων, οι μεγάλοι όγκοι απορριμμάτων σε αρκετές παραλίες και η βάνανυση συμπεριφορά προς τα ζώα (ακρωτηριασμός, θανάτωση ζώων). Τα γεγονότα αυτά προκάλεσαν τον έντονο προβληματισμό μας και την θέληση να ασχοληθούμε περισσότερο με τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Το κύριο θέμα της εργασίας μας είναι η μελέτη των αντιλήψεων και των συμπεριφορών των κατοίκων του Ηρακλείου απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική, ένα σύνολο ηθικών αρχών και κανόνων που προσπαθούν να εδραιώσουν παγκοσμίως περιβαλλοντολόγοι φιλόσοφοι και επιστήμονες ώστε να προσδιορίσουν τις “ηθικές” σχέσεις του ανθρώπου με τον φυσικό κόσμο. Η πολυσυζητημένη θεωρία της Περιβαλλοντικής Ηθικής καλείται ουσιαστικά να καθορίσει τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες των ανθρώπων απέναντι στο περιβάλλον, στα φυσικά οικοσυστήματα καθώς στις κοινότητες άγριας ζωής (χλωρίδα, πανίδα) που ενδημούν σε αυτά.

Στόχος μας λοιπόν στην παρούσα εργασία είναι, αφού δώσουμε το θεωρητικό υπόβαθρο της Περιβαλλοντικής Ηθικής, να καταγράψουμε τις απόψεις και τις συμπεριφορές των συμπολιτών μας απέναντι στο περιβάλλον γενικά, και ειδικότερα να εστιάσουμε στο κατά πόσο γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής και πόσο “ηθικοί” νιώθουν απέναντι στο περιβάλλον και την άγρια ζωή. Παράλληλα, θα προσπαθήσουμε να εγείρουμε ερωτήματα σχετικά με το πως πρέπει να συμπεριφερόμαστε όλοι μας απέναντι στο περιβάλλον και να δούμε εάν η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση περιβαλλοντικής ηθικής και σε ποια ηλικία.

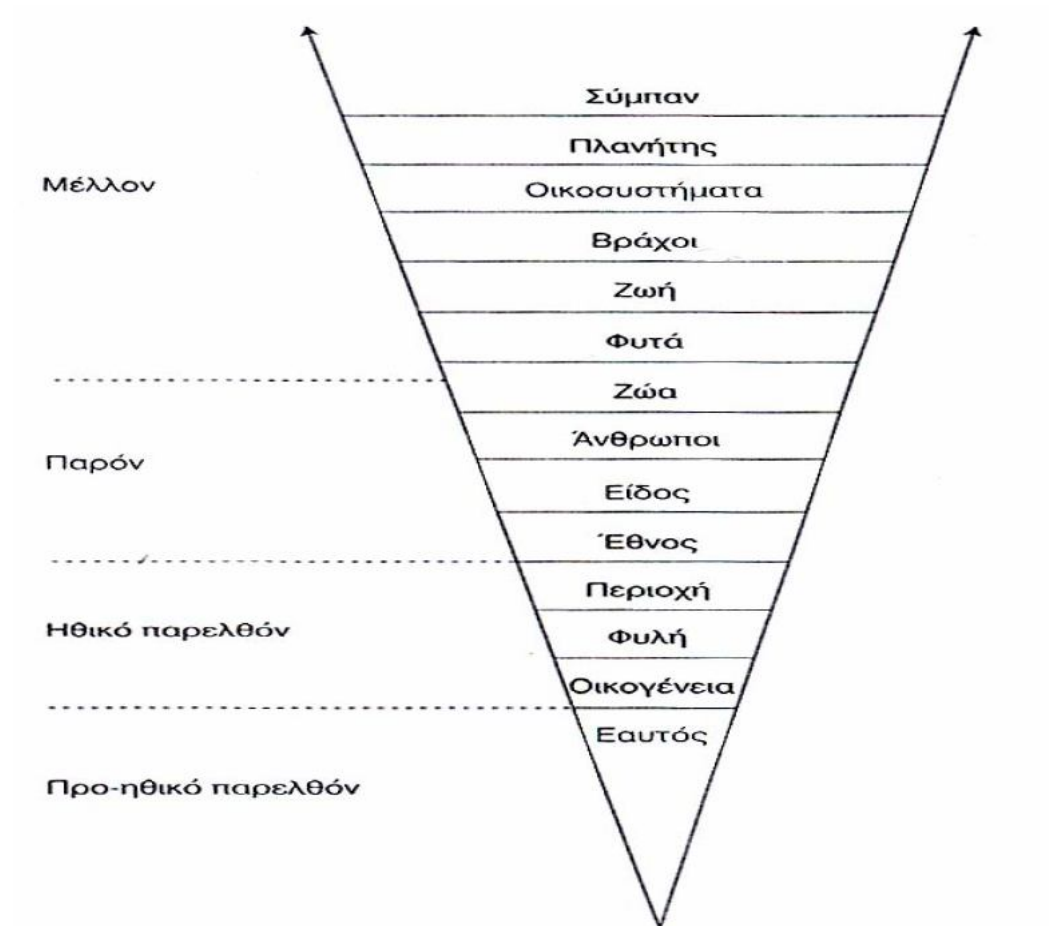
Κεφάλαιο 1

1.1 Περιβαλλοντική Ηθική

Παράλληλα με την παγκόσμια οικονομική κρίση η οποία χαρακτηρίζει τον σύγχρονο κόσμο την τελευταία πενταετία, ο πλανήτης μας αντιμετωπίζει μια ιδιαίτερα εκτεταμένη οικολογική κρίση η οποία κάθε άλλο παρά δευτερευούσης σημασίας είναι. Τα σύγχρονα οικολογικά προβλήματα που διέπουν την παγκόσμια κοινότητα χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα πολύπλοκα και δύσκολα στην επίλυσή τους όπου οι σύγχρονοι περιβαλλοντολόγοι και ερευνητές κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου όσον αφορά το μέλλον του ανθρώπου και την διατήρηση της ζωής πάνω στον πλανήτη.

Οι αματώδεις και συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της ιατρικής, της οικονομίας, της ασφάλειας και άλλων επιστημονικών κλάδων οδήγησαν στην αδιαμφισβήτητη ανάγκη να αντιμετωπιστούν ηθικά περιβαλλοντικά διλήμματα, που εμφανίστηκαν ως αποτέλεσμα των νέων επιστημονικών δυνατοτήτων. Η Εφαρμοσμένη Ηθική, είναι ο επιστημονικός κλάδος που καλείται να αντιμετωπίσει ζητήματα όπως η ευθανασία, η κλωνοποίηση, η δημιουργία όπλων μαζικής καταστροφής, η μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος, η κακομεταχείριση των ζώων, κτλ. και χωρίζεται στα επιστημονικά πεδία της Βιοηθικής (Bioethics), της Ιατρικής Ηθικής (Medical Ethics), της Περιβαλλοντικής Ηθικής, της Ηθικής των Επιχειρήσεων (Business Ethics), της Ηθικής των Μηχανικών (Engineering Ethics), της Ηθικής των Διεθνών Σχέσεων (International Ethics), της Ηθικής του Δικαίου (Law Ethics) .

Ας ξεκινήσουμε με την γενικότερη έννοια της “Ηθικής”, η οποία εν γένει έχει ως αντικείμενο έρευνας τον άνθρωπο και ορίζεται ως το σύνολο των κανόνων που θα πρέπει να διέπουν την συμπεριφορά των ανθρώπων ως προς τους άλλους (Γεωργόπουλος, 2002). Ο Nash (1989) αντιμετωπίζει την έννοια της Ηθικής μέσα από την εξελικτική διαδικασία όπου αρχικά στο μακρινό παρελθόν το σύνολο των κανόνων και των υποχρεώσεων που έπρεπε να τηρούνταν αφορά μικρά σύνολα ανθρώπων όπως η οικογένεια και η φυλή, και όσο ο άνθρωπος εξελίσσεται οι ηθικοί κανόνες διευρύνονται στο έθνος και στην κοινωνία. Στο μέλλον, προδιαγράφεται η

Εικόνα 1: Η εξελικτική διαδικασία της Ηθικής.

τήρηση κανόνων από τους ανθρώπους απέναντι στο περιβάλλον, στα ζώα, στα φυτά και γενικά απέναντι στη ζωή στον πλανήτη ως σύνολο.

Μέχρι και πριν από ορισμένα χρόνια, η μελέτη της ηθικής είχε ως κύριο στόχο την μελέτη της συμπεριφοράς που πρέπει να έχει ο άνθρωπος απέναντι στους συνανθρώπους του. Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, ολοένα και το ενδιαφέρον της ηθικής εστιάζει και στον προσδιορισμό ενός πλαισίου ηθικών υποχρεώσεων και κανόνων απέναντι στο περιβάλλον και τα μη ανθρώπινα όντα. Αυτή είναι και η αιτία εμφάνισης της Περιβαλλοντικής Ηθικής η οποία είναι ο κλάδος της ηθικής φιλοσοφίας που μετατοπίζει το αντικείμενο ηθικής θεώρησης από τον άνθρωπο στο περιβάλλον του και στα μη ανθρώπινα όντα. Με άλλα λόγια, η Περιβαλλοντική Ηθική έχει ως αντικείμενο μελέτης τις σχέσεις των ανθρώπων ως προς το φυσικό περιβάλλον τα ζώα και τα φυτά που ενδημούν σε αυτό, καθώς και με την αξία και την ηθική σχέση τους σε αυτό (Hargrove, 1989).

Η θέση του ανθρώπου, λοιπόν, χρήζει πλέον επανεξέτασης και πιθανής αναθεώρησης με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα: Είναι ο άνθρωπος απόλυτος κύριος της φύσης, άποψη η οποία προωθείται ιδιαίτερα στις δυτικές κοινωνίες ή είναι απλά επιφορτισμένος με την διαχείριση και την επιστασία του φυσικού κόσμου; Έχουν τα ζώα δικαιώματα τα οποία πρέπει να σέβονται οι άνθρωποι και να μην προχωρούν στην κακοποίησή τους ή στην χρήση τους για στρατιωτικούς ή ιατρικούς σκοπούς; Μπορούν οι άνθρωποι να κάνουν αλόγιστη χρήση των υπολοίπων οικοσυστημικών οντοτήτων όπως τα βουνά, τα ποτάμια και τα δάση ή υπόκεινται σε υποχρεώσεις απέναντι σε αυτές τις οντότητες; Γενικά, υπάρχει ανάγκη να διευρύνουμε την ηθική μας κοινότητα ώστε να συμπεριλάβει και μη ανθρώπινα όντα; Μήπως τελικά ο άνθρωπος δεν έχει υπερέχουσα θέση στη φύση αλλά είναι απλώς ένα ακόμη ισότιμο μέλος της βιοτικής κοινότητας;

Η Περιβαλλοντική Ηθική όμως καλείται να δώσει απαντήσεις και σε ερωτήματα όπως εάν θα είναι επιτρεπτές πράξεις όπως η κατάσβεση φυσικών πυρκαγιών, η καταστροφή υποσυνόλου ενός ιθαγενούς είδους που έχει υπερπολλαπλασιασθεί, η εφαρμογή τεχνικών αποκοπής δέντρων και εμπρησμών από αγρότες για τον καθαρισμό μιας περιοχής και την μετατροπή της σε καλλιεργήσιμη γη. Τελικά ποια θα είναι η αξία ενός αποκατασταθέντος περιβάλλοντος από ανθρώπους σε σχέση με το αρχικό φυσικό περιβάλλον (Κάππα, 2003);

Συχνά, επικρατεί η άποψη ότι είναι ηθικό λάθος των ανθρώπων να μολύνουν και να καταστρέφουν συστατικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, κάνοντας αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων. Γιατί; Επειδή το περιβάλλον είναι απόλυτα αναγκαίο για την ύπαρξη και την ευημερία του ανθρώπου ή γιατί το φυσικό περιβάλλον έχει αξίες και δικαιώματα τα οποία πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού και προστασίας από τον άνθρωπο; Σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα, έρχεται να δώσει απάντηση ο επιστημονικός κλάδος της Περιβαλλοντικής Ηθικής ο οποίος βάζει στο επίκεντρο του σύγχρονου φιλοσοφικού στοχασμού το κρίσιμο ερώτημα: είναι δυνατόν να νοηθούν ηθικές υποχρεώσεις από μέρος μας είτε προς τις μη ανθρώπινες οντότητες ή προς άλλα φυσικά αντικείμενα;

Όσο και αν η επιχειρηματολογία υπέρ του ναι φαίνεται να αναδύεται φυσιολογικά και αυτονόητα, παράλληλα όμως περιπλέκει τα πράγματα αντί να τα κάνει απλούστερα (Καραγεωργάκης, 2005). Διότι η κατάφαση αυτή γίνεται

ουσιαστικά αντικείμενο διαπραγμάτευσης δύο αλληλοσυγκρουόμενων γραμμών σκέψης, του ανθρωποκεντρισμού και του οικοκεντρισμού (Παπαδημητρίου, 1998).

1.2 Εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Ηθικής

Η εξέλιξη των ιδεών και των κυρίαρχων τάσεων στην ανθρώπινη σκέψη δεν αποτελεί διαδικασία η οποία συμβαίνει τυχαία από τη μια μέρα στην άλλη αλλά είναι αποτέλεσμα ιστορικών ζυμώσεων και καρπός αθροιστικής σκέψης και συλλογικών διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο βάθος χρόνου. Το ίδιο συμβαίνει και με την ηθική σκέψη κάθε εποχής και κάθε κοινωνίας. Οι “ηθικοί” φιλόσοφοι βασίζονται στις τάσεις που ήδη έχουν αρχίσει να δημιουργούνται στις συνειδήσεις των κοινωνιών τις οποίες πρέπει να συστηματοποιήσουν και να δώσουν το θεωρητικό τους υπόβαθρο.

Η Περιβαλλοντική Ηθική, ανάλογα, είναι γέννημα μεταβολών στις συμπεριφορές και στις συνειδήσεις του δυτικού κόσμου που συντελούνται βαθμιαία από τις αρχές του περασμένου αιώνα. Τα πρώτα δείγματα μιας διαφορετικής αντιμετώπισης προς τη φύση, μάλλον βρίσκονται στο κίνημα του Ρομαντισμού, το οποίο αναπτύσσεται στα τέλη 18ου στη Δυτική Ευρώπη. Ο Ρομαντισμός κατηγορεί τα ιδεώδη του κλασικισμού - αρμονία, τάξη, αναλογία συμμετρίας, ισορροπία – και τον ορθολογισμό του Διαφωτισμού και αντιδρά κυρίως στις αρνητικές παρενέργειες πάνω στη φύση, του κυρίαρχου υλιστικού, οικονομικού, ωφελμιστικού, ορθολογικού πνεύματος.

Για τους Ρομαντικούς η φύση ως «ύλη σε κίνηση», δηλαδή η επιστημονική φύση, ήταν κενή από γεύση, ήχο, αίσθηση και γινόταν κατανοητή μόνο ως μάζα, ταχύτητα, θέση, κίνηση, ενώ στην πραγματικότητα η φύση ως ανθρώπινη εμπειρία, ήταν ζωντανή, υποκειμενική, ευμετάβλητη - ένα πανηγύρι χρωμάτων και ήχων, μια πηγή αισθητικής απόλαυσης και φιλοσοφικής έμπνευσης που πρέπει να αποτελεί τον οδηγό των ανθρώπων. Οι Ρομαντικοί επομένως, δεν αποδέχονται το δυϊσμό του Καρτέσιου (φύση ως μηχανή) και επιχειρούν να επανεισάγουν τον «πολιτισμικό πρωτογονισμό», την ιδέα δηλαδή, ότι η φυσική ζωή, η ζωή στη φύση, είναι ανώτερη από την πολιτισμένη ζωή, όπως άλλωστε είχε υποστηρίξει και ο Ησίοδος τον 7ο π.Χ.

αιώνα, κάνοντας διάκριση μεταξύ της δύστυχης «Σιδερένιας» δικής του γενιάς και της πρώτης «Χρυσής» γενιάς των ανθρώπων.

Σημαντικότερος πρόδρομος του ρομαντισμού υπήρξε ο Jean-Jacques Rousseau καθώς ολόκληρο το σύστημα κοινωνικής φιλοσοφίας που εισηγήθηκε, ξεκινά από την απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση και τις δυσμενείς επιπτώσεις του πολιτισμού στην ανθρώπινη ζωή. Κατά τον Rousseau προτείνεται (με συμβολικό τρόπο) ο επαναπατρισμός του ανθρώπου στους κόλπους της "Μητέρας-Φύσης", διότι εκεί ξαναβρίσκει τον χαμένο του εαυτό, την αλλοτριωμένη του ταυτότητα. Ο άνθρωπος αποτελεί μέρος της φύσης, προϊόν της καθώς και "παιδί της". Ο άνθρωπος έχει δημιουργηθεί για να υπηρετεί τη φύση αλλά και για υπηρετείται από αυτήν. Ο,τιδήποτε ανήκει και εντάσσεται σ'αυτή, όπως ο ήλιος, η θάλασσα, τα φυτά κτλ., μένουν σ'αυτή απaráλλαχτα και αναλλοίωτα, με το πέρασμα του χρόνου, και συνεχίζουν να ανήκουν στον "εαυτό τους" δίχως να χάνουν την αυθεντικότητά τους. Μόνο ο άνθρωπος, προορισμένος για τη φύση και τα δημιουργήματα του Θεού, αλλά απομακρυνόμενος από αυτήν χάνει τον εαυτό του, διότι παρεκκλίνει από την αληθινή του ταυτότητα.

Στα μετέπειτα χρόνια και ιδιαίτερα στον 20ο αιώνα, γίνεται εμφανής μια βαθύτερη αλλαγή στις νοοτροπίες των δυτικών χωρών. Η αλόγιστη χρήση και κακοποίηση του φυσικού κόσμου παύει να είναι δικαίωμα για τον οποιονδήποτε. Πολλές κοινωνίες με νόμους απαγορεύουν τα βασανιστήρια ζώων κατακρίνοντας την διεξαγωγή θεαμάτων όπως οι κοκορομαχίες, οι κυνομαχίες και οι μάχες με αρκούδες. Η αντίληψη ότι "οφείλουμε να μην καταστρέφουμε είδη και όντα χωρίς ουσιαστική αιτία" μετατρέπεται σε κοινή αξίωση όχι μόνο στην παραδοσιακή βάση του ότι η απληστία είναι κάτι κακό αλλά επειδή αποτελεί και μια αδικαιολόγητη εξάλειψη ενός είδους (Rolston III, 1975).

Παράλληλα, θεσπίζονται προστατευόμενες περιοχές και εθνικά πάρκα που πλέον προστατεύονται από αδικαιολόγητη επέμβαση και εκμετάλλευση και καλούνται "εθνικοί δρυμοί". Στην Ελλάδα η πρώτη κίνηση σε θέματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος γίνεται το 1937, με την έκδοση του Α.Ν. 856/1937 ο οποίος προέβλεπε την ίδρυση σε ολόκληρη τη χώρα (εκτός από τα νησιά) μέχρι πέντε «Εθνικών Δρυμών», ως περιοχών με ειδικό καθεστώς προστασίας και αποσκοπούσε στην «προστασία της χλωρίδας, στη βελτίωση και την αύξηση της πανίδας, στη

διατήρηση των γεωμορφολογικών σχηματισμών, στην προστασία των φυσικών καλλονών, στην ανάπτυξη του τουρισμού και στη διενέργεια επιστημονικών (κυρίως φυτογεωγραφικών) και δασικών ερευνών». Έτσι ο πρώτος Εθνικός Δρυμός ιδρύθηκε το 1938 στον Όλυμπο και τον ίδιο χρόνο θεσμοθετήθηκε ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού.

Η αλλαγή στο κοινό περί περιβαλλοντικής ηθικής αντικατοπτρίστηκε και σε κοινωνικές πρακτικές. Το κίνημα για την απελευθέρωση των ζώων εμφανίζεται στην Αγγλία το 1962 ενώ γρήγορα παρόμοιες οργανώσεις ιδρύονται στις ΗΠΑ, τη Γαλλία, τη Δανία, τον Καναδά και αργότερα σχεδόν σε όλη την Ευρώπη. Επιπλέον, από τη δεκαετία του 1970 και μετά λαμβάνουν χώρα διεθνείς συνδιασκέψεις με θέμα το περιβάλλον και την αλληλεπίδραση με τον άνθρωπο. Αξίζει να αναφερθεί η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον του Ανθρώπου που οργανώθηκε από τον ΟΗΕ στη Στοκχόλμη το 1972, η Συνδιάσκεψη του Βελιγραδίου το 1975, και η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που έλαβε χώρα στο Ρίο το 1992 και εισήγαγε την έννοια της αειφορικής ανάπτυξης.

Η στροφή αυτή που ξεκίνησε στις αντιλήψεις και στις νοοτροπίες του δυτικού κόσμου τον περασμένο αιώνα αναφορικά με τη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος βασίστηκε όπως έχουμε ήδη αναφέρει σε μια αλληλουχία ιστορικών γεγονότων και συγκυριών. Τον κυριότερο ρόλο θεωρείται ότι έπαιξε η Τεχνολογική Επανάσταση που σημειώθηκε τον περασμένο αιώνα. Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη οδήγησε στην σταδιακή υποβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς η βιομηχανική ανάπτυξη επιβάρυνε συνεχώς με τα υποπροϊόντα της την βιόσφαιρα. Παράλληλα, οι ρίψεις των δύο ατομικών βομβών στην Χιροσίμα και το Ναγκασάκι κατέδειξαν πόσο τεράστια καταστροφή μπορεί να προκαλέσει ο άνθρωπος επί της φύσης. Έτσι, από τη δεκαετία του '50 και μετά, χιλιάδες κόσμου αρχίζουν να συνασπίζονται εναντίον των πυρηνικών με αργά αλλά σημαντικά αποτελέσματα όπως η Συνθήκη της Μόσχας, το 1963, που περιόριζε τις πυρηνικές δοκιμές (Simonnet, 1985, pp. 40).

Σημείο-σταθμός επίσης, θεωρείται την ίδια περίοδο η έκδοση του βιβλίου "Silent Spring" από την Rachel Carson (1962) όπου καταδεικνύεται ότι η εκτεταμένη χρήση του παρασιτοκτόνου DDT (η οποία λάβαινε χώρα ήδη δύο δεκαετίες με σκοπό την εξόντωση των εντόμων για τον κίνδυνο ελονοσίας) εγκυμονεί μεγάλους κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και επιπλέον δηλητηριάζει την άγρια ζωή και τα

οικοσυστήματα. Ένα άλλο βιβλίο που επίσης επηρέασε την οικολογική σκέψη ήταν το “A Sand County Almanac” του Aldo Leopold που εκδόθηκε το 1949. Στο πιο διάσημο άρθρο της εργασίας αυτής, με τον τίτλο “Η ηθική της γης” (“The Land Ethic”), ο συγγραφέας καταλήγει στην ρήση που έμελλε να γίνει από τις πιο αμφιλεγόμενες θέσεις της περιβαλλοντικής ηθικής: «ένα πράγμα είναι σωστό όταν τείνει να διατηρήσει την ακεραιότητα, την σταθερότητα και την ομορφιά της βιοτικής κοινότητας. Είναι λάθος όταν τείνει στο αντίθετο». Στον Leopold έχουμε για πρώτη φορά την εμφάνιση μιας νέας πρότασης αντιμετώπισης προς την φύση, αφού «Η ηθική της γης αλλάζει το ρόλο του Homo Sapiens από κατακτητή της κοινότητας της γης σε απλό μέλος και ισότιμο πολίτη της. Αυτό συνεπάγεται τον σεβασμό από μέρους του άνθρωπου προς όλα τα μέλη-συντρόφους αλλά εξίσου και προς την κοινότητα σαν σύνολο» (Leopold, 2001).

Επιπλέον, το 1968, σχηματίζεται μια ομάδα από τριάντα περίπου διανοούμενους (επιστήμονες, οικονομολόγους, φιλόσοφους) αλλά και βιομηχάνους–προερχόμενους από δέκα χώρες, η οποία θα μείνει γνωστή με το όνομα “Η Λέσχη της Ρώμης” (“The Club of Rome”). Στα πλαίσια ενός φιλόδοξου έργου της με την ονομασία “Σχέδιο για την Δυσχερή Κατάσταση του Ανθρώπινου Είδους” (“The Project on The Predicament of Mankind”), η ομάδα δημοσιεύει το 1972 την μελέτη με τίτλο “The Limits to Growth”. Στην μελέτη αυτή, που έλαβε χώρα υπό την επίβλεψη του καθηγητή David Meadows του MIT με την οικονομική υποστήριξη της Volkswagen, εξετάζονταν οι πέντε βασικοί παράγοντες βάσει των οποίων καθορίζεται και περιορίζεται η ανάπτυξη του ανθρωπίνου κόσμου: ο πληθυσμός, η παραγωγή τροφίμων, οι πόροι, η βιομηχανική παραγωγή και η μόλυνση (Meadows et al., 1974). Για όλες σχεδόν τις δυνατές περιπτώσεις, το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο: κατάρρευση του συστήματος μέχρι το έτος 2100 που έριχνε τις ανά κάτοικο ποσότητες τροφίμων και τα βιομηχανικά προϊόντα σε επίπεδο χαμηλότερο κι από αυτό του έτους 1900. Αν και η μελέτη θεωρήθηκε από κάποιους αρκετά απλοποιημένη και χωρίς να λαμβάνει υπόψη της την πολυπλοκότητα του πραγματικού κόσμου, έκανε φανερή την επιτακτική ανάγκη για ριζικές αλλαγές στους τρόπους παραγωγής και κατανάλωσης και για επαναπροσδιορισμό των στόχων όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον σε κρατικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Το 1974 ο John Passmore εκδίδει το βιβλίο “Man’s Responsibility for Nature”, στο οποίο υποστηρίζεται ότι η ανάπτυξη μίας ηθικής για το περιβάλλον δεν είναι ασύμβατη μόνο με τη δυτική φιλοσοφία, αλλά και με την δυτική παράδοση εξ’ ολοκλήρου. Την ίδια χρονιά εισάγεται από τον Christopher Stone η αξίωση αναγνώρισης της νομικής υπόστασης σε φυσικά αντικείμενα, όπως δέντρα ή ποτάμια, με τον τρόπο που αναγνωρίζεται για οργανισμούς, εταιρίες, κράτη κ.ά. (Stone, 2001). Ένα χρόνο νωρίτερα, στο άρθρο του Arne Naess με τίτλο “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecological Movement” είχε ήδη εισαχθεί η διάκριση μεταξύ ρηχής και βαθιάς οικολογίας (Naess, 2001). Την ίδια χρονιά με τον Naess, δημοσιεύεται η εργασία του Richard Routley που τιτλοφορείται με το ερώτημα: “Is There a Need for a New, an Environmental Ethic?” και στην οποία εισάγεται ότι η παραδοσιακή ηθική μπορεί να μας οδηγήσει σε συμπεράσματα που αντιβαίνουν την κοινή αίσθηση και λογική.

1.3 Περιβαλλοντική Ηθική και η σχέση της με τον Ανθρωποκεντρισμό, τον Οικοκεντρισμό, τη Διανοητική Οικολογία, το Φεμινισμό, την Κοινωνική Οικολογία

Η φύση αντιμετωπίζεται είτε ως έχουσα μόνο ‘εργαλειακή αξία’ είτε αναγνωρίζεται σε αυτή η ‘εγγενής αξία’ η οποία μπορεί να εννοηθεί ως ο αντίποδας της εργαλειακής αξίας. ‘Εργαλειακή αξία’ έχει ένα ον ή αντικείμενο όταν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συνεισφέρει στην αξία ενός άλλου όντος ή αντικειμένου. Αντίθετα, η ‘εγγενής αξία’ ενός πράγματος είναι αυτή που δεν συνεισφέρει στην αξία κάποιου άλλου πράγματος (Norton, 1987), έχει δηλαδή αυταξία. Για παράδειγμα, η αξία που αναγνωρίζεται σε ένα έργο τέχνης είναι εργαλειακή, καθώς αποφέρει οφέλη -αισθητικά, επιμορφωτικά, ψυχικά κ.ά. Η αξία που αναγνωρίζεται σε έναν άνθρωπο όμως είναι εγγενής (παρόλο που μπορεί να του αποδίδεται ενίοτε και εργαλειακή) δηλαδή οφείλεται σεβασμός προς την ζωή του μόνο και μόνο επειδή υπάρχει και είναι άνθρωπος.

Οι ηθικές δεσμεύσεις που καλείται να αναλάβει ο άνθρωπος απέναντι στο περιβάλλον, δεν μπορούν παρά να ειπωθούν μέσα σε ένα από τα δύο γενικά πλαίσια

που οι περιβαλλοντικοί φιλόσοφοι ονομάζουν ‘ανθρωποκεντρισμό’ και ‘οικοκεντρισμό’ (Καραγεωργάκης, 2005). Ο ανθρωποκεντρισμός είναι ένα σύστημα ιδεών που αντιμετωπίζει τη φύση ως έχουσα εργαλειακή αξία, δηλαδή περίπου ως “αποθήκη” υλικών τα οποία ο άνθρωπος είναι σε θέση να χρησιμοποιεί κατά βούληση με στόχο την προάσπιση και προώθηση των συμφερόντων του. Έτσι, δεν υπάρχει καμιά υποχρέωση από την πλευρά του ανθρώπου να συμπεριφέρεται με σεβασμό απέναντι στο περιβάλλον και τα μη ανθρώπινα όντα. Αναγνωρίζοντας λοιπόν χρηστική αξία στη φύση, αναλαμβάνουμε κάποιες υποχρεώσεις απέναντι σε αυτήν γιατί του είναι πολύτιμη ως μέσο για την επίτευξη των δικών μας σκοπών. Με άλλα λόγια “αναγκαζόμαστε” να την προστατεύουμε και να της δείχνουμε κάποιο είδος σεβασμού, για τον ίδιο λόγο που προσέχουμε και διατηρούμε τα εργαλεία μας, το σπίτι μας ή το αυτοκίνητο μας σε καλή κατάσταση (Γεωργόπουλος, 2002).

Με τη γέννηση της οικολογικής σκέψης η ανθρωποκεντρική στάση καταδικάζεται ως η κύρια υπεύθυνη για τα οικολογικά δεινά. Η αντίληψη που διαμορφώθηκε στη συνείδηση των περισσότερων, είναι ότι εμείς πρέπει να αναλάβουμε δράση προκειμένου να προστατεύσουμε τον πλανήτη που κατοικούμε ώστε να συνεχίσουμε να κατοικούμε σ’ αυτόν με αξιώσεις. Έτσι γεννιέται μία νέα ανθρωποκεντρική αντίληψη, στα πλαίσια όμως πια του οικολογικού κινήματος η οποία παραμένει μέχρι και σήμερα η κυρίαρχη ηθική στάση του σύγχρονου ανθρώπου απέναντι στη φύση. Το νέο αυτό ανθρωποκεντρικό ρεύμα τείνει να οργανώνει την διαχείριση όλης της βιόσφαιρας γύρω από τα συμφέροντα του ανθρώπου στην βάση της αειφορίας, δηλαδή της προσπάθειας για μέγιστη ανάπτυξη, διατηρώντας όμως αυτήν την δυνατότητα και για όλες τις επόμενες γενεές και χωρίς να προκαλούνται ανεπανόρθωτες βλάβες στο φυσικό περιβάλλον που θα την υπονόμειαν (βιώσιμη ή αειφορική ανάπτυξη) (Παπαγιαννόπουλος, 2010). Οι φυσικοί πόροι προφανώς και πρέπει να τύχουν ορθολογικής διαχείρισης ώστε οι ανθρώπινες ανάγκες να είναι ικανοποιήσιμες ενώ η ρύπανση επιδιώκεται να μένει σε ανεκτά επίπεδα για να μην προκαλούνται ανθρώπινα θύματα. Συμπερασματικά, ο μη ανθρώπινος κόσμος δεν παύει να έχει εργαλειακή αξία απλά τον χρησιμοποιούμε με σύνεση για να οικοδομήσουμε τον πολιτισμό μας και να εξασφαλίσουμε την διαίωνιση του είδους μας.

Στην αντίπερα όχθη του ανθρωποκεντρισμού βρίσκεται το φιλοσοφικό ρεύμα του *οικοκεντρισμού*. Σύμφωνα με τον πρωτεργάτη της οικοκεντρικής σκέψης, Aldo Leopold, στην “Ηθική της Γης” (1949), υποστηρίζεται ότι οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου δεν αφορούν μόνο τους συνανθρώπους του, αλλά υφίστανται και σε άλλες οντότητες, όπως τα ζώα, το νερό και τα φυτά. Σύμφωνα με την οικοκεντρική σκέψη, η φύση δεν έχει πλέον εργαλειακή αξία για τον άνθρωπο και δεν πρέπει επ’ ουδενί να αντιμετωπίζεται ως αποθήκη φυσικών πόρων και αποδέκτης των αποβλήτων του. Πρέπει να προστατεύεται ο φυσικός κόσμος με τρόπο τέτοιο ώστε να ικανοποιούνται οι δικοί του αυτόνομοι “σκοποί” για επιβίωση, αναπαραγωγή και ίσως (περισσότερο για τα ανώτερα θηλαστικά) για μια ποιότητα ζωής ανάλογη με τις δυνατότητές του. Ο πραγματικός σεβασμός σε όλες τις μορφές ζωής οδηγεί σε μια ηθική που παραδέχεται ίσα δικαιώματα στη ζωή και ευημερία όλων των όντων. Αφαίρεση ζωής, καταπίεση, εκμετάλλευση, νοούνται μόνο μέσα στο βιολογικό πρόγραμμα διατροφής, επιβίωσης και αναπαραγωγής των φυσικών όντων.

Στην περίπτωση αυτή, ο φυσικός κόσμος προικίζεται με εγγενή αξία την οποία απολάμβανε μέχρι τώρα μόνον ο άνθρωπος. Τα φυσικά συστήματα είναι αυτοδημιουργούμενα εξελικτικά σύνολα, που τα τμήματά τους συνεργάζονται όπως στους οργανισμούς. Τα φυσικά συστήματα και τα οικοσυστήματα είναι η βάση κάθε οργανικής ύπαρξης, και γι’ αυτό έχουν εγγενή αξία. Ο άνθρωπος είναι μέρος των συστημάτων αυτών, συνάπτεται εσωτερικά προς αυτά και έτσι η εγγενής του αξία συνδέεται προς το όλον εντός του οποίου τοποθετείται. Από τη στιγμή που η ανθρώπινη δράση μπορεί να θραύσει την κοινότητα των οικοσυστημάτων να αυτοσυντηρούνται και να αυτοανελίσσονται, είναι αυτονόητο πως οι ανθρώπινες πράξεις πρέπει να αποσκοπούν στην προστασία της ποικιλίας και στην προώθηση της εκδίπλωσης και άνθησης κάθε μορφής ζωής στον κόσμο.

Η *Διανοητική Οικολογία* ως φιλοσοφία ξεκίνησε και πάλι από τον Naess σε συνεργασία με τους Sigmund Kvalou και Nils Faarlund αυτή τη φορά στην Σκανδιναβία και αφορμή στάθηκε το πάθος και των τριών για τα ψηλά βουνά. Η Διανοητική Οικολογία ήταν ουσιαστικά το αποτέλεσμα της προσπάθειας του Naess να εξηγήσει τα υψηλά συναισθήματα του και της ομάδας του για τα Ιμαλάια όταν ήρθαν σε επαφή με τον πολιτισμό των Sherpas και την θεώρηση των Ιμαλαίων ως ιερά και άβατα βουνά (Naess, 1973, Naess, 1989). Το διανοητικό κίνημα υιοθετεί την

“βιοσφαιρική” αντίληψη, όπου όλα τα ζωντανά όντα είναι όμοια και διατηρούν την δική τους καθεαυτή αξία ανεξάρτητα από την χρησιμότητά τους στο ανθρώπινο γένος. Ο διανοητής οικολόγος, λοιπόν, σεβούμενος την αντίληψη αυτή περπατά στις βουνοπλαγιές με προσοχή ώστε να μην προξενήσει ζημιά στα φυτά. Παράλληλα, ο Naess πιστεύει πως σημαντικός παράγοντας της ποιότητας ζωής των ανθρώπων είναι η στενή συνεργασία και σύμπραξη με άλλους τύπους ζωής στο φυσικό περιβάλλον αφού αναγνωρίζοντας τον συνταυτισμό με την φύση, οι άνθρωποι μπορούν να επιτύχουν την διεύρυνση των συνόρων τους και του αυτοσεβασμού τους.

Όταν η ιδέα του Naess σχετικά με το διανοητικό κίνημα πέρασε στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, συνδυάστηκε με την Ηθική της Γης του Leopold με την σημαντική διαφορά ότι ο Naess κράτησε αποστάσεις από την “ηθική εδάφους” που υποστηρίζεται από την θεωρία του Leopold. Η “βιοσφαιρική” αντίληψη έμελλε να τροποποιηθεί στις αρχές του 1980 ως προς την καθεαυτή αξία της άνθησης της ανθρώπινης και μη ανθρώπινης ζωής. Η διανοητική οικολογία έγινε σαφώς πλουραλιστική από τη στιγμή που μετατράπηκε σε θεωρία 8 σημείων, ονομάστηκε από τον Naess “Ecosophy T” και ήταν ουσιαστικά ένα “κανάλι” θεμελιωδών φιλοσοφικών προσανατολισμών το οποίο ήλπιζε ο Naess ότι θα αποτελούσε το κοινό δόγμα όλων των σοβαρά “σκεπτόμενων πράσινων”.

Το διανοητικό κίνημα, όμως, έτυχε ποικίλων αρνητικών αντιδράσεων από τις οποίες οι πιο σημαντικές ήταν από ορισμένους θεωρητικούς φεμινιστές σύμφωνα με τους οποίους υποστηρίζεται πως η θεωρία της επέκτασης των συνόρων του εαυτού μας αποτελεί μια μεταμφίεση του ανθρώπινου (ανδρικού) εγωισμού ανάκανου να δώσει στη φύση την πραγματική της αξία, ανεξάρτητη από το ανθρώπινο συμφέρον και την ευημερία. Επίσης, από ορισμένους κριτικούς που προέρχονταν από τριτοκοσμικές χώρες όπως ο Ινδός Guha, υποστηρίζεται πως η διανοητική οικολογία είναι ελιτίστικη στην προσπάθειά της να διατηρήσει τις εμπειρίες των ερημικών τόπων όπως τα ψηλά βουνά μόνο για μία ομάδα επιφανών και ισχυρά οικονομικών ανθρώπων. Μάλιστα, ο Guha καταγγέλλει πως οι οικολογικές τάσεις που χλευάζονται από την Διανοητική Οικολογία είναι μάλλον οι πιο κατάλληλες περιβαλλοντικές πρακτικές για τις χώρες του Νότου (Guha, 1989, Guha, 1999).

Ο *Φεμινισμός* ως φιλοσοφία και κίνημα με την σύγχρονη έννοια μπορεί να χρονολογηθεί από τον Διαφωτισμό με στοχαστές όπως οι Λαίδη Mary Wortley

Montagu και Μαρκήσιος de Condorcet, υπέρμαχοι της γυναικείας εκπαίδευσης. Ουσιαστικά αποτελεί μια συλλογή κοινωνικών θεωριών, πολιτικών κινήσεων και ηθικών φιλοσοφιών, σε μεγάλο βαθμό παρακινούμενη από ή αναφερόμενη σε εμπειρίες γυναικών, ιδιαίτερα σε σχέση με την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους κατάσταση. Γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '70, φεμινιστές συγγραφείς έθεσαν το ερώτημα εάν και σε ποιο βαθμό ο πατριαρχικός τρόπος σκέψης προωθούσε όχι μόνο την κατωτερότητα και υποτέλεια των γυναικών αλλά και των έγχρωμων ανθρώπων, των ζώων και γενικά της ίδιας της φύσης.

Χαρακτηριστικά, το 1974 η Sheila Collins υποστήριξε ότι η πατριαρχική κοινωνία αποτελείται από τέσσερις συνδεδεμένους πυλώνες: τον σεξισμό, τον ρατσισμό, την ταξική εκμετάλλευση και την οικολογική καταστροφή. Προσπαθώντας να συνδέσουν την σημασία του φεμινισμού στο περιβάλλον συγγραφείς όπως ο King (1989α, 1989β) υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη κυριαρχία επί της φύσης είναι απόρροια της σύνδεσης της φύσης με τη θηλυκή υπόσταση η οποία υποβιβάζεται και καταπιέζεται από την ανδροκρατούμενη ανθρώπινη κουλτούρα. Παράλληλα, άλλοι συγγραφείς συζητούν πως η ανδροκεντρική και η ανθρωποκεντρική σκέψη έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όπως ο δυισμός και η λογική της κυριαρχίας τα οποία εκδηλώνονται στις καταπιέσεις πολλών κοινωνικών ομάδων (Warren 1994, Plumwood 1993). Ο φεμινισμός αντιπροσωπεύει μια ριζοσπαστική πρόκληση για περιβαλλοντική σκέψη καθώς υπόσχεται να συνδέσει περιβαλλοντικά θέματα με ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα που αφορούν ποικίλα είδη εκμετάλλευσης.

Η Francoise d' Eaubonne το 1974 εισάγει την έννοια “Οικοφεμινισμός” η οποία συνδυάζει την περιβαλλοντική υπεράσπιση κάτω από φεμινιστική ανάλυση. Ο οικοφεμινισμός είναι ένα οικολογικό κοινωνικό κίνημα που βασίζεται σε φεμινιστικές αρχές και υποστηρίζει ότι υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στα οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η σημερινή Γη και στην καταπίεση των δικαιωμάτων των γυναικών. Επιπλέον, προωθεί την αντίληψη ότι μία «επιστροφή» σε μητριαρχικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης θα μπορούσε να δώσει λύση στα προβλήματα του οικοσυστήματος. Ο οικοφεμινισμός ανήκει στον ριζοσπαστικό φεμινισμό και κατατάσσεται στα αριστερά πολιτικά κινήματα. Παρόλα αυτά έχει δεχτεί κριτική από άλλους ριζοσπάστες οικολόγους θεωρητικούς, όπως αυτούς της κοινωνικής οικολογίας.

Κοινωνική οικολογία ονομάζεται η προσέγγιση εκείνη του οικολογικού κινήματος που θεωρεί ότι οι αιτίες των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα το φυσικό περιβάλλον (π.χ. οι κλιματικές αλλαγές, η περιβαλλοντική ρύπανση κλπ.) είναι κοινωνικές, δηλαδή οφείλονται στο επικρατές σήμερα κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Η κοινωνική οικολογία, όπως και οι άλλες τάσεις του οικολογικού κινήματος, αναδύθηκε μέσα από τα νέα κοινωνικά κινήματα της δεκαετίας του 1960. Η κοινωνική οικολογία εντάσσεται ιδεολογικά στον πράσινο αναρχισμό και αποτελεί σήμερα μία από τις βασικές και περισσότερο στέρεα θεωρητικά θεμελιωμένες κατευθύνσεις του. Ωστόσο, πολλές από τις ιδέες της τις ενστερνίζονται και ομάδες της ευρύτερης Αριστεράς. Ο Murrey Bookchin, κύριος θεωρητικός της κοινωνικής οικολογίας (Bookchin, 1987) διδάσκει τον εξωτερικό φυσικό κόσμο ως “πρώτη φύση” από την οποία αναπτύχθηκε σταδιακά ο πολιτισμός ή αλλιώς “δεύτερη φύση”, καταθέτοντας την άποψη ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το περιβάλλον είναι κοινωνικά προβλήματα.

Σύμφωνα με την κοινωνική οικολογία, τα περιβαλλοντικά προβλήματα πηγάζουν από την εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο. Αυτό, γιατί θεωρείται ότι η έννοια της κυριαρχίας στη φύση, αιτία της οικολογικής κρίσης, είναι επέκταση της λογικής της εκμετάλλευσης μεταξύ ανθρώπων. Η οικολογική κρίση, κατά τους κοινωνικούς οικολόγους, δεν είναι παρά μία πλευρά της σημερινής πολυδιάστατης κρίσης. Συνεπώς, κατά την κοινωνική οικολογία, τα οικολογικά προβλήματα, αλλά και τα υπόλοιπα παγκόσμια προβλήματα μπορούν να λυθούν μόνο με τη συνολική αλλαγή της κοινωνίας. Η κριτική των κοινωνικών οικολόγων στρέφεται ενάντια στην αναποτελεσματικότητα, στον συντηρητικό χαρακτήρα ή στον μισανθρωπισμό, που χαρακτηρίζει κατ' αυτούς τα άλλα οικολογικά κινήματα. Η πράσινη οικονομία, βασιζόμενη στις ήπιες πηγές ενέργειας, θεωρείται αναποτελεσματική και ανεπαρκής από τους κοινωνικούς οικολόγους αφού αγνοεί τις κοινωνικές και πολιτικές πηγές της οικολογικής κρίσης. Παρόμοια κριτική έχει ασκηθεί και απέναντι στις συναφείς έννοιες της αειφόρου και πράσινης ανάπτυξης.

Ακόμα οι ιδέες της έρχονται σε αντίθεση με αυτές του κοινωνικού δαρβινισμού ο οποίο υιοθετεί την άποψη ότι τα οικολογικά προβλήματα σχετίζονται με τον υπερπληθυσμό η οποία αμφισβητείται από τους κοινωνικούς οικολόγους. Για αυτούς, αφενός μεν η Γη μπορεί να φιλοξενήσει πολύ μεγαλύτερο πληθυσμό ακόμα,

αρκεί να γίνει σωστή χρήση των διαθέσιμων φυσικών πόρων, αφετέρου δε προβλήματα όπως η πείνα στον Τρίτο Κόσμο δεν είναι θέμα παραγωγής αγαθών, αλλά θέμα δίκαιης κατανομής τους.

Κεφάλαιο 2

2.1 Το κίνημα της Βαθιάς Οικολογίας του Naess

Η Βαθιά Οικολογία είναι ίσως ένα από τα σημαντικότερα διανοήματα που εμφανίστηκαν στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Ο Νορβηγός φιλόσοφος Arne Naess (1912-2009) ήταν αυτός που εισήγαγε την έννοια και την ονομασία το 1973 και έκτοτε εξελίχθηκε σε ένα ευρύ φιλοσοφικό και κοινωνικό κίνημα, με τεράστια δυναμική και διεθνή απήχηση.

Η Βαθιά Οικολογία είναι μια σύγχρονη οικολογική φιλοσοφία η οποία διακρίνεται από την υπεράσπιση της εγγενούς αξίας των έμβιων όντων ανεξάρτητα από την χρησιμότητά τους για τις ανθρώπινες ανάγκες. Το κίνημα αυτό υποστηρίζει ότι ο φυσικός κόσμος διατηρεί μια λεπτή ισορροπία στις περίπλοκες σχέσεις αλληλεξάρτησης στις οποίες η ύπαρξη των οργανισμών εξαρτάται από την ύπαρξη των άλλων οργανισμών εντός των οικοσυστημάτων. Η καταστροφή του φυσικού κόσμου με ή χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση αποτελεί απειλή ως εκ τούτου όχι μόνο για τον άνθρωπο, αλλά για όλους τους οργανισμούς που αποτελούν τη φυσική τάξη.

Η βασική αρχή της βαθιάς οικολογίας είναι η πεποίθηση ότι το ζωντανό περιβάλλον στο σύνολό του πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό και να θεωρηθεί ότι έχει ορισμένα νομικά δικαιώματα ώστε να είναι βιώσιμο και να ευδοκμεί. Χαρακτηρίζεται ως 'βαθιά' οικολογία, επειδή θεωρείται ότι αναζητά πιο βαθιά την πραγματική πραγματικότητα της σχέσης της ανθρωπότητας με το φυσικό κόσμο, καταλήγοντας σε φιλοσοφικά συμπεράσματα περισσότερο σημαντικά σε σχέση με την επικρατούσα άποψη της οικολογίας, ως κλάδος της δαρβινικής βιολογικής επιστήμης.

Το κίνημα δεν συμφωνεί με την ανθρωποκεντρική οικολογία (η οποία ασχολείται με την προστασία του περιβάλλοντος μόνο για εκμετάλλευση από και για τους σκοπούς του ανθρώπου) καθώς η Βαθιά οικολογία θεωρεί μια πιο "ολιστική" άποψη του κόσμου όπου τα επιμέρους τμήματα του οικοσυστήματος (συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων) λειτουργούν ως σύνολο. Αυτή η φιλοσοφία αποτελεί τη βάση για το περιβάλλον, την οικολογία και τα πράσινα κινήματα και έχει καλλιεργήσει ένα νέο σύστημα της περιβαλλοντικής ηθικής που υποστηρίζει τη

διατήρηση άγριας φύσης, τον έλεγχο του ανθρώπινου πληθυσμού και την απλή διαβίωση. Η Βαθιά οικολογία, από την άλλη πλευρά, έχει περιγραφεί από τους επικριτές της ότι αντιπροσωπεύει μια πολιτικά και φιλοσοφικά ριζοσπαστική οικολογία του κλάδου, βαθιά μισανθρωπική, αντιμετωπίζοντας την ανθρωπότητα ως μια παθολογική μόλυνση στη γη.

Η Βαθιά Οικολογία αποτελεί φιλοσοφικό κίνημα με πολλές και διαφορετικές πτυχές. Παρόλο που χαρακτηρίζεται από μια βασική ιδεολογική πλατφόρμα (οχτώ σημείων) η Βαθιά Οικολογία σε καμιά περίπτωση δεν αποτελεί ένα συστηματοποιημένο δόγμα ή μια καλά συγκροτημένη ιδεολογία που την ασπαζόμαστε ή την απορρίπτουμε ως έχει (Παπαγιαννόπουλος, 2010). «Αυτό που οι υποστηρικτές της Βαθιάς Οικολογίας έχουν (λίγο ή πολύ) κοινό δεν πρέπει να αναζητηθεί στο επίπεδο των βασικών παραδοχών κάποιας φιλοσοφίας ή σε επίπεδο “συνολικής θεώρησης” αλλά μοναχά σε ένα δευτερεύον επίπεδο, όπου υπάρχει συμφωνία πάνω στη σχέση ανθρώπου και φύσης» (Naess, 1992, pp.126). Ως αποτέλεσμα, στους κόλπους της Βαθιάς Οικολογίας βρίσκουμε μια μεγάλη ποικιλία τάσεων και θεωριών που όχι μόνο δεν συνδέονται απαραίτητα μεταξύ τους αλλά μπορεί να είναι ακόμα και αντικρουόμενες.

2.2 Χαρακτηριστικά της Βαθιάς Οικολογίας

Αφετηρία για το κίνημα της Βαθιάς Οικολογίας θεωρείται το κλασικό άρθρο του Arne Naess με τίτλο “Το Ρηχό και το Βαθύ, Ευρέος Φάσματος Οικολογικό Κίνημα”, το οποίο βασίστηκε στην ομιλία που έδωσε ο Naess στις 3 Σεπτεμβρίου 1972 στο ‘3ο Διεθνές Συνέδριο Έρευνας για το Μέλλον’ (3rd World Future Research Conference) στο Βουκουρέστι. Ως ορειβάτης που ανέβηκε στα μεγαλύτερα βουνά του κόσμου και με τις πιο ακραίες συνθήκες, είχε ήδη επιδοθεί σε έναν πολιτικό και κοινωνικό ακτιβισμό και σε πολλούς πολιτισμούς.

Ο Naess, λοιπόν, διέκρινε δυο μορφές περιβαλλοντισμού, το «βαθύ οικολογικό κίνημα» και το «ρηχό οικολογικό κίνημα». Η έννοια του βάθους απηχούσε το επίπεδο των ερωτημάτων αναφορικά με τις αξίες. Τη ρηχή προσέγγιση την ερμήνευσε ως κάτι που προχωρά μόνο μέχρι τις επιφανειακές αλλαγές, μέσα από

τεχνολογικές καινοτομίες (όπως ανακύκλωση, βελτίωση οχημάτων, εισαγόμενη οργανική μονοκαλλιέργεια) για τον εξευγενισμό των καταναλωτικών προτύπων και δομών μακριά από τις κοινωνικές και πολιτικές αιτίες της οικολογικής κρίσης. Η βαθιά προσέγγιση από την άλλη θα απαιτούσε αναθεώρηση και επανασχεδιασμό των δομημένων συστημάτων, με βάση αξίες και μεθόδους που διατηρούν την υλική (οικολογική) και άυλη (πολιτισμική) ποικιλότητα των φυσικών συστημάτων.

Στη διάκριση αυτή εμμέσως πλην σαφώς υποκρύπτονταν μια βασική ιδέα: η αναγνώριση της αξίας κάθε μορφής ζωής και, στη συνέχεια, η αναγκαιότητα της εφαρμογής αυτής της αρχής στη διαμόρφωση των επιλογών. Αυτός που στοχεύει σε μια κοινωνική αλλαγή έπειτα από αυτή την αναγνώριση έχει ως κίνητρο μια διττή αγάπη τόσο για τη φύση όσο και για τον άνθρωπο ως μέρος της και αναγνωρίζει ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε τη μαζική παραγωγή όπως την ξέρουμε. Χωρίς ριζικές αλλαγές σε αξίες και πρακτικές, η ποικιλότητα και ο πλούτος του κόσμου θα συνεχίσει να καταστρέφεται και η ικανότητά του να συντηρεί κοινωνίες και πολιτισμούς θα λιγοστεύει.

Στο κίνημα της βαθιάς οικολογίας αναγνωρίζονται τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (Naess, 2001):

α) Απόρριψη της εικόνας του ανθρώπου εντός του περιβάλλοντος του και αντικατάσταση της από μια σχεσιακή ολική εικόνα: Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος δεν αντιμετωπίζεται ξεχωριστά από το περιβάλλον του αλλά θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι ενός βιοσφαιρικού δικτύου. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, όλα τα όντα βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση μέσα στο δίκτυο της βιόσφαιρας και διέπονται από εσωτερικές σχέσεις μεταξύ τους. Ως εσωτερική σχέση μεταξύ δύο όντων Α και Β εννοούμε τη σχέση εκείνη όπου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του καθορισμού της ουσίας του Α και του Β έτσι ώστε, αν θεωρήσουμε τα Α και Β παραλείποντας την εσωτερική τους σχέση, τότε αυτά να μην παραμένουν οντολογικώς τα ίδια αλλά να αλλάζει η φύση τους.

β) Βιοσφαιρικός εξισωτισμός: Όλες οι μορφές ζωής πρέπει να αντιμετωπίζονται με εις βάθος σεβασμό (στο σημείο της ευλάβειας). Η ισότητα για όλες τις μορφές ζωής στο δικαίωμα να ζουν και να αναπτύσσονται, είναι πλέον προφανές αξίωμα. Η αναγνώριση αυτού του δικαιώματος μέχρι τώρα μόνο στους ανθρώπους, αποτελούσε ανθρωποκεντρική στάση η οποία είχε καταστροφικές συνέπειες στην ποιότητα της

ανθρώπινης ζωής. Η προσπάθεια να αγνοήσουμε την εξάρτησή μας από άλλες μορφές ζωής και να εγκαθιδρύσουμε μια σχέση υποτελείας με αυτές, έχει οδηγήσει στην αποξένωση του ανθρώπου από τον ίδιο τον εαυτό του.

γ) Προώθηση της ποικιλότητας και της συμβίωσης: Η ποικιλότητα εμπλουτίζει τις δυνατότητες ζωής και αυξάνει τον πλούτο των μορφών ζωής ενώ η λεγόμενη “πάλη για ζωή” ερμηνεύεται πλέον με την έννοια της ικανότητας για συνύπαρξη και συνεργασία μέσα σε πολύπλοκες σχέσεις αντί για την ικανότητα για εκμετάλλευση, καταπίεση ή φόνο. Το «ζήσε και άσε και τους άλλους να ζήσουν» γίνεται πιο ισχυρή οικολογική αρχή από το «ή εγώ ή εσύ» αφού το τελευταίο τείνει να μειώνει την πολλαπλότητα των διαφόρων μορφών ζωής. Το βαθύ οικολογικό κίνημα ενισχύει την ποικιλότητα των ανθρωπίνων τρόπων βίου, δηλαδή των πολιτισμών, των διαφορετικών ενασχολήσεων και των διαφορετικών οικονομιών. Έτσι αντιτίθεται εξίσου, τόσο στην εξαφάνιση άγριων ζώων όσο και στην εξαφάνιση ανθρωπίνων φυλών και πολιτισμών.

δ) Υιοθέτηση αντι-ταξικής θέσης: Η αρχή της ποικιλότητας που αναφέρθηκε παραπάνω δεν μπορεί να δικαιολογήσει διαφορές και ανισότητες. Από την άλλη, η αντι-ταξική θέση υποστηρίζεται και από τον βιοσφαιρικό εξισωτισμό και από την αρχή της συμβίωσης. Η οικολογική στάση οδηγεί στην υιοθέτηση των τριών αυτών αρχών σε οποιοδήποτε είδους συγκρούσεις, ακόμη και σε αυτήν που συμβαίνει ανάμεσα στα αναπτυσσόμενα και στα αναπτυσσόμενα κράτη.

ε) Αγώνας ενάντια στη ρύπανση και στην εξάντληση των φυσικών πόρων: Πολλές φορές, οι προσπάθειες εστιάζονται μονομερώς στη μόλυνση και την εξάντληση των πηγών παραμελώντας άλλα σημαντικά προβλήματα (ρηχή προσέγγιση). Μια ηθική της υπευθυνότητας προϋποθέτει ότι οι οικολόγοι δεν πρέπει να υπηρετούν το ρηχό αλλά το βαθύ οικολογικό κίνημα, δηλαδή όχι μόνο να αποδύονται στον αγώνα κατά της ρύπανσης και της εξάντλησης των πόρων αλλά να υιοθετούν και να προωθούν όλες τις αρχές ως ένα ενιαίο σύνολο.

στ) Πολυπλοκότητα αντί για περιπλοκή: Στη θεωρία των συστημάτων υπάρχει μια σημαντική διάκριση μεταξύ αυτού που είναι ‘περιπλεγμένο’ και αυτού που είναι “πολύπλοκο”. Στη φύση συναντούμε πολυπλοκότητα σε τόσο μεγάλο βαθμό σχετικά με τις αλληλεπιδράσεις οργανισμών και μορφών ζωής της βιόσφαιρας, ώστε η αντιμετώπιση τους εκ μέρους μας να είναι δυνατή μόνο με όρους τεραστίων

συστημάτων. Εφαρμοσμένη στις ανθρώπινες δραστηριότητες, η αρχή της ‘πολυπλοκότητας αντί για περιπλοκή’ ευνοεί αντιστοίχως τον καταμερισμό της εργασίας αντί για τον κατακερματισμό. Αυτό σημαίνει μια πολύπλευρη ενασχόληση, ένα αντίστοιχο είδος ‘πολυπλοκότητας’ και στην εργασία, συνδυασμό βιομηχανικής και αγροτικής δραστηριότητας, πνευματικής και χειρωνακτικής, εξειδικευμένης και ανειδίκευτης εργασίας, εξίσου σε αστικό και σε μη αστικό περιβάλλον.

ζ) Ενίσχυση τοπικής αυτονομίας και αποκέντρωσης: Μια μορφή ζωής είναι πιο ευπρόσβλητη σε εξωτερικούς παράγοντες ως προς την περιοχή στην οποία η μορφή αυτή έχει φτάσει σε οικολογική ισορροπία. Για το λόγο αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντική η ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης και η επίτευξη υλικοπνευματικής αυτάρκειας, κάτι βέβαια που προϋποθέτει μια τάση για αποκέντρωση. Έτσι, προωθούνται λύσεις και σε θέματα όπως η μόλυνση του περιβάλλοντος, η ανακύκλωση των υλικών, η κατανάλωση ενέργειας κ.ά. αφού μια κοινότητα που είναι αυτάρκης και χρειάζεται να εισάγει λιγότερα αγαθά, σπαταλά και σημαντικά λιγότερους πόρους. Επιπρόσθετα, μια μείωση των κρίκων στην ιεραρχική αλυσίδα λήψης αποφάσεων (όπως συμβούλια τοπικά, δημοτικά, νομαρχιακά, εθνικά, ομοσπονδιακά, πολυεθνικών συνασπισμών, παγκόσμια) εξασφαλίζει ότι τοπικά ζητήματα δεν θα παραγκωνίζονται για χάριν συμφερόντων ευρύτερης επιρροής.

Η δομή των παραπάνω επτά χαρακτηριστικών, όπως προτάθηκαν από τον Naess, είναι σε συμφωνία με την θέση του ότι για να είναι ένα οικολογικό κίνημα άξιο προσοχής (βαθύ) θα πρέπει να έχει τη μορφή ενός φιλοσοφικού συστήματος. Έτσι, παρατηρούμε ότι ο Naess ξεκινά βασιζόμενος σε οντολογικές παραδοχές (σχεσιακή εικόνα του ενιαίου πεδίου), προχωρά σε ηθικές-αξιολογικές κρίσεις (βιοσφαιρικός εξισωτισμός, ποικιλότητα), διευρύνει το πεδίο εφαρμογής σε κοινωνιολογικές δομές και τεχνολογικούς προσανατολισμούς (συμβίωση, αντι-ταξική θέση, ρύπανση και εξάντληση πόρων) και καταλήγει στην εργασία και στην πολιτειακή οργάνωση (πολυπλοκότητα, καταμερισμός εργασίας, αποκέντρωση).

Λίγα χρόνια μετά, ο Naess προσπάθησε αντιπαραβάλλοντας θεωρήματα των δύο κινήματων να δείξει την διαφορά τους στη βάση ότι η ρηχή οικολογία αντιμετωπίζει τον κόσμο ανθρωποκεντρικά ενώ η βαθιά οικολογία μέσα από μια πιο οικοκεντρική ματιά.

<i>Ρηχή οικολογία</i>	<i>Βαθιά οικολογία</i>
Η ποικιλότητα της φύσης έχει αξία ως πόρος για τον άνθρωπο.	Η ποικιλότητα της φύσης έχει τη δική της εγγενή αξία.
Οποδήποτε έχει αξία μόνο σε σχέση με τον άνθρωπο. Οποιαδήποτε άλλη αξία είναι ανωστή. Μόνο το ανθρώπινο είδος αξιολογείται.	Το να εξισώνει κάποιος την αξία γενικά με την αξία που έχει σχέση μόνο με τον άνθρωπο αποκαλύπτει ρατσιστικού τύπου προκατάληψη.
Τα είδη των φυτών και των ζώων θα πρέπει να διασωθούν λόγω της αξίας τους ως αποθέματα γενετικού υλικού για τη γεωργία και την ιατρική.	Τα είδη φυτών και ζώων πρέπει να διασωθούν λόγω της εγγενούς τους αξίας.
Η ρύπανση πρέπει να μειωθεί, στο βαθμό που απειλεί την οικονομική ανάπτυξη.	Η μείωση της ρύπανσης έχει προτεραιότητα σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη.
Η αύξηση του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών απειλεί την οικολογική ισορροπία του πλανήτη.	Το τωρινό επίπεδο του παγκόσμιου πληθυσμού απειλεί τα οικοσυστήματα του πλανήτη, αλλά αυτή η απειλή οφείλεται κυρίως στον πληθυσμό και τη συμπεριφορά των βιομηχανικών κρατών. Ο ανθρώπινος πληθυσμός σήμερα είναι υπερβολικός.
Πόρος σημαίνει πόρος για τους ανθρώπους.	Πόρος σημαίνει πόρος για τα ζωντανά όντα.
Οι άνθρωποι δεν θα υπομείνουν μια μεγάλη μείωση του βιοτικού τους επιπέδου.	Ποιότητα ζωής και βιοτικό επίπεδο είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Οι άνθρωποι δεν θα έπρεπε να υπομείνουν πτώση του πρώτου, αλλά πτώση του δεύτερου για τις υπερανεπτυγμένες κοινωνίες.
Η φύση είναι αναγκαστικά σκληρή.	Ο άνθρωπος είναι σκληρός, αλλά όχι αναγκαστικά.

Πηγή: Naess, 1986.

Σε γενικές γραμμές, ο Naess (Naess, 2001) διακρίνει το ρηχό από το βαθύ οικολογικό κίνημα αντιμετωπίζοντας το βαθύ οικολογικό κίνημα ως ένα οικοδόμημα που αναπτύσσει μια ευρύτερη περιγραφική και καθοδηγητική προβληματική σε αντιπαράθεση με το ρηχό που εστιάζει μοναχά σε μια επιφανειακή τεχνολογική αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων. Παράλληλα, εστιάζει στον πιο οικοκεντρικό χαρακτήρα της Βαθιάς Οικολογίας μέσα από την αναγνώριση εγγενούς αξίας στη φύση και στον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της Ρηχής Οικολογίας όπου η αντίστοιχη θεώρηση του φυσικού κόσμου είναι ως φέροντα μονάχα χρηστικής αξίας.

2.3 Βασικές Αρχές της Βαθιάς Οικολογίας

Τον Απρίλιο του 1984, οι Arne Naess και George Sessions κατά τη διάρκεια κατασκήνωσης τους στην Κοιλιάδα του Θανάτου (Death Valley) στην Καλιφόρνια, διατύπωσαν τις οχτώ βασικές θέσεις της Βαθιάς Οικολογίας. Οι αρχές αυτές –στις οποίες ο Naess θα αναφέρεται αργότερα με τον όρο “πλατφόρμα της Βαθιάς Οικολογίας” (Devall, B., Sessions, G., 2001, pp. 159) – είναι οι ακόλουθες:

1. Η ευημερία και η άνθηση της ανθρώπινης και μη ανθρώπινης ζωής στη Γη έχουν εγγενή αξία. Η αξία αυτή είναι ανεξάρτητη από τη χρησιμότητα του μη ανθρώπινου κόσμου για ανθρώπινους σκοπούς.
2. Ο πλούτος και η ποικιλία μορφών ζωής συμβάλλουν στην υλοποίηση αυτής της αξίας και είναι επίσης αξίες καθεαυτές.
3. Οι άνθρωποι δεν έχουν το δικαίωμα να μειώνουν τον πλούτο και την ποικιλία μορφών ζωής, εκτός αν πρόκειται για την ικανοποίηση των ζωτικών τους αναγκών.
4. Η άνθηση της ανθρώπινης ζωής και του πολιτισμού είναι συμβατή με σημαντική μείωση του ανθρώπινου πληθυσμού. Η άνθηση της μη ανθρώπινης ζωής απαιτεί μια τέτοια μείωση.
5. Η παρούσα ανθρώπινη παρέμβαση στον μη ανθρώπινο κόσμο είναι υπερβολική, και η κατάσταση επιδεινώνεται ραγδαία.
6. Οι πολιτικές των ανθρώπων πρέπει να αλλάξουν. Οι πολιτικές αυτές επηρεάζουν βασικές οικονομικές, τεχνολογικές και ιδεολογικές δομές. Η κατάσταση που θα προκύψει θα είναι βαθιά διαφορετική από τη σημερινή.
7. Η ιδεολογική αλλαγή είναι κυρίως να εκτιμήσει την ποιότητα ζωής (έχοντας εγγενή αξία) και όχι εμμένοντας σε ολοένα και υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Θα υπάρξει μια βαθιά συνειδητοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στο μεγάλο και στο σπουδαίο.
8. Όσοι προσυπογράφουν τα ανωτέρω στοιχεία έχουν την υποχρέωση άμεσα ή έμμεσα να προσπαθούν για την εφαρμογή των απαραίτητων αλλαγών.

Με την πρώτη αρχή εκφράζεται μια θεμελιώδης παραδοχή της Βαθιάς Οικολογίας η οποία είναι η αναγνώριση εγγενούς αξίας σε ολόκληρη την βίοςφαιρα

ως σύνολο. Ο όρος Ζωή χρησιμοποιείται πλέον με μια ευρύτερη έννοια συμπεριλαμβάνοντας και πράγματα που από αυστηρή βιολογική σκοπιά δεν θα θεωρούνταν ως φορείς ζωής, όπως ποτάμια, τοπία, οικοσυστήματα κ.ά.

Στην δεύτερη αρχή η βιοποικιλότητα αποκτά καθεαυτή αξία καθώς θεωρείται ότι συνεισφέρει στην ευδοκίμηση της Ζωής. Έτσι, παρόλο που όλες οι μορφές ζωής έχουν ήδη εγγενή αξία επιπλέον στην ίδια τη βιοποικιλότητα αναγνωρίζεται αυταξία, ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία και ο σεβασμός της.

Στην τρίτη αρχή εμφανίζεται ο όρος ‘ζωτική ανάγκη’ ο οποίος έχει μείνει εσκεμμένα απροσδιόριστος προκειμένου να υπάρχει το περιθώριο για να κρίνεται, πότε μια ανάγκη είναι ζωτική και πότε όχι, μέσα στο συγκεκριμένο τόπο, χρόνο και πλαίσιο συνθηκών που τίθεται. Για παράδειγμα, η απόκτηση μιας γούνας από αρκούδα μπορεί να είναι πραγματική ζωτική ανάγκη για έναν Εσκιμώο αλλά δύσκολα θα θεωρείτο το ίδιο και για μία κάτοικο της νοτίου Ιταλίας.

Με την τέταρτη θέση διατυπώνεται ότι η μείωση του πληθυσμού είναι συμβατή με την βελτίωση της ζωής των ανθρώπων και την ευδοκίμηση του πολιτισμού τους και πως αυτή είναι αναγκαία ως τρόπος μείωσης της ανθρώπινης παρεμβολής επί του φυσικού κόσμου που έχει επιφέρει τόσες δυσμενείς συνέπειες τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά, ο Naess συνειδητοποιεί ότι αυτές οι μειώσεις θα χρειαστούν πολύ χρόνο και στο μεσοδιάστημα δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να διατηρήσουμε τον τωρινό εφησυχασμό μας αλλά να αναπτύξουμε ενδιάμεσες στρατηγικές προκειμένου να μην προκαλέσουμε ανεπανόρθωτες βλάβες στην βιοποικιλότητα του πλανήτη.

Η διατύπωση της πέμπτης θέσης, παρόλο που μιλάει για «υπερβολική παρέμβαση» και «ταχύτατη επιδείνωση» θεωρείται από τον Naess ως μετριοπαθής. Βέβαια, η αξίωση της ‘μη παρέμβασης’ δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν πρέπει να τροποποιούν κάποια οικοσυστήματα αφού ανέκαθεν οι άνθρωποι αλληλεπιδρούσαν με τα οικοσυστήματα τους και προφανώς θα συνεχίσουν να το κάνουν. Το θέμα είναι σε ποιο βαθμό είναι εφικτές αυτές οι παρεμβάσεις και για τι είδους παρεμβάσεις πρόκειται. Ως λύση στο θέμα της παρεμβολής προτείνεται η οριοθέτηση μεγάλων περιοχών που θα παραμένουν εντελώς άθικτες και προστατευμένες από κάθε ανθρώπινη παρέμβαση έτσι ώστε να διατηρούνται μέσα σε αυτές όλες οι οικολογικές διεργασίες και να συνεχίζονται απρόσκοπτα οι εξελικτικές διαδικασίες της φύσης.

Στο έκτο σημείο σημειώνεται ότι πρέπει να γίνει μια αλλαγή της νοοτροπίας μας σε οικονομικό, ιδεολογικό και τεχνολογικό επίπεδο. Οι πολιτικές που εφαρμόζονται στα σύγχρονα βιομηχανικά κράτη έχουν ελάχιστες ομοιότητες με την βιώσιμη ανάπτυξη που αναζητούμε. Παρόλο που η τοπικότητα αποτελεί σταθμό για την βαθιά οικολογία, οποιεσδήποτε αλλαγές θα πρέπει να γίνουν αναγκαστικά σε παγκόσμιο επίπεδο, αν θέλουμε να είναι αποτελεσματικές. Όσον αφορά τις αλλαγές σε τεχνολογικό επίπεδο, πρέπει να στραφούμε προς εναλλακτικές τεχνολογίες που θα προωθούν τους βασικούς στόχους που θέτει κάθε ξεχωριστό πολιτισμικό σύνολο. Έτσι, αφενός ενισχύεται η επιθυμητή πολυπολιτισμικότητα, αφετέρου γίνεται ένα σημαντικό βήμα για τις ζητούμενες βαθιές αλλαγές.

Στην έβδομη θέση, προτείνεται από τον Naess μια ξεκάθαρη διάκριση ανάμεσα στην 'ποιότητα ζωής' και στην 'αύξηση του βιοτικού επιπέδου' και ταυτίζεται η συνειδητοποίηση της διάκρισης τους με την επίγνωση της διαφοράς μεταξύ ενός πράγματος που είναι 'μεγάλο' (ποσοτικά) και ενός άλλου που είναι 'σπουδαίο' (ποιοτικά).

Τέλος, στην όγδοη αρχή εκφράζεται μια ρητή υποχρέωση για δραστηριοποίηση και σε πρακτικό επίπεδο αλλά χωρίς να περιορίζεται ή να συγκεκριμενοποιείται καθόλου το πεδίο δράσης. Ο Naess θεωρεί ότι υπάρχει άφθονος χώρος για διαφορετικές απόψεις σχετικά με την αναγνώριση προτεραιοτήτων στα πλαίσια δράσης. Πολλά πράγματα πρέπει να λάβουν χώρα αλλά τι πρέπει να γίνει πρώτο και τι μετέπειτα, τι είναι περισσότερο πειστικό και τι λιγότερο, τι είναι απολύτως απαραίτητο και τι είναι απλώς πολύ επιθυμητό, είναι ερωτήματα που τίθενται υπό συζήτηση.

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της Βαθιάς Οικολογίας είναι ο πλουραλισμός της στο ιδεολογικό και στο πρακτικό επίπεδο. Από την αντίθετη πλευρά, όμως, η Βαθιά Οικολογία έχει κατηγορηθεί από πολλούς διανοητές επειδή δεν έχει ένα καλά διατυπωμένο και συγκεκριμένο ιδεολογικό πλαίσιο που να χαρακτηρίζει τα μέλη της. Οι κύριες επικρίσεις στο ιδεολογικό της πλαίσιο αφορούν τα παρακάτω θέματα:

1. Ενδιαφέρον για τη φύση: Οι ακτιβιστές οι οποίοι μάχονται για τα δικαιώματα των ζώων δηλώνουν πως για οτιδήποτε που απαιτεί δικαιώματα και προστασία εγγενώς, θα πρέπει να έχει ενδιαφέρον. Η Βαθιά οικολογία

επικρίνεται για την παραδοχή ότι τα φυτά, για παράδειγμα, έχουν τα δικά τους συμφέροντα, όπως αποτυπώνονται από τη συμπεριφορά του φυτού – με την αυτοσυντήρηση να θεωρείται ως έκφραση βούλησης για να ζήσουν, για παράδειγμα. Οι βαθιά οικολόγοι ισχυρίζονται ότι ταυτίζονται με την μη ανθρώπινη φύση, και με αυτό τον τρόπο, επικρίνουν εκείνους που υποστηρίζουν ότι οι ανάγκες ή τα συμφέροντα των μη-ανθρώπινων μορφών ζωής είναι ανύπαρκτα ή άγνωστα. Η κριτική που δέχεται η βαθιά οικολογία είναι ότι τα συμφέροντα που ένας βαθιά οικολόγος χαρακτηρίζει σε μη ανθρώπινους οργανισμούς, όπως η επιβίωση, η αναπαραγωγή, η ανάπτυξη και η ευημερία είναι στην πραγματικότητα ανθρώπινα συμφέροντα.

2. Βαθύτητα: Η Βαθιά Οικολογία επικρίνεται για την αξίωσή της να είναι βαθύτερη από ό, τι εναλλακτικές θεωρίες, οι οποίες σιωπηρά είναι ρηχές. Ωστόσο, παρά τις επανειλημμένες καταγγελίες σχετικά με τη χρήση του όρου ‘βαθιά’ εξακολουθεί να απολαμβάνει ευρεία αποδοχή. Η λέξη ‘Βαθιά’ έχει προφανώς μια ελκυστική απήχηση σε εκείνους που επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα νέο ηθικό πλαίσιο για την καθοδήγηση της ανθρώπινης δράσης σε σχέση με τον φυσικό κόσμο. Όταν ο Arne Naess επινόησε τον όρο της βαθιάς οικολογίας ήταν επειδή σύγκρινε αυτή την έννοια με την ρηχή οικολογία την οποία και επέκρινε για τη χρηστική και την ανθρωποκεντρική στάση της απέναντι στη φύση και την υλιστική και προσανατολισμένη προς τον καταναλωτή προοπτικές της.
3. Οικοφεμινιστική ανταπόκριση: Τόσο ο οικοφεμινισμός όσο και η βαθιά οικολογία υποβάλλουν μια νέα σύλληψη της αυτοτέλειας. Μερικές οικοφεμινιστές, όπως ο Marti Kheel, υποστηρίζουν ότι η αυτο-πραγμάτωση και η ταυτοποίηση με όλη τη φύση δίνει πολύ μεγάλη έμφαση στη συνολική θεώρηση, εις βάρος της ανεξάρτητης ύπαρξης. Παρομοίως, μερικοί οικοφεμινιστές έχουν δώσει μεγαλύτερη έμφαση στο πρόβλημα του ανδροκεντρισμού σε σχέση με τον ανθρωποκεντρισμό. Για άλλους, όπως η Karen J. Warren, η κυριαρχία των γυναικών είναι συνδεδεμένη εννοιολογικά και ιστορικά με την κυριαρχία της φύσης. Ο οικοφεμινισμός υποστηρίζει ότι οι σχέσεις, συμπεριλαμβανομένης των σχέσεων με τη μη ανθρώπινη φύση, δεν είναι εξωγενείς προς την ταυτότητά μας και είναι απαραίτητες για τον

καθορισμό του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος. Ο Warren διατυπώνει ότι οι ιεραρχικές ταξινομήσεις σε γενικές γραμμές, όπως ο ρατσισμός, είναι μορφές διακρίσεων. Με τον ίδιο τρόπο, ο ανθρωποκεντισμός είναι απλά μια άλλη μορφή διάκρισης, ως αποτέλεσμα κακής ιεράρχησης των αξιών του ανθρώπου και θα πρέπει απλά να καταργηθεί.

4. "Ρηχή" ανώτερη άποψη: Ο συγγραφέας William Grey πιστεύει ότι η ανάπτυξη ενός μη ανθρωποκεντρικού συνόλου αξιών είναι 'μια απελπιστική αναζήτηση' ενώ παράλληλα αναζητεί μια βελτιωμένη "ρηχή" αντίληψη, σημειώνοντας ότι, 'Αυτό που είναι λάθος στις ρηχές απόψεις δεν είναι η ανησυχία τους για την ευημερία των ανθρώπων, αλλά η λανθασμένη θεώρησή τους για το τι σημαίνει ευημερία.
5. Η Βαθιά οικολογία, δεν είναι "βαθιά" αρκετά: Κοινωνικοί οικολόγοι, όπως ο Murray Bookchin, υποστηρίζουν ότι η βαθιά οικολογία αποτυγχάνει να συνδέσει τις περιβαλλοντικές κρίσεις με τον απολυταρχισμό και την ιεραρχία. Επίσης, πιστεύουν ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι βαθιά ριζωμένα στον τρόπο της ανθρώπινης κοινωνικής αλληλεπίδρασης, και διαμαρτύρονται ότι μια οικολογικά βιώσιμη κοινωνία θα μπορούσε ακόμα να είναι κοινωνικά εκμεταλλεύσιμη. Οι βαθιά οικολόγοι απορρίπτουν το επιχείρημα ότι η οικολογική συμπεριφορά έχει τις ρίζες της στο κοινωνικό πρότυπο (κατά την άποψή τους, αυτό αποτελεί ανθρωποκεντρική πλάνη), και υποστηρίζουν ότι το αντίστροφο της ένστασης των κοινωνικών οικολόγων είναι επίσης αλήθεια αφού είναι εξίσου πιθανό για μία κοινωνικά ισότιμη κοινωνία να συνεχίσει να εκμεταλλεύεται το φυσικό περιβάλλον.

Η αντιμετώπιση της Βαθιάς Οικολογίας ως κίνημα στηρίζεται στην πλατφόρμα των οχτώ σημείων που προτάθηκε από τους Naess και Sessions και θεωρείται από πολλούς ως ο κεντρικός ιδεολογικός της πυρήνας. Στο πλαίσιο αυτής, ο Naess πιστεύει ότι συνοψίζονται κοινά ιδεώδη που μοιράζονται άνθρωποι από όλον τον κόσμο, σχετικά με το οικολογικό πρόβλημα και την δέουσα δράση που πρέπει να αναληφθεί για την αντιμετώπιση του. Οι θέσεις της πλατφόρμας εκφράζουν ανθρώπους που θέτουν σε βαθιά διερεύνηση την περιβαλλοντική κρίση και προσπαθούν να εντοπίσουν τα βαθύτερα αίτια της στις βασικές δομές του πολιτισμού μας, αντί να αρκεστούν σε μια συμπτωματική θεραπεία της (Παπαγιαννόπουλος,

2010). Στην ιδεολογία του κινήματος της Βαθιάς Οικολογίας, η ανάληψη καθηκόντων και ηθικών υποχρεώσεων έναντι της φύσης προκύπτει λόγω της αναγνώρισης εγγενούς αξίας σε αυτήν από μέρους μας. Αντιθέτως, στην φιλοσοφία της Βαθιάς Οικολογίας, η ανάληψη καθηκόντων και υποχρεώσεων έναντι της φύσης πηγάζει από την συνειδητοποίηση του φυσικού κόσμου ως προέκταση του Εαυτού μας. Έτσι, στην πρώτη περίπτωση ο σεβασμός της φύσης προκύπτει από επιλογή (αφού η αναγνώριση της αξίας είναι κάτι που συμβαίνει μέσω διαλογιστικής διεργασίας και δεν είναι αναγκαία), ενώ στην δεύτερη, προκύπτει ως συνέπεια οντολογικής συνειδητοποίησης οπότε καταλήγοντας η Βαθιά Οικολογία ως κίνημα έχει ηθική χροιά ενώ ως φιλοσοφικό σύστημα, όχι.

Σε γενικές γραμμές, στο βασικό επίπεδο του τι ακριβώς είναι η Βαθιά Οικολογία δεν υπάρχει πάντα συμφωνία. Για τους περισσότερους θεωρητικούς της αποτελεί μια νέα φιλοσοφία για τη ζωή που στηρίζεται σε συγκεκριμένες μεταφυσικές παραδοχές. Για άλλους όμως αποτελεί απλώς μια ιδεολογική πλατφόρμα βασικών θέσεων, ένα οικολογικό κίνημα που κοιτάζει την περιβαλλοντική καταστροφή στην ιδεολογική ρίζα της και επιζητεί να αλλάξει τον τρόπο και τις πολιτικές που οι κοινωνίες μας αντιμετωπίζουν τη σχέση τους με το περιβάλλον, ανεξάρτητα από μεταφυσικές, θρησκευτικές κ.λπ. παραδοχές. Το βασικό στοιχείο όμως που παραμένει θεμελιώδες και αμετάβλητο παρόλο το φάσμα των απόψεων είναι η υιοθέτηση της οικοκεντρικής στάσης και η θεώρηση του ανθρωποκεντρισμού ως τη βασική πηγή για όλα τα μέχρι τώρα περιβαλλοντικά δεινά.

Κεφάλαιο 3

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

3.1 Η Σχέση της Ηθικής με την Εκπαίδευση

Η σύζευξη ηθικής και εκπαίδευσης, ή καλύτερα ηθικής και παιδείας, βρέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος αρκετών φιλοσόφων από τα αρχαία χρόνια. Είναι γενικά παραδεκτό πως η εκπαίδευση δεν πρέπει να ταυτίζεται αποκλειστικά με την απόκτηση γνώσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων καθώς υποστηρίζεται ότι το σχολείο θα έπρεπε να επιτελεί και έναν άλλο ρόλο, αυτόν της ηθικής αγωγής (Σακελλαρίου, Ζεμπύλας, Πέτρου, 2010). Επιπλέον, η έξαρση της βίας, οι κοινωνικές διακρίσεις, αλλά και οι πολιτικές εντάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο μας υποχρεώνουν να επαναθεωρήσουμε την ηθική κρίση της εποχής και τις επιπτώσεις που έχει αυτή στο χώρο της εκπαίδευσης.

Σε γενικές γραμμές, η ηθική δεν ορίζεται με νόμους αλλά είναι υπόθεση προσωπική-ατομική και ταυτόχρονα κοινωνική. Η κοινωνία αποδέχεται την ηθική ως αξία αδιαμφισβήτητη και αποδεκτή από το σύνολο των μελών της. Κάθε προσπάθεια να οριστεί “δια νόμου” η ηθική, υποδηλώνει άρνηση αποδοχής της από τα μέλη της κοινωνίας και επομένως δηλώνει την ακύρωσή της. Το ήθος και η ηθική καθορίζονται από τους κυρίαρχους κοινωνικούς όρους κάθε εποχής. Αν συμφωνήσουμε λοιπόν ότι το ήθος δεν μπορεί να οριστεί κατά απόλυτο τρόπο, κι αν δεχτούμε ότι η εποχή μας διακρίνεται για την ανοχή ως προς τις συμπεριφορές των πολιτών, τότε και το ήθος το οποίο χρεώνεται να αναπλάσει η εκπαίδευση οφείλει να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κανόνων και συμπεριφορών. Η εκπαιδευτική διαδικασία επομένως καλείται να τροφοδοτήσει την κοινωνία με ηθικούς πολίτες, και επομένως να καλύψει το εύρος των ηθικών κανόνων τους οποίους ανέχεται η κοινωνία και οι οποίοι συγκροτούν τον ιστό της κοινωνικής συμπεριφοράς.

Οι όροι με τους οποίους πρέπει να πραγματεύεται το θέμα «ηθική στην εκπαίδευση», επιβάλλουν μια στροφή στο αίτιο το οποίο προκαλεί την, φαινομενικά τουλάχιστον, αντίφαση της κοινωνικής ηθικής, ή, καλύτερα, τον πλουραλισμό στην ηθική. Ο πλουραλισμός ενέχει την αποδοχή της διαφορετικότητας, τη συμβίωση ανόμοιων και, εντέλει, τη συμπόρευση διαφορετικών ιδεολογικά, πολιτιστικά,

οικονομικά ρευμάτων και τάσεων. Ο συλλογισμός αυτός μάς οδηγεί και στην ουσία της δημοκρατίας της Ευρώπης του 21^{ου} αιώνα.

Σήμερα το ήθος της κοινωνίας μας, οι αρχές της και οι αξίες της βασίζονται στην αρχή του σεβασμού του διαφορετικού, της απόρριψης κάθε είδους βίας, της αρχής της αυτοδιάθεσης. Ο κόσμος βιώνει σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη εποχή καταστάσεις απώλειας ηθικής, οχυρωμένες πίσω από έναν καθαρό ορθολογισμό. Η ηθική στην εκπαίδευση υπάρχει όσο υπάρχει η πρόθεση να διαμορφωθούν μέσα από αυτήν άνθρωποι ανεξάρτητοι, έτοιμοι να αντισταθούν στην κοινωνική και πολιτιστική αλλοτρίωση, έτοιμοι να στηρίζουν την κοινωνία τους, όσο υπάρχουν εκπαιδευτικοί που σέβονται τον κόσμο τους, που σέβονται τους μαθητές τους και απαντούν με ειλικρίνεια στα ερωτήματά τους.

Ο προσδιορισμός ενός συνόλου ηθικών αξιών ανάμεσα σε διαφορετικούς ανθρώπους, διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές κοινωνίες αποτελεί εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Οι περισσότεροι άνθρωποι, όμως, από όπου και εάν προέρχονται επιθυμούν μια εκπαίδευση για τα παιδιά τους προσανατολισμένη σε βασικές ηθικές αξίες. Το σχολείο, εάν και δεν αποτελεί το μοναδικό μέρος καλλιέργειας ηθικών αξιών μπορεί να επηρεάσει θετικά την ηθική ανάπτυξη των παιδιών και να διδάξει αξίες όπως η ειρήνη, η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη συνεργασία, τον σεβασμό προς το περιβάλλον.

3.2 Η Σχέση της Περιβαλλοντικής Ηθικής με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε γενικές γραμμές απαντά με σαφήνεια και πληρότητα στις Περιβαλλοντικές, Εκπαιδευτικές και Παιδαγωγικές προκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος. Ορόσημο για την εδραίωση και ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα αποτέλεσε ο νόμος 1892/90 του ΥΠ.Ε.Π.Θ, ο οποίος ορίζει ότι «η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί τμήμα των προγραμμάτων των σχολείων της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και ότι σκοπός της είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του, να ευαισθητοποιηθούν για τα περιβαλλοντικά

προβλήματα και να δραστηριοποιηθούν με ειδικά προγράμματα ώστε να συμβάλλουν στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισής τους» (www.et.gr).

Τις τελευταίες δεκαετίες η προσπάθεια των ανθρώπων για διαρκή οικονομική ανάπτυξη και ταχύτατη τεχνολογική εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα τεράστιες περιβαλλοντικές αλλαγές που συνοδεύτηκαν από σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα όπως η ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος, η αλόγιστη σπατάλη των φυσικών πόρων, η καταστροφή της άγριας χλωρίδας και πανίδας. Κάθε άνθρωπος, είτε αυτός είναι ειδικός επιστήμων είτε απλός πολίτης, σε οποιοδήποτε γεωγραφικό μήκος και πλάτος βρίσκεται, παρατηρεί με αγωνία και αντιλαμβάνεται καθημερινά, ότι στον πλανήτη Γη μεταβάλλονται συνεχώς οι εσωτερικές σχέσεις ισορροπίας με αποτέλεσμα να τίθεται πια σε σοβαρό κίνδυνο η βιωσιμότητα του πλανήτη.

Καθομολογουμένως, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη ενός συνόλου ηθικών αξιών εναρμονισμένων με τη θέση της ανθρωπότητας μέσα στη βιόσφαιρα. Μέσα από την ανάγκη για μια νέα αγωγή, γεννήθηκε και διαμορφώθηκε η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Κάππα, 2003). Διεθνώς η ιδέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ωρίμασε και αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 αφού ήταν ο καρπός των αναζητήσεων και των προβληματισμών, ευαίσθητων και συνειδητοποιημένων πολιτών και η απάντηση στο αίτημα της παγκόσμιας κοινότητας, για την αντιμετώπιση των διαρκώς αυξανόμενων και εντεινομένων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η αναγνώριση της αξίας της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και η υιοθέτησή της από Διεθνείς Οργανισμούς, υπήρξε καθοριστική για τη διάδοση και την ανάπτυξή της, σε πολλές χώρες του κόσμου. Οι διεθνείς συναντήσεις και διασκέψεις, που ακολούθησαν με την πρωτοβουλία της U.N.E.S.C.O του U.N.E.P και του I.E.E.P, διαμόρφωσαν σταδιακά και με τη συνεργασία των εθνικών επιτροπών των κρατών, τη σύγχρονη ταυτότητα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ως προς το εννοιολογικό, θεωρητικό, μεθοδολογικό πλαίσιο και τους τρόπους εφαρμογής της στα διάφορα κράτη.

Η πρώτη διεθνής συνάντηση με θέμα την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, πραγματοποιείται στη Νεβάδα των Η.Π.Α το 1970. Στη συνάντηση αυτή καθιερώνεται διεθνώς ο όρος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» και διατυπώνεται ο πρώτος και ο πλέον έγκυρος ορισμός και σημείο αναφοράς στην παγκόσμια

βιβλιογραφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ο οποίος έχει ως εξής: « Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και διασαφήνισης εννοιών, προκειμένου να αναπτυχθούν στους ανθρώπους και στις κοινωνικές ομάδες, οι απαραίτητες και αναγκαίες ικανότητες και στάσεις για την κατανόηση και εκτίμηση της συσχέτισης Ανθρώπου, Πολιτισμού και του Βιοφυσικού Περιβάλλοντος. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση απαιτεί πρακτική ενασχόληση στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων και συνεπάγεται τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου για θέματα και προβλήματα που αφορούν στην κοινωνία και στην ποιότητα του περιβάλλοντος ».

Στην Ελλάδα η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εμφανίζεται στα τέλη του 1976. Τη σχολική περίοδο 1980-81 με πρωτοβουλία του ΥΠ.Ε.Π.Θ και του Κ.Ε.Μ.Ε (νυν Παιδαγωγικό Ινστιτούτο) η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εισάγεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όχι ως νέο μάθημα στο υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά ως Προαιρετική Εκπαιδευτική Καινοτομία. Σημαντικός σταθμός για την εδραίωση και ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, είναι ο νόμος 1892/90 του ΥΠΕΠΘ ο οποίος ισχυροποιεί το μέχρι τότε «ήπιο θεσμικό πλαίσιο» και συμβάλλει στην κατακόρυφη ανάπτυξη του θεσμού της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Σε γενικές γραμμές, οι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης συνοψίζονται σε τρεις κατηγορίες (Κάππα, 2003):

α) Περιβαλλοντικοί: Οι άνθρωποι πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις, αξίες και ικανότητες τέτοιες ώστε να είναι σε θέση να συμβάλουν στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων και στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων έχοντας ως βάση το σεβασμό προς όλες τις μορφές ζωής.

β) Εκπαιδευτικοί: Οι άνθρωποι πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις, αξίες και ικανότητες τέτοιες ώστε να ζουν αρμονικά και μεταξύ τους και με το περιβάλλον.

γ) Παιδαγωγικοί: Να διαμορφωθούν εκπαιδευτικές διαδικασίες ανοικτές στις κοινωνικές ανάγκες και προσαρμοσμένες στην παγκόσμια πραγματικότητα.

Αντίστοιχα, τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα διαχωρίζονται στις κατηγορίες που ακολουθούν (Κάππα, 2003):

α) Συνειδητοποίηση του περιβάλλοντος ως σύστημα που στηρίζει τη ζωή και των σχέσεων ανάμεσα στον άνθρωπο και στο φυσικό περιβάλλον.

β) Γνώση των οικολογικών εννοιών, των περιβαλλοντικών προβλημάτων, των μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος.

γ) Αλλαγή αξιών με βάση την εκτίμηση ενδιαφέροντος, της συναίσθησης του 'ανήκειν', την ανάπτυξη κριτικής σκέψης απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα και τον σεβασμό προς τις διαφορετικές αξίες και τους διαφορετικούς τρόπους ζωής.

δ) Ανάδειξη ικανοτήτων μέσα από την αναγνώριση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, την μελέτη για την επίλυσή τους, τα σχέδια δράσης, τη συνεργασία, την επικοινωνία και τη διαπραγμάτευση.

ε) Ενθάρρυνση συμμετοχής ώστε τα άτομα να υποστηρίζουν ενεργά συλλογικές αποφάσεις και να κινητοποιούνται ή να κινητοποιούν.

Συμπερασματικά, με βάση τα παραπάνω η Περιβαλλοντική Ηθική αποτελεί έναν από τους πλέον σημαντικούς στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Γεωργόπουλος 2002, Κοσμίδης, 2003).

3.3 Αναγκαιότητα και Τεχνικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Είναι γενικά παραδεκτό, ότι είναι αδύνατο για οποιονδήποτε να διδάξει αξίες και να αναπτύξει συναισθήματα χωρίς να έχει προηγηθεί σχετική διδασκαλία γνώσεων και δεξιοτήτων. Αντίστροφα, διδάσκοντας αξίες και αναπτύσσοντας συναισθήματα καλλιεργείται και η ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων.

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι κατά κύριο λόγο κοινωνικά και κατά δεύτερο λόγο επιστημονικά ή τεχνολογικά προβλήματα. Για να προχωρήσει όμως η σωστή αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, πρέπει να επικρατούν ανάλογες κοινωνικές αντιλήψεις και συμπεριφορές. Έτσι, τα ζητήματα που αφορούν το τι μπορεί να γίνει είναι ζητήματα γνώσεων ενώ αυτά που αφορούν το τι πρέπει να γίνει είναι ζητήματα αξιών (Iozzi, 1989). Συνεπώς, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση δεν πρέπει να στέκεται μόνο στη διδασκαλία επιστημονικών γνώσεων αλλά θα πρέπει με

κατάλληλο τρόπο να διαμορφώνει συναισθήματα, στάσεις, αξίες και εν τέλει συμπεριφορές.

Σύμφωνα με τον Caduto (Caduto, 1985) οι στρατηγικές διδασκαλίας αξιών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι οκτώ: η *laissez faire*, η ηθική ανάπτυξη, η ενστάλλαξη (ή κατήχηση), η ανάλυση αξιών, η διασαφήνιση αξιών, η μάθηση μέσα από δράση, η συμβάλλουσα εκπαίδευση και η τροποποίηση της συμπεριφοράς.

1. *Laissez Faire*: Αποτελεί την πιο διαδεδομένη τεχνική παγκοσμίως και βασίζεται σε αυστηρή μη λεκτική αναφορά σε οποιαδήποτε αξία από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Για να μπορεί η εκπαίδευση να δημιουργεί ενημερωμένα, ευαισθητοποιημένα και διανοητικά ικανά άτομα τα οποία θα πρέπει να παίρνουν ορθολογικές αποφάσεις θα πρέπει να διασφαλίζει την ουδετερότητα και την αντικειμενικότητα των διδασκόμενων μαθημάτων προφυλάσσοντας τα παιδιά από οποιαδήποτε μορφή κατήχησης. Η συγκεκριμένη τεχνική τις περισσότερες φορές ακολουθείται από την άποψη ότι η προσφορά γνώσεων πάνω στα περιβαλλοντικά προβλήματα προκαλεί και αλλαγή των αξιών πάνω σε αυτό το θέμα (Roberts and Dyrli, 1971). Κάποιες έρευνες, όμως, έδειξαν ότι σπουδαστές που έχουν υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικών γνώσεων δεν επιδεικνύουν ταυτόχρονα και ηθική περιβαλλοντική συμπεριφορά (Stapp, 1969). Τελικά, ο συνδυασμός γνώσεων και συναισθημάτων φαίνεται να είναι η αιτία για την αλλαγή των αξιών και των συμπεριφορών των διδασκόμενων ατόμων (Borden and Schettino, 1979).

2. Ηθική ανάπτυξη: Η ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου έχει αποτελέσει κατά καιρούς αντικείμενο εκτεταμένων επιστημονικών ερευνών και μελετών. Ανάμεσα στις κύριες θεωρίες της ηθικότητας η πιο γνωστή είναι η γνωστικο – εξελικτική θεωρία της οποίας κύριοι εκπρόσωποι είναι οι Piaget και Kohlberg. Η γνωστικο – εξελικτική θεωρία έχει ως στόχο να μελετήσει τις ανώτερες πνευματικές διεργασίες και δομές της σκέψης που έχουν ως αποτέλεσμα την ηθική κρίση και πράξη. Το παιδί που δέχεται ηθικές επιδράσεις από άτομο ανωτέρου σταδίου ηθικότητας από αυτό που το ίδιο εντάσσεται έχει τη δυνατότητα να καλλιεργήσει την ηθική του σκέψη και να περάσει στο επόμενο εξελικτικό στάδιο. Ο άνθρωπος πριν φθάσει στο επίπεδο της αυτόνομης ηθικής περνάει κάποια άλλα επίπεδα και στάδια για να φθάσει στο ανώτατο επίπεδο ηθικής ανάπτυξης. Δεν είναι, βέβαια, εφικτό όλα τα άτομα να φθάνουν στην αυτόνομη ηθική, το «προνόμιο» της ηθικής αυτονομίας

ελάχιστοι το κατακτούν. Μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη της ηθικότητας του ατόμου παίζουν το οικογενειακό, το πολιτιστικό, αλλά και το γενικότερο κοινωνικό περιβάλλον.

3. Ενστάλαξη (Κατήχηση): Τα παιδιά καλούνται να αποδεχθούν συγκεκριμένες αξίες είτε λόγω της θέσης που κατέχει αυτός που τις διδάσκει είτε λόγω των κοινωνικών προτύπων με τα οποία είναι συνυφασμένες οι αξίες αυτές (Knapp, 1997). Η τεχνική αυτή βασίζεται στην ηθικολογία, στην ανάλυση ηθικών συμπεριφορών συνήθως ιστορικών προσώπων, (όπως ο Γκάντι, ο Μαρτιν Λούθερ Κινγκ) στην ενθάρρυνση/αποθάρρυνση συμπεριφορών καθώς και στο παιχνίδι ρόλων. Η σημαντικότητα της στρατηγικής της ενστάλαξης αμφισβητείται από πολλούς εκπαιδευτικούς εκφράζοντας την αντίρρηση ότι οι αξίες είναι κάτι πολύ υποκειμενικό για να διδαχθεί. Φαίνεται όμως, πως είναι κοινά αποδεκτό πως η κατάδειξη συγκεκριμένων αξιών μέσα από το λόγο οδηγεί στην ενδυνάμωση του μαθήματος και σε υιοθέτηση συμπεριφορών “καλού παραδείγματος”.

4. Ανάλυση Αξιών: Σκοπεύει στη μεγαλύτερη αυτοσυνείδηση των παιδιών σε θέματα αξιών, εξερευνώντας ηθικά διλήμματα. Συνήθως, η διαδικασία αυτή ξεκινά από μία άσκηση π.χ. τι αγαπημένες συνήθειες έχουν στον ελεύθερο χρόνο τους. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρουσιάσει στα παιδιά πιο περιβαλλοντικά υπεύθυνες συνήθειες καλώντας τα να τις δοκιμάσουν (Κάππα, 2003). Ίσως, κάποια από αυτά στο τέλος αποφασίσουν να ασχοληθούν περισσότερο με φιλο-περιβαλλοντικές δράσεις πράγμα που σηματοδοτεί την αναδιάταξη του συστήματος αξιών τους.

5. Διασαφήνιση Αξιών: Η διασαφήνιση κοινωνικών και πολιτικών αξιών καθώς και των προσωπικών αξιών και των στερεοτύπων αποτελεί κεντρική αρχή της μαθησιακής διαδικασίας. Οι αξίες της αειφορίας όπως η κοινωνική και οικολογική δικαιοσύνη, η κοινωνική και οικολογική αλληλεγγύη, η δημοκρατία, η ανεκτικότητα, η υπευθυνότητα αποτελούν το ερμηνευτικό πλαίσιο για την κριτική ανάλυση αξιών, θέσεων, απόψεων, επιλογών και δράσεων (Φλογαΐτη, 2006). Εστιάζοντας στην διασαφήνιση των αξιών των μαθητών οι εκπαιδευτικοί εστιάζουν στο να ενισχύουν τον κριτικό στοχασμό, την κατανόηση και τον αμοιβαίο σεβασμό για τις διαφορετικές αξίες. Τα παιχνίδια ρόλων και οι προσομοιώσεις καταστάσεων της πραγματικής ζωής είναι τα κυριότερα εργαλεία της συγκεκριμένης τεχνικής.

6. Μάθηση μέσα από Δράση: Ουσιαστικά πρόκειται για τη βιωματική προσέγγιση της μάθησης καθώς οι εκπαιδευτικοί οδηγούν τα παιδιά σε εξωσχολικές δραστηριότητες όπου τα εκθέτουν σε πλήθος ερεθισμάτων. Τα παιδιά μέσα από την συλλογή πρωτογενών εμπειριών, αποκτούν δεξιότητες και γνώσεις ενώ παράλληλα αναπτύσσουν και αξίες. Ο Gittins (1988) προτείνει την επίσκεψη εκπαιδευτικών και παιδιών σε γεωργικές περιοχές που μετατρέπονται σε αστικές όπου τα παιδιά θα κληθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις όπως ποιες θα είναι οι αλλαγές στην πανίδα που ζει εκεί.

7. Συμβάλλουσα Εκπαίδευση: Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, η γνωστική και η συναισθηματική εκπαίδευση δεν είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη και δεν γίνεται να απομονωθούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Εδώ, η μάθηση σχετίζεται με συγκεκριμένες και επίκαιρες εμπειρίες των παιδιών, πάνω στις οποίες καλλιεργούνται αξίες. Η έκθεση των παιδιών στον φυσικό κόσμο, φαίνεται να συνεισφέρει σημαντικά στην συνολική τους εκπαίδευση τόσο στη σωματική τους διάπλαση, στην ανάπτυξη των νοητικών τους ικανοτήτων καθώς και στη διαμόρφωση των ηθικών τους αξιών (Cooper, 1992).

8. Τροποποίηση της Συμπεριφοράς: Η συμπεριφορά των ανθρώπων τροποποιείται ανάλογα με τα εξωτερικά ερεθίσματα, είτε θετικά (ανταμοιβή) είτε αρνητικά (επίπληξη, τιμωρία) (Skinner, 1971). Αφού η συμπεριφορά σχετίζεται με το σύστημα αξιών του ανθρώπου, είναι αυτονόητο πως και η τροποποίηση της συμπεριφοράς τους οδηγεί στην ανάλογη διαμόρφωση του συστήματος αξιών τους. Για παράδειγμα, η προσφορά φθηνού αντίτιμου εισιτηρίου στα μέσα μαζικής μεταφοράς ίσως θα ήταν ένα κίνητρο για την τροποποίηση της συμπεριφοράς απέναντι στη χρήση των ΙΧ αυτοκινήτων για τις μεταφορές μας. Ωστόσο, αυτή η τεχνική πρέπει να εφαρμόζεται προσεκτικά ώστε να μην οδηγεί στην χειραγώγηση ανθρώπων και κυρίως των παιδιών που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη ηλικία.

Συμπερασματικά, η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι η διαδικασία αναγνώρισης αξιών ώστε να αναπτυχθούν οι απαραίτητες ηθικές αντιλήψεις και συμπεριφορές απέναντι στην αλληλοσυσχέτιση του ανθρώπου, του πολιτισμού και του φυσικού περιβάλλοντος. Το σύνολο των αντιλήψεων και συμπεριφορών αυτών αποτελεί ουσιαστικά την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι σε μεγάλο βαθμό ηθικά προβλήματα και ως τέτοια πρέπει να

αντιμετωπίζονται. Η έμφαση στην ανάγκη για δημιουργία ενός νέου ήθους, στο οποίο θα εντάσσεται η εκδήλωση ενδιαφέροντος για όλες τις μορφές ζωής και η ανάπτυξη περιβαλλοντικών αξιών συνδέει την περιβαλλοντική εκπαίδευση με την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Έτσι, η σύζευξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με την περιβαλλοντική ηθική κρίνεται αναγκαία ώστε να επαναπροσδιορίσουμε το αξιακό μας σύστημα μέσω μιας θεώρησης που να κινείται προς τον οικοκεντρισμό.

Κεφάλαιο 4

Ερευνητικό μέρος

4.1 Στοιχεία και Μεθοδολογία Έρευνας

Στην Ελλάδα και δη στον δήμο Ηρακλείου, είχαμε λόγους να πιστεύουμε ότι οι κάτοικοι στην πλειοψηφία τους δεν συνειδητοποιούν ή δεν γνωρίζουν ακόμα την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Για τον λόγο αυτό θεωρήσαμε ότι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική έχει ουσιαστικό και πραγματικό ενδιαφέρον.

Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης ήταν:

- Η διερεύνηση των στοιχείων εκείνων πάνω στα οποία βασίζεται η διαμόρφωση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική.
- Η διερεύνηση των γνώσεων των κατοίκων σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική.
- Η διερεύνηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των κατοίκων και των δράσεων στις οποίες συμμετέχουν.
- Η διερεύνηση σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση η οποία πρέπει να έχει σκοπό την καλλιέργεια αξιών για την υιοθέτηση περιβαλλοντικής ηθικής.

4.1.1 Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων και Υποθέσεων

Μέσα από την μελέτη αυτή στοχεύσαμε να απαντήσουμε σε βασικά ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία είναι:

1. Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής;
2. Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου συμμετέχουν σε δράσεις σχετικές με την Περιβαλλοντική Ηθική και γενικότερα με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος;

3. Ποιες ομάδες ηλικιών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
4. Ποια επαγγέλματα των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου σχετίζονται περισσότερο με τις δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής;
5. Οι κάτοικοι του δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης; Πιστεύουν ότι πρέπει να εντάσσεται στο υποχρεωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς;

Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με το μορφωτικό επίπεδο, τις συνήθειες των κατοίκων και την ηλικία. Για την παραπάνω υπόθεση τέθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Οι κάτοικοι που είναι απόφοιτοι Λυκείου ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
2. Οι κάτοικοι που έχουν ως hobby την ενασχόληση με τη φύση μέσω σχετικών δραστηριοτήτων, σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
3. Οι κάτοικοι, μεγαλύτεροι σε ηλικία, σχετίζονται αρνητικά με την ευαισθητοποίηση γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική;
4. Οι κάτοικοι που δεν συμμετέχουν σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σχετίζονται αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
5. Οι νέοι ηλικίας 15-25 σχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
6. Οι κάτοικοι που έχουν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

4.1.2 Μεθοδολογία Έρευνας

Για τη διεξαγωγή της εμπειρικής ανάλυσης επιλέχθηκε η μέθοδος της πρωτογενούς δειγματοληπτικής έρευνας με ερωτηματολόγια, τα οποία μοιράστηκαν σε 300 κατοίκους του δήμου Ηρακλείου, οι οποίοι αποτέλεσαν και το δείγμα της έρευνας. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα

Απρίλιος – Ιούλιος 2013 στην ευρύτερη περιοχή του δήμου Ηρακλείου. Η στρατηγική που εφαρμόσαμε ήταν η περιγραφική, που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό τη διενέργεια της στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων και περιορίζεται στην παρατήρηση και τη καταγραφή των διαφόρων εκφάνσεων του φαινομένου.

Όμως, μέσα από την αποσαφήνιση της εμπειρικής έρευνας προέκυψαν αμέσως περιορισμοί στην επιλογή του δείγματος αφού το δείγμα θα έπρεπε να περιλαμβάνει κατοίκους του δήμου Ηρακλείου, που σημαίνει ότι θα έπρεπε να συμπεριληφθούν κάτοικοι τόσο της πόλης αλλά και των προαστίων του Ηρακλείου. Οι ερωτηθέντες κάτοικοι θα έπρεπε να βρίσκονται σε αναλογία μεταξύ τους σχετικά με το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την οικονομική κατάσταση. Για να μπορέσουμε να καλύψουμε το εύρος των ηλικιών το οποίο χωρίσαμε στις ομάδες: έως 15, 15 – 18, 18 – 25, 25 – 35, 35 – 55 και 55+ τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν σε σχολεία, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδιωτικές σχολές, φροντιστήρια, δημόσιες υπηρεσίες, χώρους συνεστίασης, καταστήματα, κτλ. Με αυτό τον τρόπο καλύψαμε και την ανάγκη εύρους στο μορφωτικό επίπεδο.

Τέλος, για να ικανοποιήσουμε και την απαίτηση εύρους στο οικονομικό επίπεδο φροντίσαμε οι κάτοικοι που επιλέξαμε να διαμένουν σε περιοχές του Ηρακλείου όπως Καμίνια, Θέρισσος, Μασταμπάς, Αλικαρνασός, Άγιος Ιωάννης, Κνωσός και Αμμουδάρα. Οι περιοχές αυτές επιλέχθηκαν λόγω της διαφορετικής αντικειμενικής αξίας των ακινήτων στις παραπάνω περιοχές η οποία αντικατοπτρίζει και την διαφορετική οικονομική κατάσταση των κατοίκων τους.

Θεωρούμε ότι δεν υπήρξαν σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι να επηρέασαν την εγκυρότητα της παραπάνω έρευνας καθώς συγκεντρώθηκε ένας πολύ ικανοποιητικός αριθμός ερωτηματολογίων (261 από τα 300 που μοιράστηκαν συνολικά) με βάση τα οποία αντλήθηκαν αρκετά δεδομένα για τις στάσεις των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική και την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η έρευνα διεξήχθη με ιδίους πόρους και δεν χρηματοδοτήθηκε από κάποιο φορέα, γεγονός που ίσως επηρέαζε την εγκυρότητά της. Αντιθέτως, επειδή η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας για εκπαιδευτικούς σκοπούς, αυξήθηκε σημαντικά η

αντικειμενικότητά της δεδομένου ότι δεν υπήρξαν άμεσες ή έμμεσες πιέσεις προς την ομάδα εργασίας.

4.1.3 Ηθικά Ζητήματα

Κατά την εκπόνηση της εργασίας, δεν ήρθαμε αντιμέτωποι με ηθικά ζητήματα καθώς το θέμα της Περιβαλλοντικής Ηθικής το οποίο είναι το αντικείμενο της μελέτης μας δεν θίγει θέματα ή προσωπικά προβλήματα που ενδεχομένως να φέρουν τον ερωτώμενο σε δύσκολη θέση, διασφαλίζοντας παράλληλα την τήρηση της ανωνυμίας των μονάδων του δείγματος.

4.2 Θεωρητικό Μοντέλο

Στην ποσοτική έρευνα συνιστάται η συστηματική συλλογή αριθμητικών δεδομένων και πληροφοριών, τα οποία στη συνέχεια αναλύονται αξιοποιώντας συγκεκριμένες στατιστικές μεθόδους, προκειμένου να εξηγηθούν τα υπό μελέτη φαινόμενα. Η ποσοτική έρευνα απαντά κυρίως, σε ερευνητικά ερωτήματα όπως, «πόσο, ποιος και ποιος» και λιγότερο στο ερώτημα «γιατί». Στην τρέχουσα πτυχιακή εργασία, επιλέχθηκε η ποσοτική έρευνα διότι σκοπός ήταν η παραγωγή αντικειμενικών και αξιόπιστων συμπερασμάτων σχετικά με τις στάσεις και τις αντιλήψεις των κατοίκων του Ηρακλείου σχετικά με τον τομέα της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Για να καταλήξουμε σε σημαντικά συμπεράσματα, ήταν απαραίτητη η κατάλληλη αξιοποίηση των ποσοτικών δεδομένων.

Λαμβάνοντας υπόψη τυχόν ιδιαιτερότητες του πληθυσμού, για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω τεχνικές:

- ▲ Επεξήγηση στους ερωτώμενους του λόγου παρουσίας μας.
- ▲ Διασαφήνιση του τρόπου συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.
- ▲ Παροχή χρόνου και τυχόν βοήθειας για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. (Δαρβίρη, 2009)

4.3 Ανάλυση Δεδομένων

Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε σύμφωνα με τους επιμέρους στόχους της έρευνας και αποτελείται από τέσσερις υποενότητες. Στην πρώτη κατηγορία ερωτήσεων περιλαμβάνονταν τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτηθέντος όπως ηλικία, φύλο, επάγγελμα, κτλ. Η δεύτερη υποενότητα αφορούσε γενικά την αντίληψη των ερωτηθέντων σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα, τυχόν ευθύνες που αποδίδονται για την σημερινή κατάσταση του περιβάλλοντος, την προσωπική τους στάση απέναντι στο περιβάλλον και την τρέχουσα ή πιθανή μελλοντική συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικές δράσεις και ενέργειες. Η τρίτη υποενότητα αναφέρεται συγκεκριμένα στην Περιβαλλοντική Ηθική και οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται σε αυτή επικεντρώνονται στο να καταλάβουμε κατά πόσο οι ερωτηθέντες γνωρίζουν την έννοια της ΠΗ, αν την αποδέχονται ή όχι και επίσης σε περίπτωση που δεν την γνωρίζουν εάν διαθέτουν το αίσθημα της Ηθικής απέναντι στο περιβάλλον και εάν ναι σε ποιο βαθμό. Τέλος, η τέταρτη κατηγορία ερωτήσεων αφορά την σχέση της Περιβαλλοντικής Ηθικής με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα εάν η δεύτερη βοηθά σημαντικά στην προώθηση του αισθήματος και των αξιών της πρώτης. Καταγράφεται η αντίληψη των ερωτηθέντων σχετικά με το αν είναι συνετό ή απαραίτητο να πραγματοποιούνται προγράμματα εκπαίδευσης / επιμόρφωσης και εάν ναι σε ποιους χώρους θα έχουν αποτέλεσμα.

Το ερωτηματολόγιο περιείχε συνολικά 31 ερωτήσεις “κλειστού τύπου” με προκατασκευασμένες απαντήσεις, από τις οποίες οι ερωτηθέντες μπορούσαν να επιλέξουν αυτή ή αυτές που τους αντιπροσώπευε καλύτερα. Σε ορισμένες ερωτήσεις εάν δεν καλύπτονταν από τις συγκεκριμένες απαντήσεις είχαν το δικαίωμα στο τέλος της ερώτησης όπου υπήρχε διαμορφωμένη γραμμή να προσθέσουν την απάντησή τους.

Στο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκαν στις περισσότερες ερωτήσεις ονομαστικές και τακτικές κλίμακες. Η ονομαστική κλίμακα (nominal ή categorical scale) εμπλέκει δεδομένα που σχετίζονται με μεταβλητές των οποίων οι τιμές απεικονίζουν κατηγορίες που δεν διέπονται από την ιδιότητα της διάταξης ούτε από εκείνη της απόστασης, οπότε δεν μπορεί να γίνει κάποια σύγκριση, αριθμητική πράξη ή υπολογισμός στατιστικών μέτρων. Παραδείγματα τέτοιων μεταβλητών είναι το φύλο, το επάγγελμα, η οικογενειακή κατάσταση. Η τακτική κλίμακα (ordinal scale)

εμπλέκει δεδομένα που σχετίζονται με μεταβλητές των οποίων οι τιμές απεικονίζουν κατηγορίες οι οποίες μπορούν να μουν σε μία διάταξη-σειρά, από μία κατώτερη σε μία ανώτερη. Δεν υπάρχει η ιδιότητα της απόστασης οπότε δεν μπορούμε να υπολογίσουμε το βαθμό διαφοράς ή το σχετικό μέγεθος μεταξύ δύο κατηγοριών. Παραδείγματα τέτοιων μεταβλητών είναι το επίπεδο γνώσης κάποιου θέματος, το επίπεδο εκπαίδευσης, το επίπεδο αποδοχής ή απόρριψης μιας ιδέας/άποψης κτλ.

Μετά την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και τη συλλογή των απαραίτητων δεδομένων, πραγματοποιήθηκε η κωδικοποίηση όλων των απαντήσεων. Στη συνέχεια, ακολούθησε η καταχώρηση των στοιχείων, η ανάλυση των δεδομένων και η διαγραμματική αναπαράσταση των αποτελεσμάτων στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS (έκδοση 20). Σε πρώτο στάδιο έγινε χρήση περιγραφικής στατιστικής όπου τα δεδομένα εξετάστηκαν ως προς την τάση, τις αναλογίες και τα ποσοστά. Όσες μεταβλητές είχαν σημαντική διασπορά διασταυρώθηκαν με διμεταβλητή στατιστική ανάλυση και αναλύθηκαν με εφαρμογή του κριτηρίου χ^2 ενώ παράλληλα εφαρμόστηκε η διαδικασία συσχέτισης κατά Spearman.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται στην αντίδραση ορισμένων ερωτηθέντων οι οποίοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα και οι οποίοι ανήλθαν σε ποσοστό 13%. Η πλειοψηφία των κατοίκων που αρνήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο προέβαλε ως λόγο τον φόρτο εργασίας που είχαν την συγκεκριμένη χρονική στιγμή προσέγγισης ή γενικά την χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Επίσης, οι άλλοι κύριοι λόγοι που χρησιμοποίησαν ως δικαιολογία οι κάτοικοι για την παραπάνω άρνηση ήταν η άγνοια για την έννοια της περιβαλλοντικής ηθικής ενώ σε όσους γνώριζαν την έννοια ήταν η διαφωνία τους με τις αξίες και τις αντιλήψεις που πραγματεύεται και προωθεί η περιβαλλοντική ηθική.

4.4 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

4.4.1 Περιγραφική Στατιστική

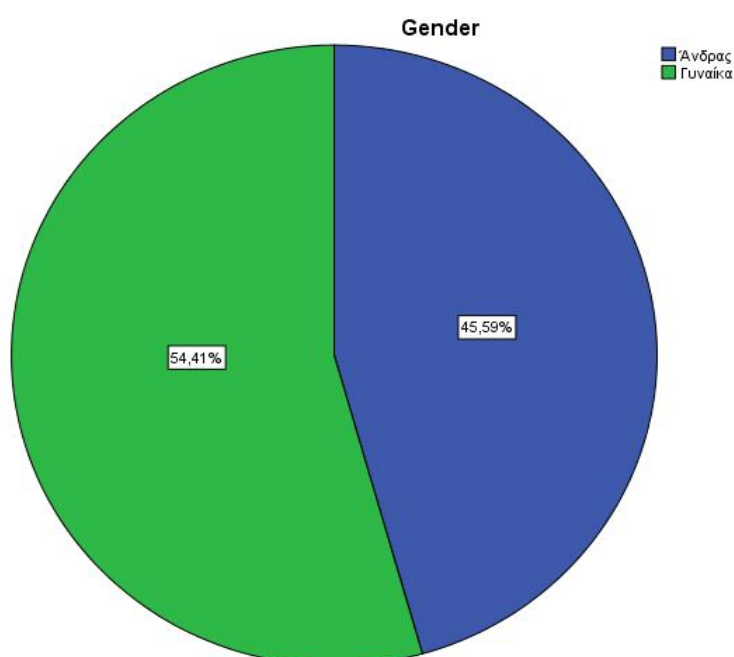
1. Δημογραφικά Στοιχεία

Στην παράγραφο αυτή παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των 261 απαντήσεων, στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας με αντικείμενο τις στάσεις και τις αντιλήψεις των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική και γενικότερα την ευαισθητοποίηση γύρω από τα προβλήματα του περιβάλλοντος όπως αυτά προέκυψαν από την στατιστική ανάλυση μέσω SPSS.

1.1 Φύλο: Άνδρας ☒ Γυναίκα ☒

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα η αναλογία ανδρών και γυναικών που απάντησαν στην έρευνα είναι 45,6% και 54,4% αντίστοιχα.

Gender					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνδρας	119	45,6	45,6	45,6
	Γυναίκα	142	54,4	54,4	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

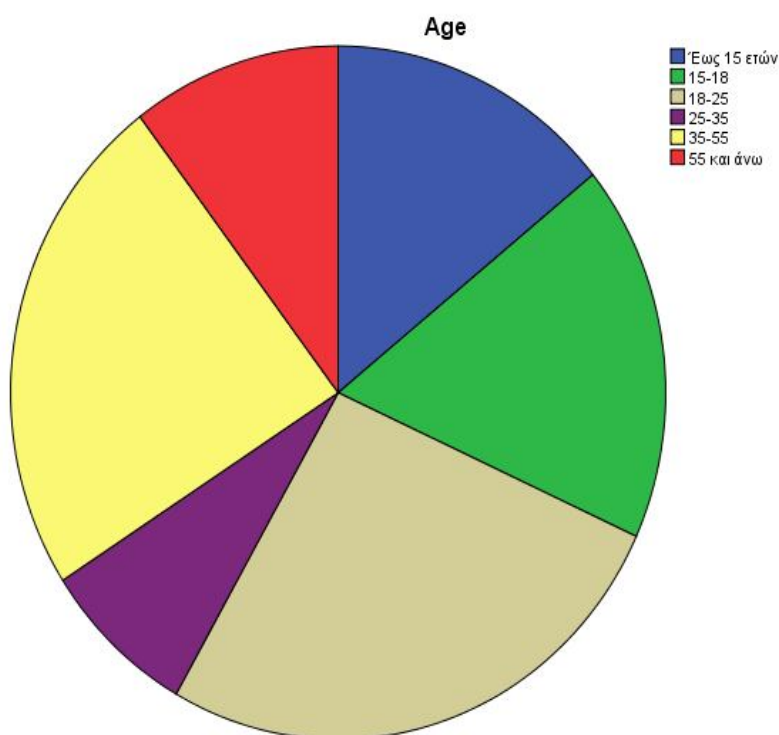

Σχήμα. 1 Κατανομή κατοίκων σύμφωνα με το Φύλο

1.2 Ηλικία: έως 15 ετών ☐ 15-18 ☐ 18-25 ☐ 25-35 ☐ 35-55 ☐ 55+ ☐

Όπως προκύπτει από τα παρακάτω στοιχεία, το δείγμα των απαντήσεων προέρχεται από την ηλικία έως 15 ετών σε ποσοστό 14,2%, την ηλικία 15-18 σε ποσοστό 17,6%, την ηλικία 18-25 σε ποσοστό 26,4%, την ηλικία 25-35 σε ποσοστό 7,7%, την ηλικία 35-55 σε ποσοστό 23,8% και την ηλικία άνω των 55 σε ποσοστό 10,3%.

		Age			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έως 15 ετών	37	14,2	14,2	14,2
	15-18	46	17,6	17,6	31,8
	18-25	69	26,4	26,4	58,2
	25-35	20	7,7	7,7	65,9
	35-55	62	23,8	23,8	89,7
	55 και άνω	27	10,3	10,3	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

Σχήμα. 2 Κατανομή κατοίκων σύμφωνα με την Ηλικία

1.3 Ιδιότητα: Μαθητής ☐

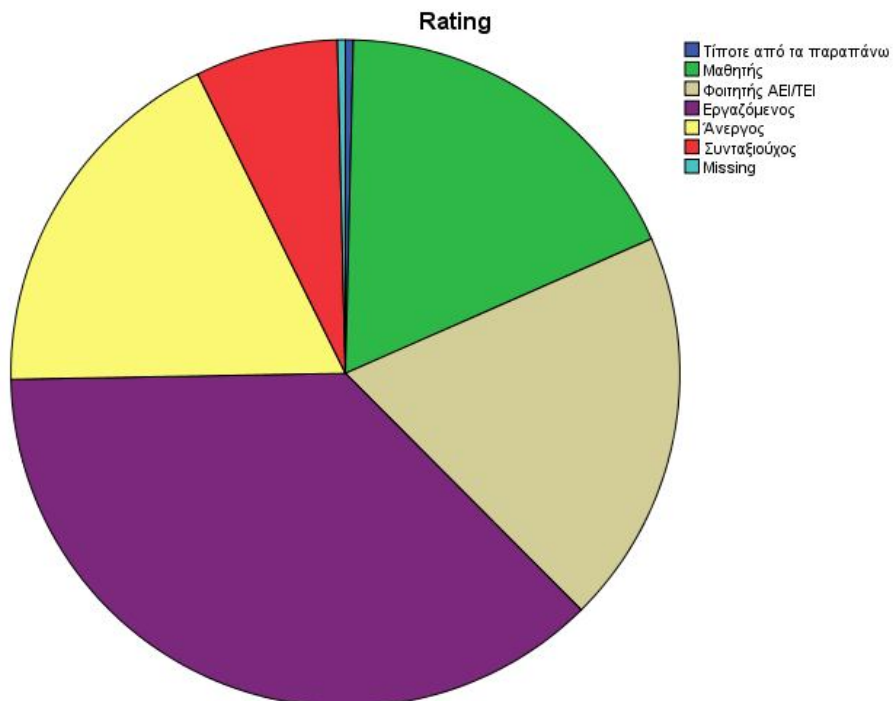
Φοιτητής ΑΕΙ/ΤΕΙ ☐

- Εργαζόμενος ☒
- Άνεργος ☒
- Συνταξιούχος ☒
- Τίποτε από τα παραπάνω ☒

Όσον αφορά την ιδιότητα των ερωτηθέντων κατοίκων που απάντησαν στα ερωτηματολόγια η πλειοψηφία τους είναι εργαζόμενοι σε ποσοστό 37,2%. Το ποσοστό των φοιτητών ανέρχεται σε 19,2%, των μαθητών σε 18%, των ανέργων σε 18% και των συνταξιούχων σε 6,9%.

Rating

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Τίποτε από τα παραπάνω	1	,4	,4	,4
Μαθητής	47	18,0	18,1	18,5
Φοιτητής ΑΕΙ/ΤΕΙ	50	19,2	19,2	37,7
Εργαζόμενος	97	37,2	37,3	75,0
Άνεργος	47	18,0	18,1	93,1
Συνταξιούχος	18	6,9	6,9	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Σχήμα. 3 Κατανομή κατοίκων σύμφωνα με την Ιδιότητα

1.4 Μορφωτικό Επίπεδο

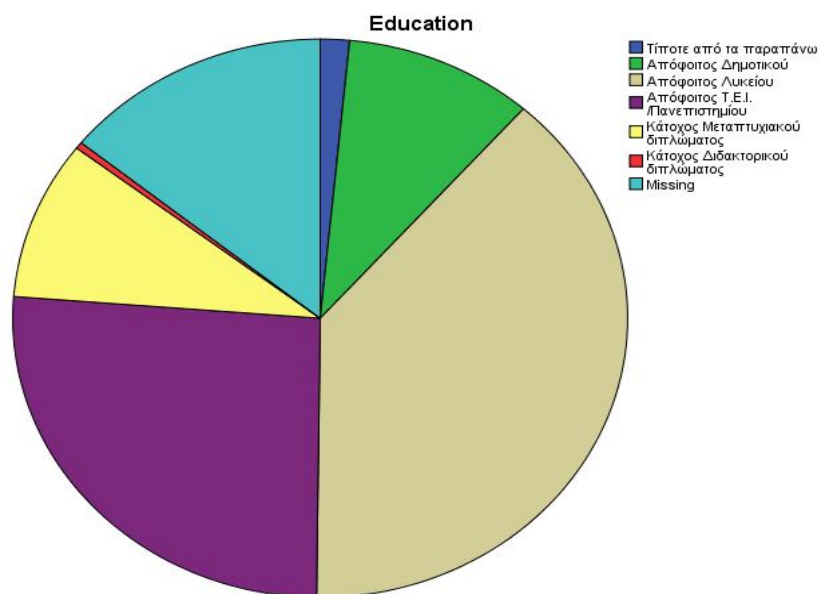
Εάν είστε εργαζόμενος ή άνεργος ή συνταξιούχος παρακαλώ απαντήστε:

- Απόφοιτος Δημοτικού
- Απόφοιτος Λυκείου
- Απόφοιτος Τ.Ε.Ι. /Πανεπιστημίου
- Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος
- Κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος
- Τίποτε από τα παραπάνω

Σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα, η πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος είναι Απόφοιτοι Λυκείου με ποσοστό 38,7%. Επίσης, το 26,1% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι., το 10% είναι απόφοιτοι Δημοτικού, το 9,2% έχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα, το 0,4% είναι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ενώ το 1,5% δεν είναι τίποτε από τα παραπάνω. 37 κάτοικοι από τους 261 δεν απάντησαν στην συγκεκριμένη ερώτηση.

Education

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Τίποτε από τα παραπάνω	4	1,5	1,8	1,8
Απόφοιτος Δημοτικού	26	10,0	11,6	13,4
Απόφοιτος Λυκείου	101	38,7	45,1	58,5
Απόφοιτος Τ.Ε.Ι. /Πανεπιστημίου	68	26,1	30,4	88,8
Κάτοχος Μεταπτυχιακού διπλώματος	24	9,2	10,7	99,6
Κάτοχος Διδακτορικού διπλώματος	1	,4	,4	100,0
Total	224	85,8	100,0	
Missing				
System	37	14,2		
Total	261	100,0		

Σχήμα. 4 Κατανομή κατοίκων σύμφωνα με το Μορφωτικό Επίπεδο

1.5 Επάγγελμα

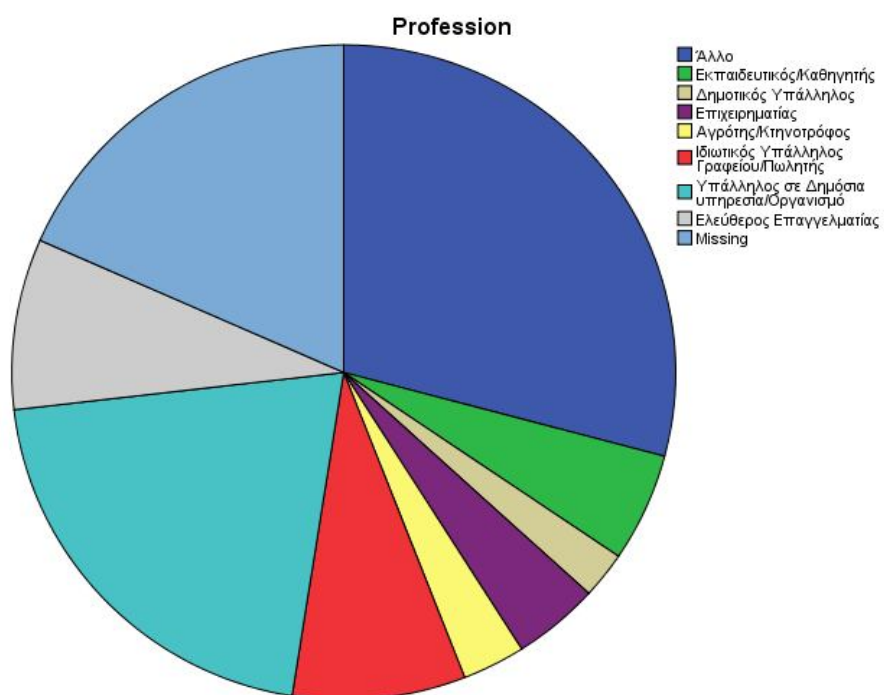
Εάν είστε εργαζόμενος ή άνεργος ή συνταξιούχος παρακαλώ απαντήστε:

Εκπαιδευτικός/Καθηγητής	☐
Δημοτικός Υπάλληλος	☐
Επιχειρηματίας	☐
Αγρότης /Κτηνοτρόφος	☐
Ιδιωτικός Υπάλληλος Γραφείου / Πωλητής	☐
Υπάλληλος σε Δημόσια Υπηρεσία/Οργανισμό	☐
Ελεύθερος Επαγγελματίας	☐
Άλλο	☐

Η πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος σύμφωνα με τα στοιχεία που ακολουθούν είναι δημόσιοι υπάλληλοι (σε ποσοστό 20,7%). 5,4% είναι εκπαιδευτικοί, 2,3% είναι δημοτικοί υπάλληλοι, 4,2% επιχειρηματίες, 3,1% αγρότες, 8,4% ιδιωτικοί υπάλληλοι, 8,4% ελεύθεροι επαγγελματίες ενώ το 29,1% ακολουθεί

άλλο επάγγελμα από τα παραπάνω. 48 άτομα από τα 261 δεν απάντησαν στην συγκεκριμένη ερώτηση.

		Profession			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άλλο	76	29,1	35,7	35,7
	Εκπαιδευτικός/Καθηγητής	14	5,4	6,6	42,3
	Δημοτικός Υπάλληλος	6	2,3	2,8	45,1
	Επιχειρηματίας	11	4,2	5,2	50,2
	Αγρότης/Κτηνοτρόφος	8	3,1	3,8	54,0
	Ιδιωτικός Υπάλληλος Γραφείου/Πωλητής	22	8,4	10,3	64,3
	Υπάλληλος σε Δημόσια υπηρεσία/Οργανισμό	54	20,7	25,4	89,7
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	22	8,4	10,3	100,0
	Total	213	81,6	100,0	
	Missing	System	48	18,4	
Total		261	100,0		

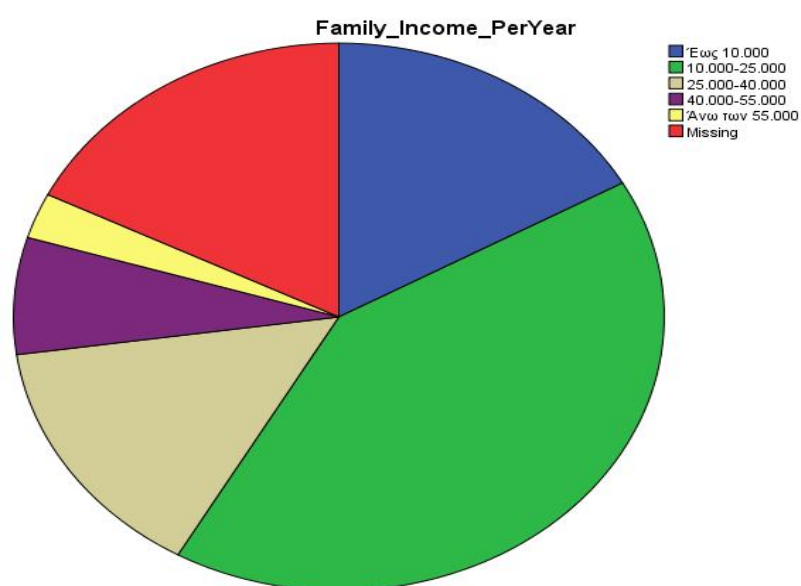
Σχήμα. 5 Κατανομή κατοίκων σύμφωνα με το Επάγγελμα

1.6. Ετήσιο Οικογενειακό Εισόδημα

Έως 10.000 ευρώ	☒
10.000 – 25.000 ευρώ	☒
25.000 – 40.000 ευρώ	☒
40.000 – 55.000 ευρώ	☒
Άνω των 55.000 ευρώ	☒

Η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος (41,4%) διαθέτουν εισόδημα στην κλίμακα 10.000 – 25.000 ευρώ. Το 14,6% ανήκουν στην κλίμακα 25.000 – 40.000, το 16,9% στην κλίμακα έως 10.000, το 6,9% στην κλίμακα 40.000 – 55.000 και το 2,7% στην κλίμακα άνω των 55.000. 46 άτομα από τα 261 δεν απάντησαν στην συγκεκριμένη ερώτηση.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έως 10.000	44	16,9	20,5	20,5
	10.000-25.000	108	41,4	50,2	70,7
	25.000-40.000	38	14,6	17,7	88,4
	40.000-55.000	18	6,9	8,4	96,7
	Άνω των 55.000	7	2,7	3,3	100,0
Total		215	82,4	100,0	
Missing	System	46	17,6		
Total		261	100,0		

Σχήμα. 6 Κατανομή Κατοίκων σύμφωνα με το Εισόδημα

2. Περιβάλλον

2.1 Καταγραφή των 5 σημαντικότερων προβλημάτων παγκοσμίως

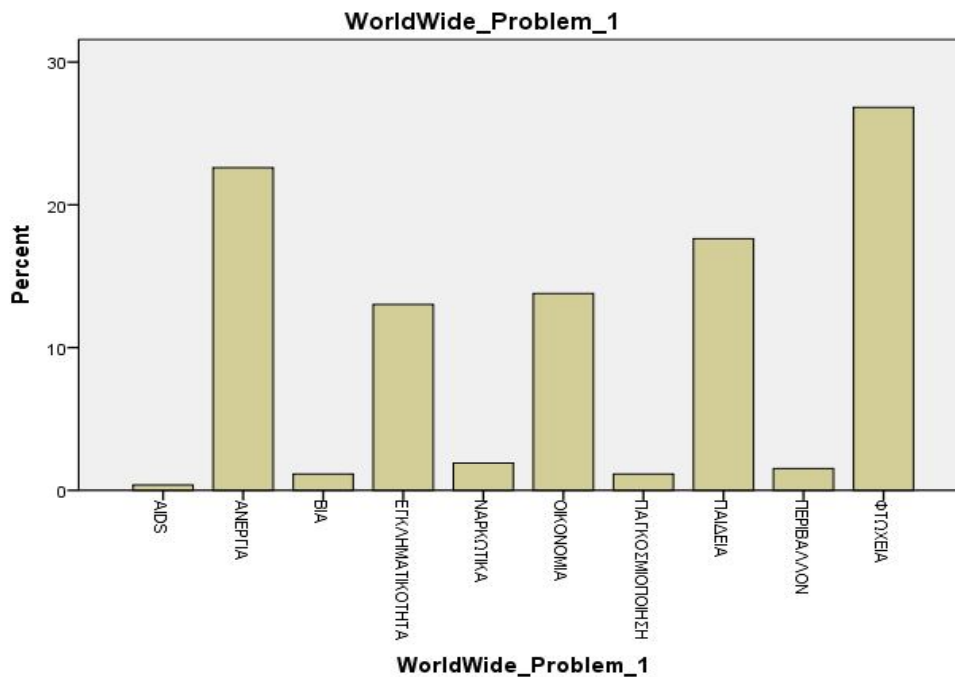
Ποια πέντε (5) από τα παρακάτω προβλήματα εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά παγκοσμίως; Παρακαλώ ταξινομήστε τις πέντε (5) απαντήσεις σας αριθμώντας τις από 1-5 διπλά στην ανάλογη φράση (1 για την πρώτη επιλογή και 5 για την λιγότερο επιθυμητή επιλογή).

Εγκληματικότητα	
Οικονομία	
Ανεργία	
Aids	
Φτώχεια	
Βία	
Περιβάλλον	
Παιδεία	
Παγκοσμιοποίηση	
Ναρκωτικά	
Άλλο (προσδιορίστε)	

Στην ερώτηση αυτή σκοπός ήταν να καταγράψουμε ποια προβλήματα θεωρούν πιο σημαντικά παγκοσμίως οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου. Οι απαντήσεις ήταν με σειρά σημαντικότητας όπου ο αριθμός 1 αντιστοιχούσε στο πιο σημαντικό πρόβλημα κατά την γνώμη τους και ο αριθμός 5 στο λιγότερο σημαντικό από τα πέντε προβλήματα που σημείωσαν στην απάντησή τους. Τα αποτελέσματα δίνονται με πίνακα συχνοτήτων και ιστόγραμμα όπου καταγράφονται οι απόψεις των ατόμων για το ποιο πρόβλημα θεωρούν ως το σημαντικότερο (No. 1), το αμέσως λιγότερο σημαντικό (No. 2), κ.ο.κ.

WorldWide_Problem_1

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	AIDS	1	,4	,4	,4
	ΑΝΕΡΓΙΑ	59	22,6	22,6	23,0
	ΒΙΑ	3	1,1	1,1	24,1
	ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	34	13,0	13,0	37,2
	ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	5	1,9	1,9	39,1
	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	36	13,8	13,8	52,9
	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	3	1,1	1,1	54,0
	ΠΑΙΔΕΙΑ	46	17,6	17,6	71,6
	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	4	1,5	1,5	73,2
	ΦΤΩΧΕΙΑ	70	26,8	26,8	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

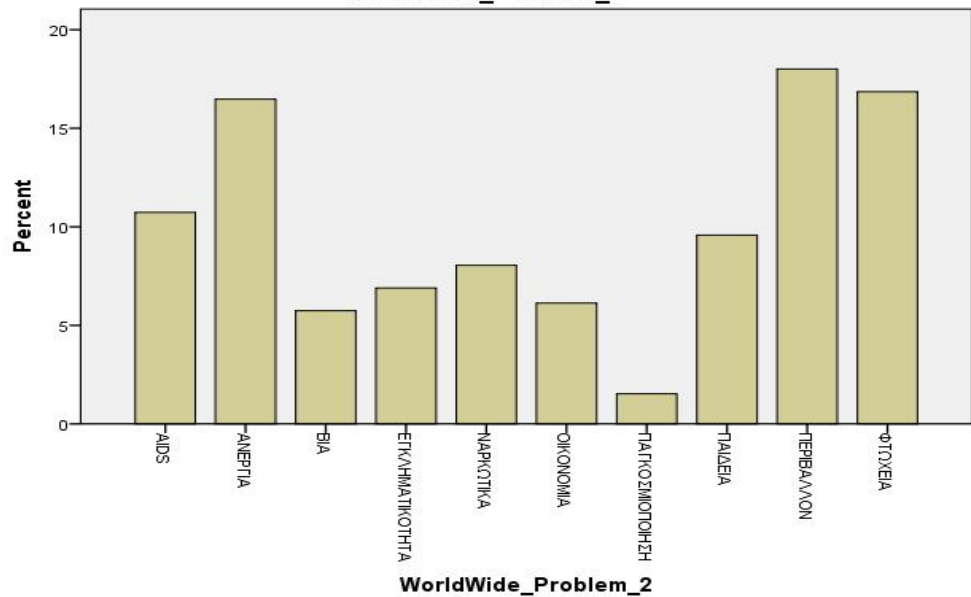

Όπως παρατηρούμε, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (26,8%) πιστεύει πως η φτώχεια είναι το σημαντικότερο πρόβλημα παγκοσμίως. Η ανεργία απαντάται ως το σημαντικότερο πρόβλημα από το 22,6% των κατοίκων του δείγματος ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την παιδεία είναι 17,6%. Όσον αφορά το περιβάλλον, μόνο το 1,5% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι είναι το σημαντικότερο πρόβλημα σε παγκόσμια κλίμακα.

WorldWide_Problem_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid AIDS	28	10,7	10,7	10,7
ΑΝΕΡΓΙΑ	43	16,5	16,5	27,2
ΒΙΑ	15	5,7	5,7	33,0
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	18	6,9	6,9	39,8
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	21	8,0	8,0	47,9
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	16	6,1	6,1	54,0
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	4	1,5	1,5	55,6
ΠΑΙΔΕΙΑ	25	9,6	9,6	65,1
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	47	18,0	18,0	83,1
ΦΤΩΧΕΙΑ	44	16,9	16,9	100,0
Total	261	100,0	100,0	

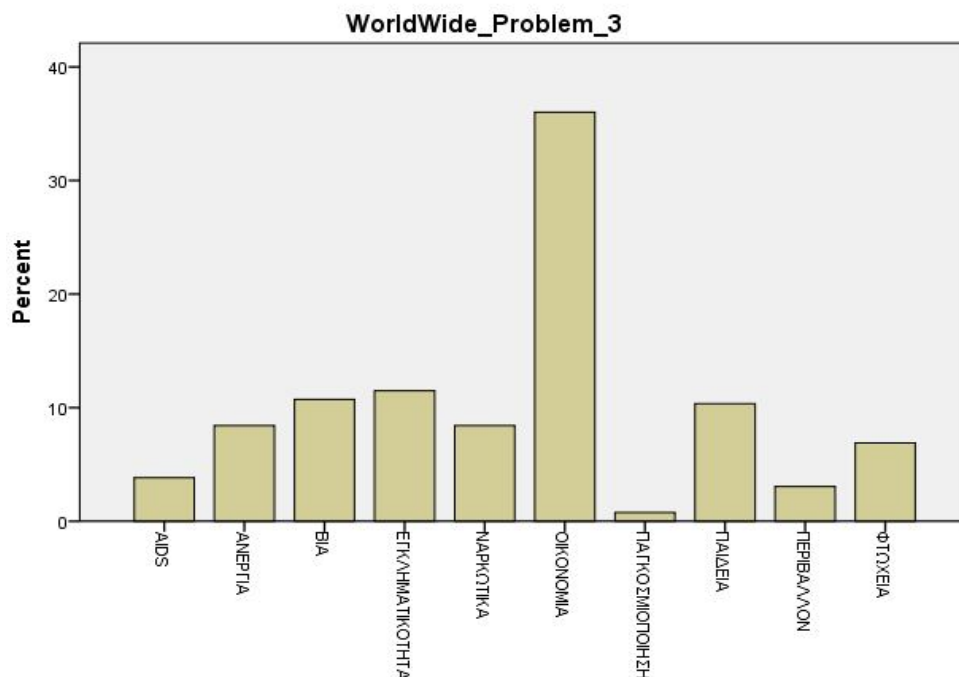
WorldWide_Problem_2

Όσον αφορά το δεύτερο σημαντικότερο πρόβλημα στον πλανήτη, τα πράγματα είναι λιγότερα ξεκάθαρα στις απαντήσεις των κατοίκων. Το Περιβάλλον φαίνεται να απαντάται από τους περισσότερους κατοίκους σε ποσοστό 18% ενώ τα ποσοστά της φτώχειας και της ανεργίας που ακολουθούν είναι και πάλι αρκετά υψηλά σε ποσοστά 16,9% και 16,5% αντίστοιχα.

WorldWide_Problem_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid AIDS	10	3,8	3,8	3,8
ΑΝΕΡΓΙΑ	22	8,4	8,4	12,3
ΒΙΑ	28	10,7	10,7	23,0
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	30	11,5	11,5	34,5
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	22	8,4	8,4	42,9
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	94	36,0	36,0	78,9
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	2	,8	,8	79,7
ΠΑΙΔΕΙΑ	27	10,3	10,3	90,0
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	8	3,1	3,1	93,1
ΦΤΩΧΕΙΑ	18	6,9	6,9	100,0
Total	261	100,0	100,0	

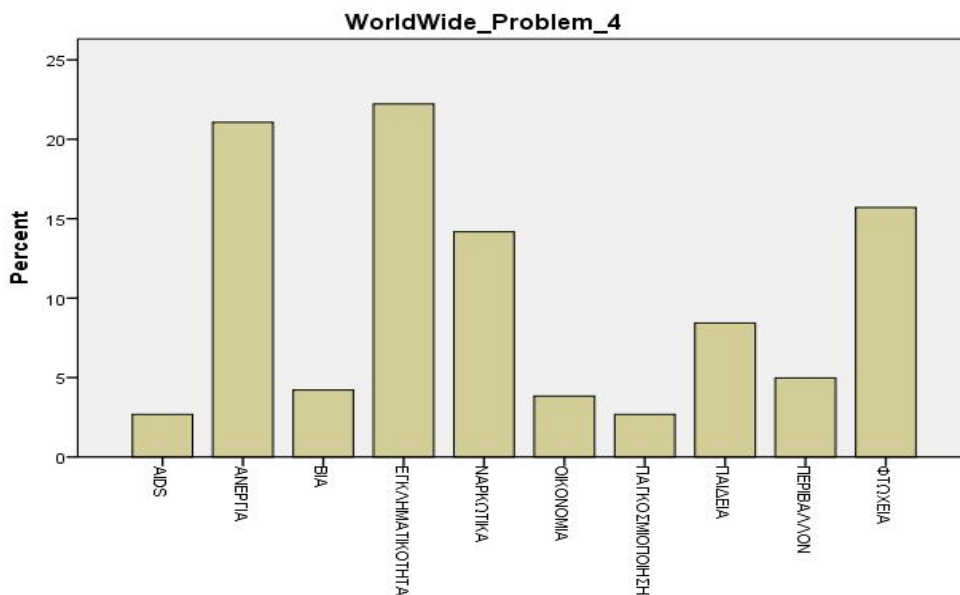

Ως τρίτο κατά σειρά προτεραιότητα πρόβλημα παγκοσμίως, η οικονομία απαντάται από την συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος σε ποσοστό 36%. Το περιβάλλον θεωρείται το τρίτο σημαντικότερο πρόβλημα από το 3,6% των ερωτηθέντων.

Σχετικά με το τέταρτο σε σειρά σημαντικότητας πρόβλημα παγκοσμίως, η εγκληματικότητα απαντάται από το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (22,2%), με την ανεργία να ακολουθεί σε ποσοστό 21,1%. Μεγάλο ποσοστό στο συγκεκριμένο βαθμό σημαντικότητας συγκεντρώνουν τα ναρκωτικά (14,2%) ενώ το περιβάλλον θεωρείται από το 4% των κατοίκων του δείγματος ως το τέταρτο σε σειρά σημαντικότερο πρόβλημα.

WorldWide_Problem_4

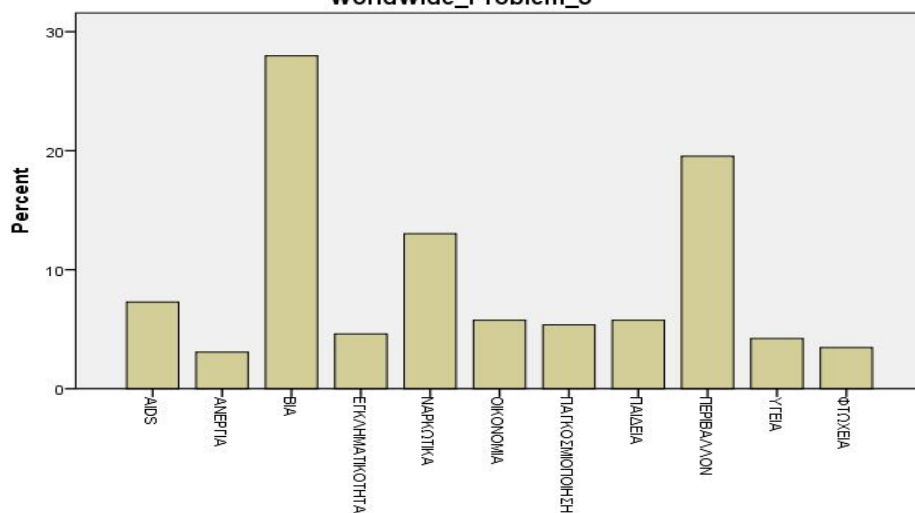
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid AIDS	7	2,7	2,7	2,7
ΑΝΕΡΓΙΑ	55	21,1	21,1	23,8
ΒΙΑ	11	4,2	4,2	28,0
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	58	22,2	22,2	50,2
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	37	14,2	14,2	64,4
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	10	3,8	3,8	68,2
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	7	2,7	2,7	70,9
ΠΑΙΔΕΙΑ	22	8,4	8,4	79,3
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	13	5,0	5,0	84,3
ΦΤΩΧΕΙΑ	41	15,7	15,7	100,0
Total	261	100,0	100,0	

WorldWide_Problem_5

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid AIDS	19	7,3	7,3	7,3
ΑΝΕΡΓΙΑ	8	3,1	3,1	10,3
ΒΙΑ	73	28,0	28,0	38,3
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	12	4,6	4,6	42,9
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	34	13,0	13,0	55,9
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	15	5,7	5,7	61,7
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	14	5,4	5,4	67,0
ΠΑΙΔΕΙΑ	15	5,7	5,7	72,8
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	51	19,5	19,5	92,3
ΥΓΕΙΑ	11	4,2	4,2	96,6
ΦΤΩΧΕΙΑ	9	3,4	3,4	100,0
Total	261	100,0	100,0	

WorldWide_Problem_5

Τέλος, ως πέμπτο σημαντικότερο πρόβλημα παγκοσμίως το 28% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι είναι η βία, ενώ το περιβάλλον και τα ναρκωτικά απαντιούνται από το 19,5% και 13% αντίστοιχα των κατοίκων του δείγματος.

2.2 Ενδιαφέρον για τα προβλήματα του περιβάλλοντος

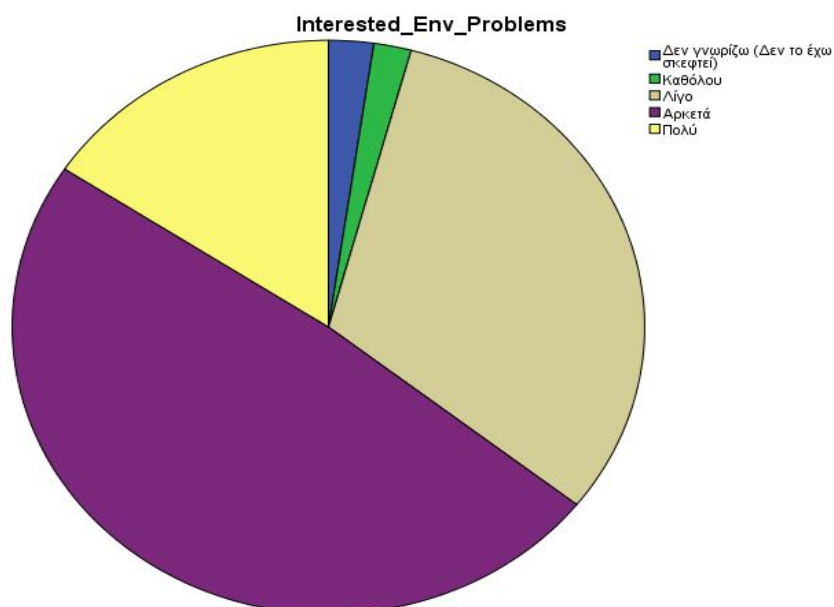
Ενδιαφέρομαι για τα προβλήματα του περιβάλλοντος:

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου	
Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι του δείγματος απάντησαν σχετικά με τον βαθμό ενδιαφέροντός τους σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Interested_Env_Problems

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	6	2,3	2,3	2,3
Καθόλου	5	1,9	1,9	4,2
Λίγο	82	31,4	31,4	35,6
Αρκετά	127	48,7	48,7	84,3
Πολύ	41	15,7	15,7	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Το 48,7% των κατοίκων απαντά ότι ενδιαφέρεται αρκετά για το περιβάλλον, το 31,4% απαντά λίγο, το 15,7% εκδηλώνει πολύ ενδιαφέρον ενώ το 1,9% απαντά καθόλου και το 2,3% δεν το έχει σκεφτεί.

2.3 Βαθμός ενημέρωσης γύρω από τα Περιβαλλοντικά Προβλήματα

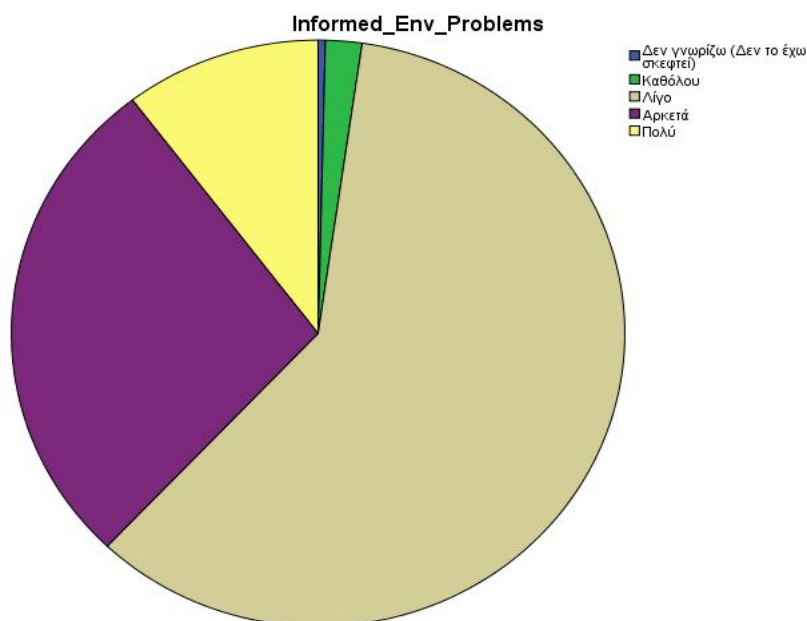
Γενικά, πόσο νομίζετε ότι είστε ενημερωμένος/η για το περιβάλλον και τα προβλήματα του;

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου	
Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι του δείγματος απάντησαν σχετικά με το κατά πόσο ενημερώνονται γύρω από τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Informed_Env_Problems

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	1	,4	,4	,4
Καθόλου	5	1,9	1,9	2,3
Λίγο	156	59,8	59,8	62,1
Αρκετά	72	27,6	27,6	89,7
Πολύ	27	10,3	10,3	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος (59,8%) απαντά ότι ενημερώνονται λίγο γύρω από τα προβλήματα του περιβάλλοντος, περίπου το 1/3 (27,6%) απαντά αρκετά, πολύ απαντά το 10,3% και καθόλου το 1,9%.

2.4 Hobby / Αγαπημένη Συνήθεια σχετική με το περιβάλλον

Έχετε κάποιο hobby/αγαπημένη συνήθεια που σχετίζεται με το περιβάλλον;

Αναρρίχηση / Ορειβασία

Πεζοπορία στη φύση

Κολύμβηση / Καταδύσεις

Rafting

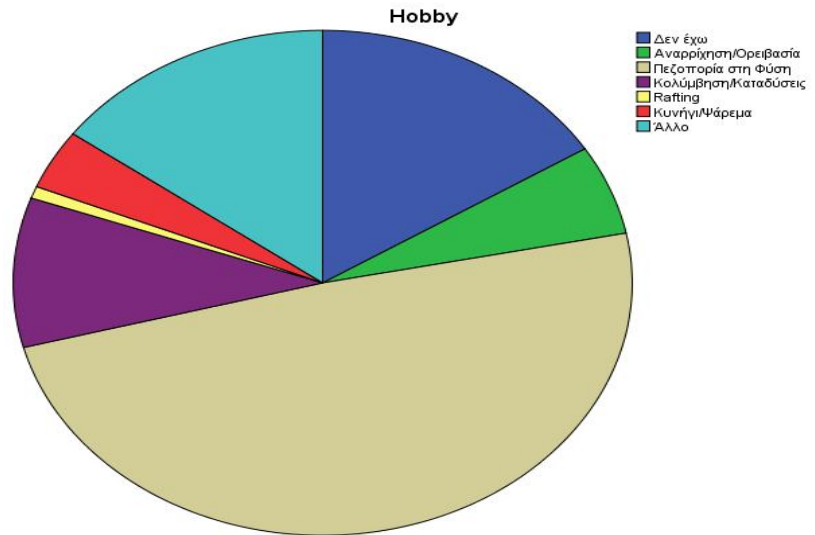
Κυνήγι / Ψάρεμα

Άλλο

Όχι, δεν έχω

Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα και το κυκλικό διάγραμμα που ακολουθεί, η πεζοπορία στη φύση συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό (49%). Περίπου το 1/6 των ερωτηθέντων (16,1%) απαντά ότι δεν έχει κανένα hobby σχετικό με τη φύση ή το περιβάλλον.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Δεν έχω	42	16,1	16,1	16,1
Αναρρίχηση/Ορειβασία	15	5,7	5,7	21,8
Πεζοπορία στη Φύση	128	49,0	49,0	70,9
Κολύμβηση/Καταδύσεις	25	9,6	9,6	80,5
Rafting	2	,8	,8	81,2
Κυνήγι/Ψάρεμα	10	3,8	3,8	85,1
Άλλο	39	14,9	14,9	100,0
Total	261	100,0	100,0	

2.5 Ποιότητα του Περιβάλλοντος

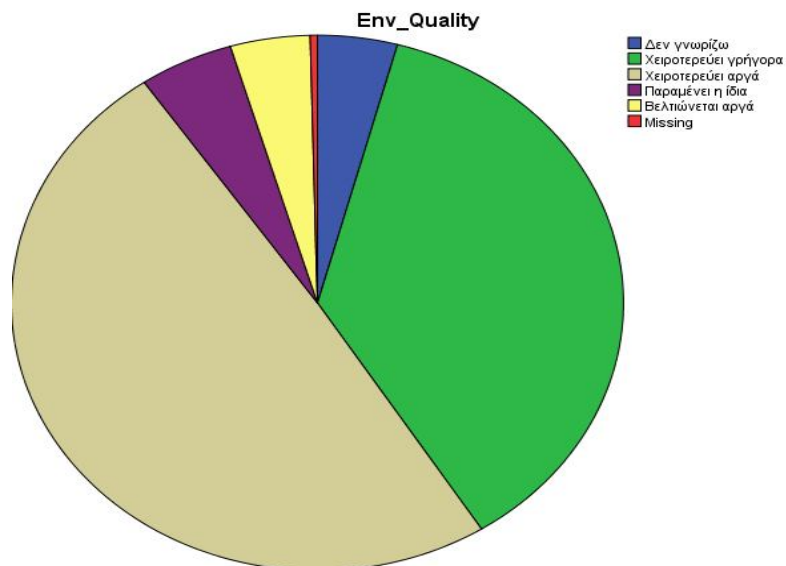
Πιστεύετε ότι η ποιότητα του περιβάλλοντος στις μέρες μας;

Βελτιώνεται γρήγορα	
Βελτιώνεται αργά	
Παραμένει η ίδια	
Χειροτερεύει αργά	
Χειροτερεύει γρήγορα	
Δεν γνωρίζω	

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι του δείγματος έδωσαν την άποψη τους σχετικά με το αν βελτιώνεται ή χειροτερεύει η ποιότητα του περιβάλλοντος.

Env_Quality

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν γνωρίζω	11	4,2	4,2	4,2
	Χειροτερεύει γρήγορα	96	36,8	36,9	41,2
	Χειροτερεύει αργά	129	49,4	49,6	90,8
	Παραμένει η ίδια	13	5,0	5,0	95,8
	Βελτιώνεται αργά	11	4,2	4,2	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το 49,6% των κατοίκων του δείγματος απαντά ότι η ποιότητα του περιβάλλοντος χειροτερεύει αργά ενώ το 36,9% απαντά ότι χειροτερεύει γρήγορα. Εν ολίγοις, το 86,5% των κατοίκων πιστεύει ότι η ποιότητα του περιβάλλοντος χειροτερεύει όλο και περισσότερο.

2.6 Κατανομή ευθυνών για την κατάσταση του Περιβάλλοντος

Ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για την κατάσταση του περιβάλλοντος; Παρακαλώ αξιολογήστε με σειρά σημαντικότητας τη κάθε περίπτωση ξεχωριστά βαθμολογώντας την από το 1 έως το 5. (Το 1 είναι σημαντικό ενώ το 5 δεν είναι σημαντικό).

Πολιτικοί	
Ερευνητές	
Περιβαλλοντολόγοι	
Μηχανικοί	
Το κοινό	
Βιομηχανίες	
Άλλο (προσδιορίστε)	

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι του δείγματος κλήθηκαν να απαντήσουν ποιοι πιστεύουν ότι είναι υπεύθυνοι για την κατάσταση του

περιβάλλοντος. Οι απαντήσεις δόθηκαν με σειρά προτεραιότητας (από 1 έως το 5 όπου το 1 συμβολίζει την μεγαλύτερη υπευθυνότητα, το 2 την αμέσως λιγότερη, κτλ.)

Responsible_Env_Status_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	,4	,4	,4
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	92	35,2	35,2	35,6
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	1	,4	,4	36,0
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΙ	2	,8	,8	36,8
ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ	81	31,0	31,0	67,8
ΤΟ ΚΟΙΝΟ	84	32,2	32,2	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Responsible_Env_Status_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	,4	,4	,4
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	66	25,3	25,3	25,7
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	5	1,9	1,9	27,6
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	15	5,7	5,7	33,3
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΙ	59	22,6	22,6	55,9
ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ	48	18,4	18,4	74,3
ΤΟ ΚΟΙΝΟ	67	25,7	25,7	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Responsible_Env_Status_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	,4	,4	,4
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	91	34,9	34,9	35,2
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	16	6,1	6,1	41,4
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	48	18,4	18,4	59,8
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΙ	13	5,0	5,0	64,8
ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ	38	14,6	14,6	79,3
ΡΑΓΔΙΑ ΕΞΕΛΕΞΗ ΤΕΧΝ	1	,4	,4	79,7
ΤΟ ΚΟΙΝΟ	53	20,3	20,3	100,0
Total	261	100,0	100,0	

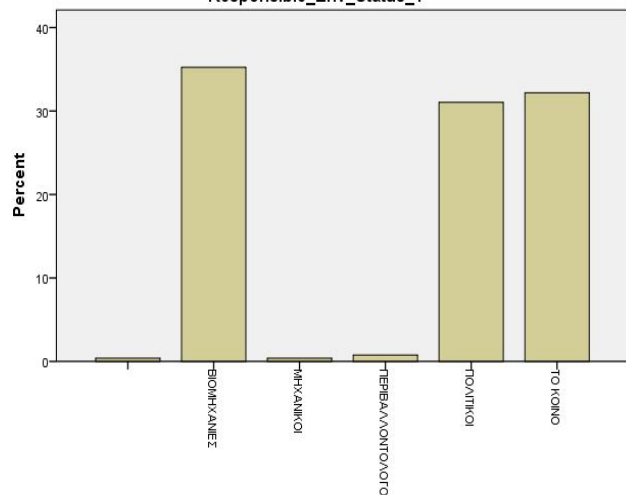
Responsible_Env_Status_4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2	,8	,8	,8
ΑΛΛΟ	2	,8	,8	1,5
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	6	2,3	2,3	3,8
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	58	22,2	22,2	26,1
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	119	45,6	45,6	71,6
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΙ	22	8,4	8,4	80,1
ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ	18	6,9	6,9	87,0
ΤΟ ΚΟΙΝΟ	34	13,0	13,0	100,0
Total	261	100,0	100,0	

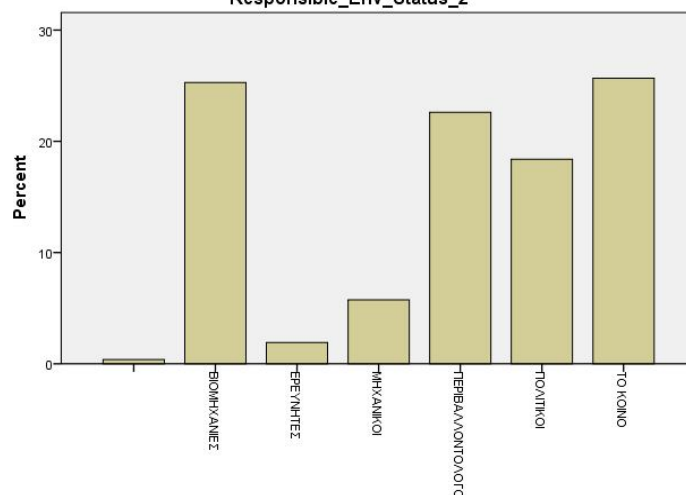
Responsible_Env_Status_5

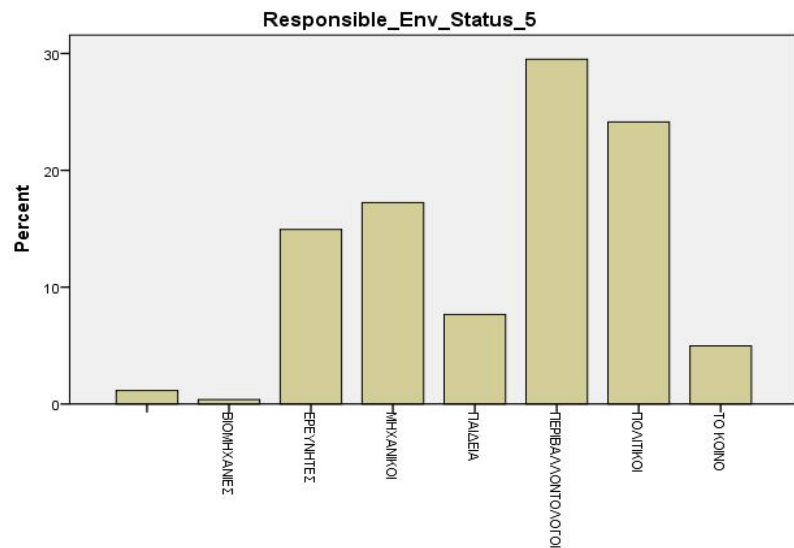
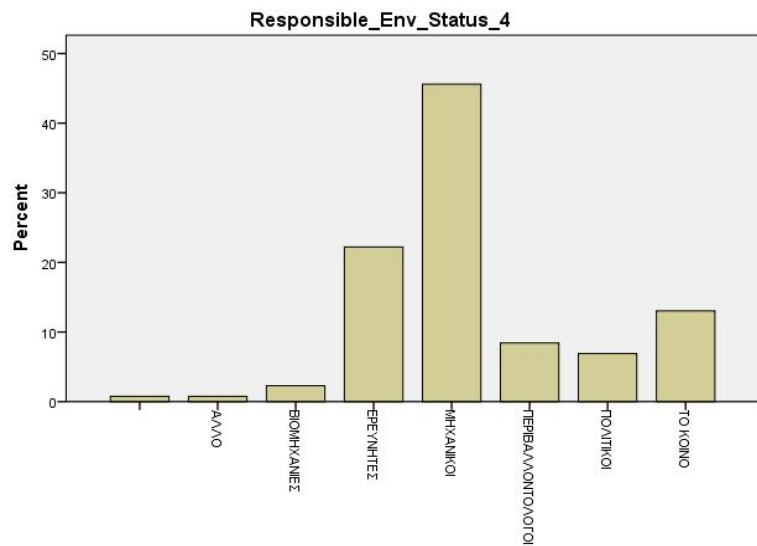
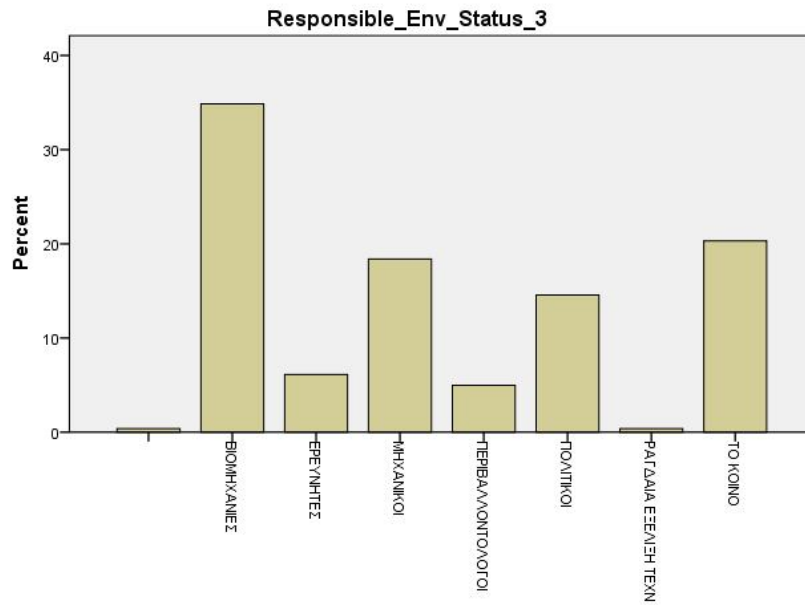
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3	1,1	1,1	1,1
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	1	,4	,4	1,5
ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	39	14,9	14,9	16,5
ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	45	17,2	17,2	33,7
ΠΑΙΔΕΙΑ	20	7,7	7,7	41,4
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΟΙ	77	29,5	29,5	70,9
ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ	63	24,1	24,1	95,0
ΤΟ ΚΟΙΝΟ	13	5,0	5,0	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Responsible_Env_Status_1

Responsible_Env_Status_2

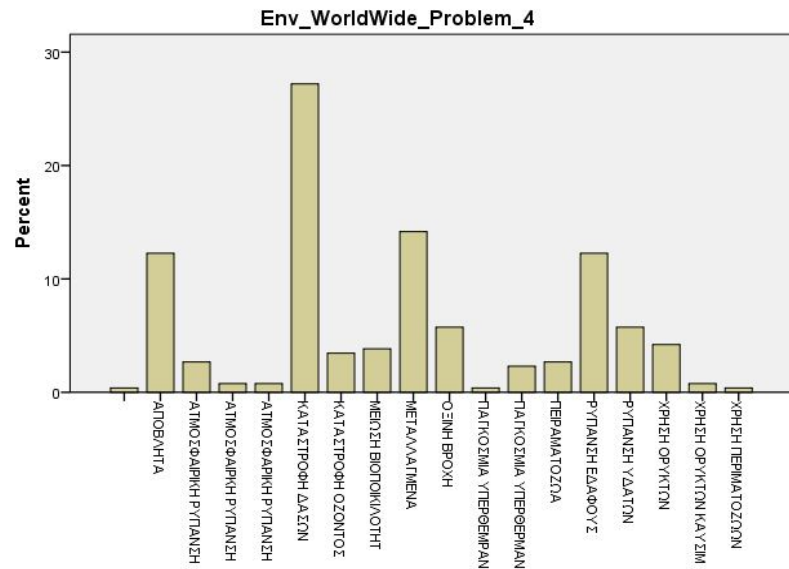
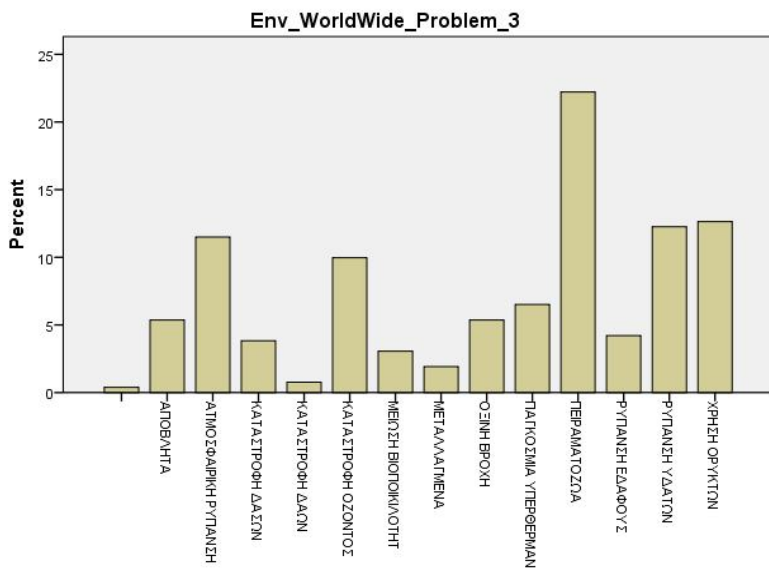
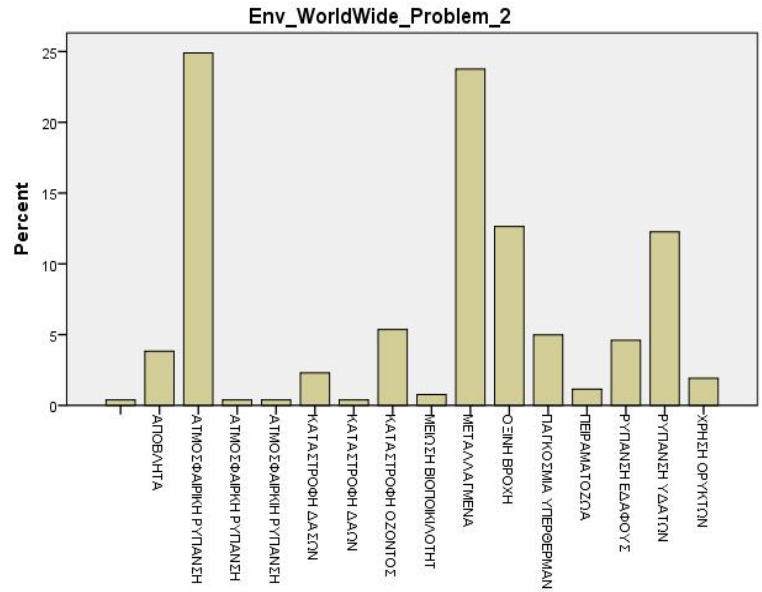
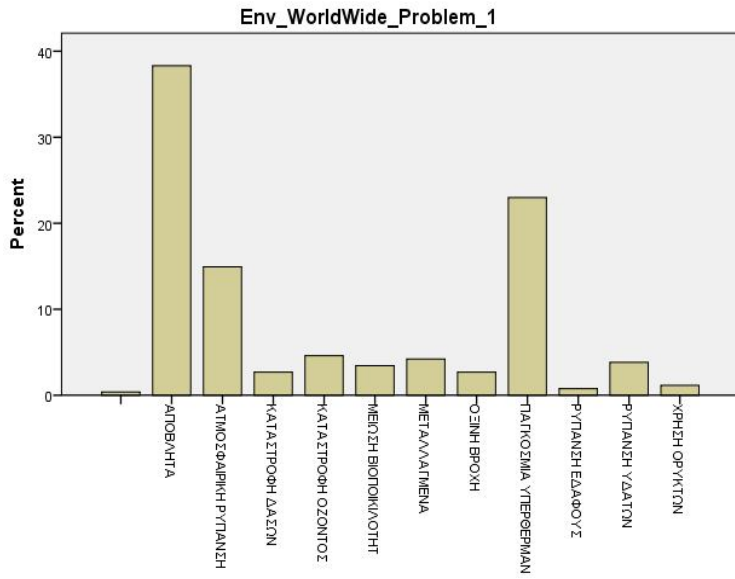
Παρατηρώντας τα παραπάνω ραβδογράμματα, βλέπουμε ότι οι κάτοικοι του δείγματος θεωρούν ως τον κύριο υπεύθυνο για την σημερινή κατάσταση του

περιβάλλοντος τις βιομηχανίες. Στη δεύτερη θέση απαντούν ως αμέσως λιγότερο υπεύθυνο το κοινό ενώ στην τρίτη θέση ακολουθούν οι πολιτικοί. Στην τέταρτη θέση βρίσκονται οι μηχανικοί ενώ στην πέμπτη θέση απαντώνται οι περιβαλλοντολόγοι.

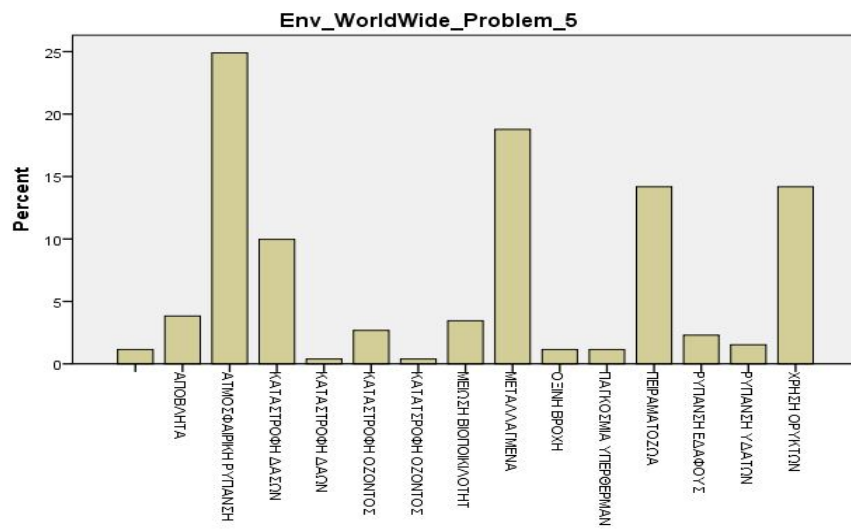
2.7 Σπουδαιότητα Περιβαλλοντικών προβλημάτων

Αξιολογείστε το κάθε ένα από τα παρακάτω περιβαλλοντικά θέματα ξεχωριστά με βάση τη σπουδαιότητα του. Παρακαλώ σημειώστε ένα αριθμό από το 1 μέχρι το 5 δίπλα σε κάθε φράση (το 1 είναι σημαντικό ενώ το 5 δεν είναι).

Παγκόσμια υπερθέρμανση	
Καταστροφή στοιβάδας όζοντος	
Όξινη βροχή	
Ρύπανση ατμόσφαιρας	
Ρύπανση υδάτων	
Ρύπανση εδάφους	
Καταστροφή δασών	
Μείωση βιοποικιλότητας	
Χρήση ορυκτών καυσίμων	
Απόρριψη επικίνδυνων (τοξικών-πυρηνικών) αποβλήτων σε ξηρά και θάλασσα	
Μεταλλαγμένα προϊόντα	
Χρήση πειραματόζωων	
Άλλο (προσδιορίστε)	

Στη συγκεκριμένη ερώτηση ζητήθηκε από τους κατοίκους να αξιολογήσουν κάθε ένα από τα κύρια περιβαλλοντικά θέματα ξεχωριστά με βάση τη σπουδαιότητα του σε κλίμακα από το 1 έως το 5 όπου το 1 είναι το πιο σημαντικό ενώ το 5 είναι το λιγότερο σημαντικό).

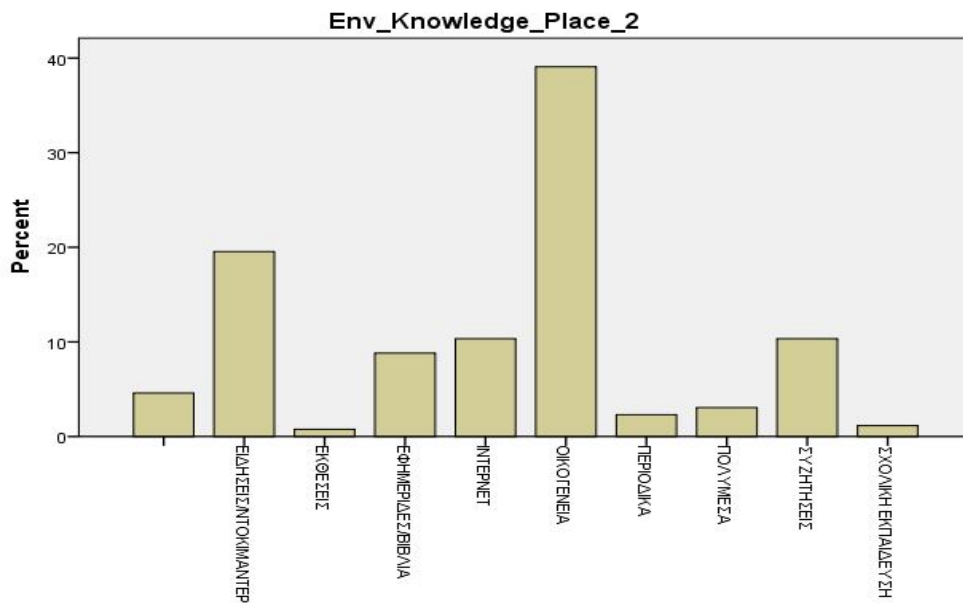
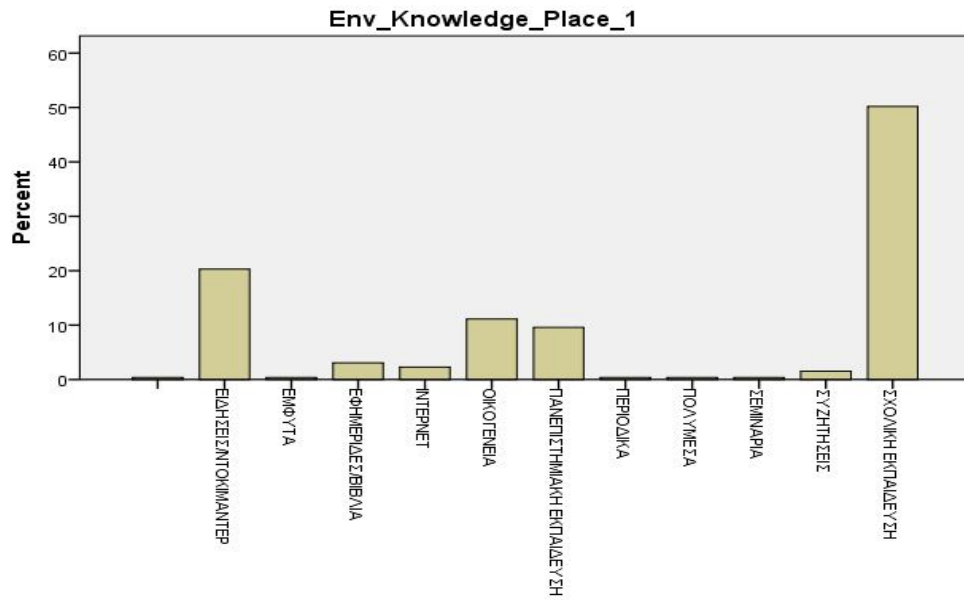
Οι κάτοικοι λοιπόν απαντούν ότι το σημαντικότερο περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι τα απόβλητα, το δεύτερο πιο σημαντικό πρόβλημα είναι η ατμοσφαιρική ρύπανση ενώ στην τρίτη θέση βρίσκεται η χρήση πειραματόζωων. Στην τέταρτη θέση απαντάται η καταστροφή των δασών ενώ στην πέμπτη θέση βρίσκονται τα μεταλλαγμένα προϊόντα (αφού ήδη η ατμοσφαιρική ρύπανση έχει ήδη απαντηθεί στην δεύτερη θέση).

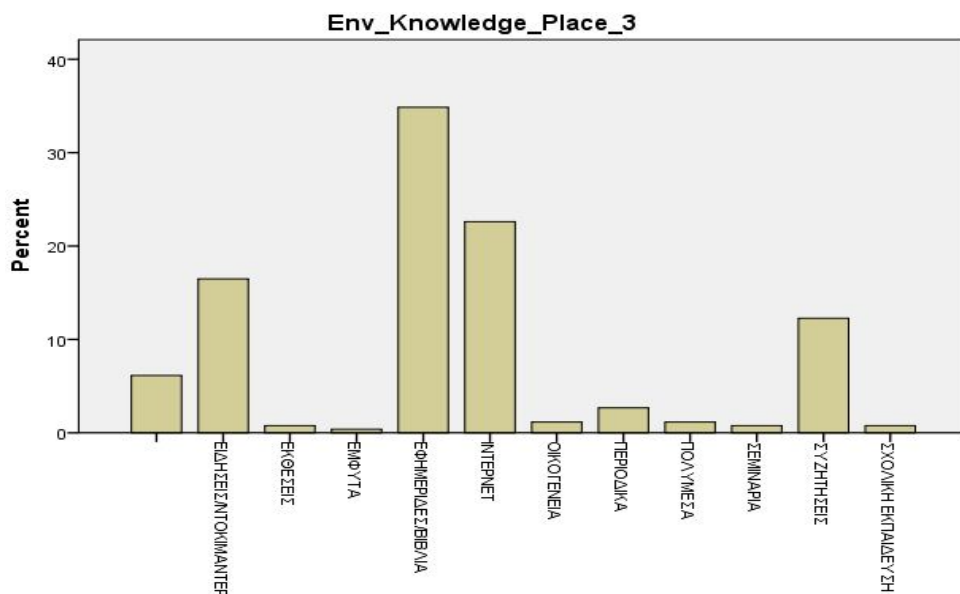
2.8 Απόκτηση γνώσεων γύρω από τα Περιβαλλοντικά Προβλήματα

Που αποκτήσατε τις περιβαλλοντικές σας γνώσεις (εάν έχετε); Παρακαλώ σημειώστε τρεις από τις παρακάτω αναφερόμενες πηγές.

Σχολική εκπαίδευση	
Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	
Οικογένεια	
Ειδήσεις – ντοκιμαντέρ σε TV & ράδιο.	
Εφημερίδες / Βιβλία	
Πολυμέσα (CDs ή DVDs)	
Συζητήσεις με άλλους	
Περιοδικά	
Εκθέσεις σε Μουσεία	
Σεμινάρια στο χώρο εργασίας	
Διαδίκτυο (Internet)	
Άλλο (προσδιορίστε)	

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι απαντούν τις τρεις σημαντικότερες πηγές κατά την γνώμη τους πηγές απόκτησης των γνώσεων που έχουν γύρω από το περιβάλλον και τα θέματα που έχουν ανακύψει.

Όπως παρατηρούμε, η σχολική εκπαίδευση, η οικογένεια, οι εφημερίδες, οι ειδήσεις/ντοκιμαντέρ και το διαδίκτυο αποτελούν κατά την γνώμη των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου τις πιο σημαντικές πηγές πληροφόρησης γύρω από το περιβάλλον.

2.9 Ενέργειες για την προστασία του Περιβάλλοντος

Η ερώτηση αυτή αναφέρεται σε καθημερινά πράγματα που μπορεί να κάνει κανείς συμβάλλοντας στη προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε ένα από αυτά προσδιορίστε εάν δεν τα έχετε κάνει ποτέ, σπάνια, συχνά, καθημερινά.

α. Συμμετέχω στην ανακύκλωση υλικών (π.χ. χαρτί, γυαλί, αλουμίνιο).

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

β. Αγοράζω βιολογικά προϊόντα.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

γ. Εξοικονομώ νερό στο σπίτι.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

δ. Σβήνω τα φώτα και τις ηλεκτρικές συσκευές όταν δεν τις χρειάζομαι.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

ε. Προσπαθώ να μειώσω τον όγκο των σκουπιδιών που δημιουργώ.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

στ. Προσπαθώ να χρησιμοποιώ μέσα μαζικής μεταφοράς ή ποδήλατο και όχι Ι.Χ αυτοκίνητο.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

ζ. Συμμετέχω εθελοντικά σε αναδασώσεις, καθαρισμούς παραλιών/πάρκων/χώρων αναψυχής από τα σκουπίδια.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

Η ερώτηση αυτή αναφερόταν σε καθημερινά πράγματα που μπορεί να κάνει κάποιος συμβάλλοντας στη προστασία του περιβάλλοντος. Οι κάτοικοι κλήθηκαν να προσδιορίσουν εάν έχουν κάνει αυτές τις ενέργειες ποτέ, σπάνια, συχνά ή καθημερινά.

Recycling

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ	78	29,9	29,9	29,9
	Σπάνια	30	11,5	11,5	41,4
	Συχνά	100	38,3	38,3	79,7
	Πάντα	53	20,3	20,3	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

BuyBiologicProducts

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ	83	31,8	31,8	31,8
	Σπάνια	76	29,1	29,1	60,9
	Συχνά	82	31,4	31,4	92,3
	Πάντα	17	6,5	6,5	98,9
	Δεν γνωρίζω	3	1,1	1,1	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

Electricity_Economy

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ποτέ	3	1,1	1,2	1,2
	Σπάνια	74	28,4	28,5	29,6
	Συχνά	45	17,2	17,3	46,9
	Πάντα	116	44,4	44,6	91,5
	Δεν γνωρίζω	22	8,4	8,5	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
	Total	261	100,0		

Use_Bicycle_MassTransport

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	23	8,8	8,8	8,8
Σπάνια	75	28,7	28,7	37,5
Συχνά	116	44,4	44,4	82,0
Πάντα	46	17,6	17,6	99,6
Δεν γνωρίζω	1	,4	,4	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Rubbish_Economy

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	49	18,8	18,8	18,8
Σπάνια	35	13,4	13,4	32,2
Συχνά	124	47,5	47,5	79,7
Πάντα	50	19,2	19,2	98,9
Δεν γνωρίζω	3	1,1	1,1	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Volunteer_Actions

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	139	53,3	53,3	53,3
Σπάνια	86	33,0	33,0	86,2
Συχνά	30	11,5	11,5	97,7
Πάντα	1	,4	,4	98,1
Δεν γνωρίζω	5	1,9	1,9	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Water_Economy

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	11	4,2	4,2	4,2
Σπάνια	36	13,8	13,8	18,0
Συχνά	78	29,9	29,9	47,9
Πάντα	115	44,1	44,1	92,0
Δεν γνωρίζω	21	8,0	8,0	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Όσον αφορά την ανακύκλωση, φαίνεται ότι η πλειοψηφία των κατοίκων συμμετέχει ενεργά και δηλώνει ότι ανακυκλώνει πάντα. Το ίδιο όμως δεν συμβαίνει και με την αγορά βιολογικών προϊόντων όπου η πλειοψηφία δηλώνει ότι δεν αγοράζει ποτέ. Όσον αφορά την οικονομία στο νερό και στην ενέργεια και πάλι τα αποτελέσματα είναι θετικά αφού η πλειοψηφία δηλώνει ότι προσπαθεί πάντα να εξοικονομεί και τα 2. Συχνή είναι η προσπάθεια για μείωση των σκουπιδιών και της χρήσης των μέσων μαζικής μεταφοράς ή ποδηλάτου από την πλειοψηφία των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου αλλά όσον αφορά την εθελοντική συμμετοχή σε αναδασώσεις, καθαρισμούς παραλιών/πάρκων/χώρων αναψυχής από τα σκουπίδια το αποτέλεσμα της έρευνας είναι απογοητευτικό καθώς μόνο το 12% περίπου των κατοίκων απαντά θετικά στην εθελοντική συμμετοχή.

2.10 Συνθήκες διαβίωσης και προστασία του Περιβάλλοντος

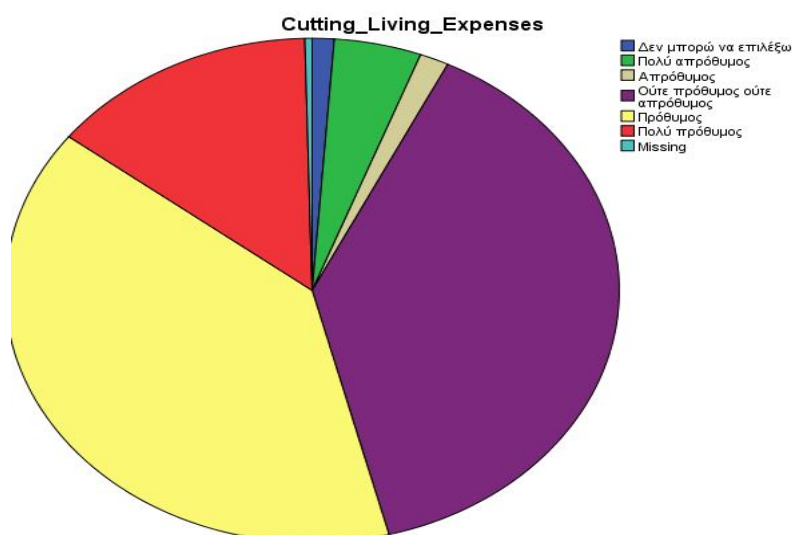
Θα ήσασταν πρόθυμος/η να κάνετε περικοπές στις συνθήκες διαβίωσης σας ώστε να προστατέψετε το περιβάλλον;

Πολύ πρόθυμος	
Πρόθυμος	
Ούτε πρόθυμος ούτε απρόθυμος	
Απρόθυμος	
Πολύ απρόθυμος	
Δεν μπορώ να επιλέξω	

Στην συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι απάντησαν στο κατά πόσο θα ήταν πρόθυμοι να κάνουν περικοπές στις συνθήκες διαβίωσης τους ώστε να προστατέψουν το περιβάλλον.

Cutting_Living_Expenses

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δεν μπορώ να επιλέξω	3	1,1	1,2	1,2
	Πολύ απρόθυμος	12	4,6	4,6	5,8
	Απρόθυμος	4	1,5	1,5	7,3
	Ούτε πρόθυμος ούτε απρόθυμος	101	38,7	38,8	46,2
	Πρόθυμος	103	39,5	39,6	85,8
	Πολύ πρόθυμος	37	14,2	14,2	100,0
Total		260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Η πλειοψηφία των κατοίκων απαντά ότι είναι πρόθυμη να περικόψει μέρος των δαπανών διαβίωσης και να το διαθέσει στην προστασία του περιβάλλοντος.

2.11 Συμμετοχή σε πρακτικές προστασίας του Περιβάλλοντος

Εάν αποδεικνύονταν ότι οι ακόλουθες πρακτικές βοηθούσαν στη προστασία του περιβάλλοντος, σε ποιες θα συμμετείχατε; Παρακαλώ σημειώστε όσες απαντήσεις σας ταιριάζουν.

Σε καμία από τις παρακάτω	
Εξοικονόμηση ενέργειας στο σπίτι	
Εξοικονόμηση στη κατανάλωση νερού	
Αγορά ανακυκλούμενων προϊόντων	
Συμμετοχή σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που ασχολούνται με το περιβάλλον όπως η WWF, η GREENPEACE κλπ.	
Προγράμματα ανακύκλωσης υλικών (χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί κλπ) της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	
(Λεωφορεία, METRO κλπ)	
Συμμετοχή σε τοπικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος	
Δεν γνωρίζω	

Οι κάτοικοι στην συγκεκριμένη ερώτηση απάντησαν σε ποιες πρακτικές οι οποίες αποδεδειγμένα θα βοηθούσαν στη προστασία του περιβάλλοντος, θα μπορούσαν να συμμετέχουν. Σε κάθε πρακτική απαντούν με Ναι ή Όχι (0 – Όχι, 1 - Ναι).

Home_Energy_Save_Action

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	62	23,8	23,8	23,8
1	198	75,9	76,2	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Το 75,9% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή εξοικονόμησης ενέργειας.

Home_Water_Save_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	54	20,7	20,8	20,8
	1	206	78,9	79,2	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 78,9% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή στην εξοικονόμηση νερού στο σπίτι.

Buy_Recycled_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	96	36,8	36,9	36,9
	1	164	62,8	63,1	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 62,8% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή αγορά ανακυκλούμενων προϊόντων.

Wwf_Greenpeace_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	155	59,4	59,6	59,6
	1	105	40,2	40,4	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 59,4% των κατοίκων απάντησαν αρνητικά στην συμμετοχή σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που ασχολούνται με το περιβάλλον όπως η WWF, η GREENPEACE κλπ.

Public_Recycling_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	56	21,5	21,5	21,5
	1	204	78,2	78,5	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 78,2% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή σε προγράμματα ανακύκλωσης υλικών (χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί κλπ) της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Use_Mass_Transportation_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	88	33,7	33,8	33,8
	1	172	65,9	66,2	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 65,9% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή σε χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς/ποδηλάτου.

Participate_Protecting_Action

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	116	44,4	44,6	44,6
	1	144	55,2	55,4	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 55,2% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην συμμετοχή σε τοπικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

2.12 Ενέργειες Ενθάρρυνσης για συμμετοχή στην προστασία του Περιβάλλοντος

Τι θα ενθάρρυνε (ή και υποχρέωνε) τη συμμετοχή σας στις περισσότερες από τις παραπάνω πρακτικές; Παρακαλώ σημειώστε όσες απαντήσεις σας ταιριάζουν.

Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τη Τοπική Αυτοδιοίκηση	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από την Κυβέρνηση	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τις ΜΚΟ	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση – υποστήριξη από την οικογένεια	
Περιβαλλοντική εκπαίδευση στα Σχολεία/Πανεπιστήμια	
Σεμινάρια στον χώρο εργασίας	
Αυστηρή νομοθεσία για τη προστασία του περιβάλλοντος (ποινές, πρόστιμα κλπ)	
Οικονομικά κίνητρα	
Άλλο, παρακαλώ προσδιορίστε:	

Στην συγκεκριμένη ερώτηση οι κάτοικοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο τι θα ενθάρρυνε (ή και υποχρέωνε) τη συμμετοχή τους στις περισσότερες από τις παραπάνω πρακτικές προστασίας του περιβάλλοντος.

Public_Information_Needed

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	85	32,6	32,7	32,7
1	175	67,0	67,3	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Το 67% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τη Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Government_Information_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	97	37,2	37,3	37,3
	1	163	62,5	62,7	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 62,5% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από την Κυβέρνηση.

MKO_Information_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	178	68,2	68,5	68,5
	1	82	31,4	31,5	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 68,2% των κατοίκων απάντησαν αρνητικά στην μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τις MKO.

Family_Information_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	138	52,9	53,1	53,1
	1	122	46,7	46,9	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 52,9% των κατοίκων απάντησαν αρνητικά στην μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από την οικογένεια.

Environmental_Education_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	46	17,6	17,8	17,8
	1	213	81,6	82,2	100,0
	Total	259	99,2	100,0	
Missing	System	2	,8		
Total		261	100,0		

Το 81,6% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση στα Σχολεία/Πανεπιστήμια.

Work_Seminars_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	134	51,3	51,5	51,5
	1	126	48,3	48,5	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 51,3% των κατοίκων απάντησαν αρνητικά στα σεμινάρια στον χώρο εργασίας.

Env_Laws_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	110	42,1	42,3	42,3
	1	150	57,5	57,7	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 57,5% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην αυστηρή νομοθεσία για τη προστασία του περιβάλλοντος (ποινές, πρόστιμα κλπ).

Economic_Benefits_Needed

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	82	31,4	31,5	31,5
	1	178	68,2	68,5	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Το 68,2% των κατοίκων απάντησαν θετικά στην ύπαρξη οικονομικών κινήτρων.

3. Περιβαλλοντική Ηθική

3.1 Έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής

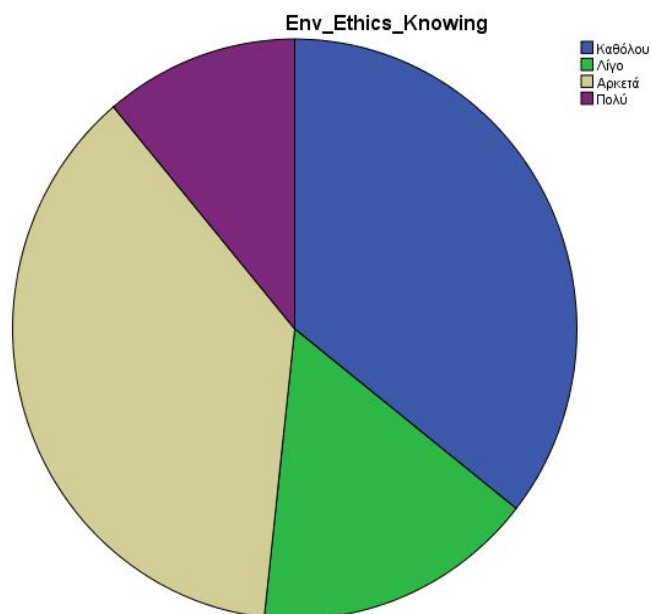
Σε τι βαθμό γνωρίζετε την έννοια “Περιβαλλοντική Ηθική”;

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου/ Δεν έχω ακούσει ποτέ	

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι του δείγματος κλήθηκαν να απαντήσουν στο κατά πόσο γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

Env_Ethics_Knowing

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	93	35,6	35,6	35,6
Λίγο	42	16,1	16,1	51,7
Αρκετά	97	37,2	37,2	88,9
Πολύ	29	11,1	11,1	100,0
Total	261	100,0	100,0	

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα συχνοτήτων και στο αντίστοιχο κυκλικό διάγραμμα, το 37,2% των ερωτηθέντων φαίνεται να γνωρίζει αρκετά την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής ενώ το 35,6% φαίνεται να μην την γνωρίζει καθόλου. Αν

αθροίσουμε αντίστοιχα σε αυτά τα ποσοστά όσων γνωρίζουν Πολύ και Λίγο την έννοια (11,1% και 16,1%) τότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων παρουσιάζεται να μην γνωρίζει καθόλου ή να γνωρίζει ελάχιστα την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

3.2 Δηλώσεις περί Περιβαλλοντικής Ηθικής

Στην ερώτηση αυτή οι ερωτηθέντες απάντησαν σχετικά με τον βαθμό που διαφωνούν ή συμφωνούν με δηλώσεις οι οποίες σχετίζονται με την έννοια και τη φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

3.2.1 “Μου αρέσουν πολύ οι περίπατοι στη φύση. Θα ήθελα να περπατώ συχνότερα σε μονοπάτια της φύσης.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	1	,4	,4	,4
	Διαφωνώ	8	3,1	3,1	3,4
	Δεν έχω γνώμη	7	2,7	2,7	6,1
	Συμφωνώ	77	29,5	29,5	35,6
	Συμφωνώ απόλυτα	168	64,4	64,4	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.2 “Τα ζώα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πειραματόζωα αρκεί να είναι για σκοπούς χρήσιμους ως προς την κοινωνία.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	18	6,9	6,9	6,9
	Διαφωνώ	149	57,1	57,3	64,2
	Δεν έχω γνώμη	17	6,5	6,5	70,8
	Συμφωνώ	66	25,3	25,4	96,2
	Συμφωνώ απόλυτα	10	3,8	3,8	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
	Total	261	100,0		

3.2.3 “Η ζωή σε μια φάρμα είναι τόσο ενδιαφέρουσα όσο και η ζωή στην πόλη.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	87	33,3	33,5	33,5
	Διαφωνώ	55	21,1	21,2	54,6
	Δεν έχω γνώμη	34	13,0	13,1	67,7
	Συμφωνώ	44	16,9	16,9	84,6
	Συμφωνώ απόλυτα	40	15,3	15,4	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

3.2.4 “Όπως υπάρχουν νόμοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα, έτσι πρέπει να υπάρχουν και νόμοι για τα δικαιώματα των ζώων.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	4	1,5	1,5	1,5
	Διαφωνώ	9	3,4	3,4	5,0
	Δεν έχω γνώμη	10	3,8	3,8	8,8
	Συμφωνώ	88	33,7	33,7	42,5
	Συμφωνώ απόλυτα	150	57,5	57,5	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.5 “Οι άνθρωποι προκαλούν πολύ μεγάλες καταστροφές στο περιβάλλον.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	3	1,1	1,2	1,2
	Διαφωνώ	5	1,9	1,9	3,1
	Δεν έχω γνώμη	2	,8	,8	3,8
	Συμφωνώ	127	48,7	48,8	52,7
	Συμφωνώ απόλυτα	123	47,1	47,3	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

3.2.6 “Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους για να διατηρηθούν οι ποταμοί και οι λίμνες καθαροί είναι για να έχουν οι άνθρωποι πόσιμο νερό.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	13	5,0	5,0	5,0
	Διαφωνώ	26	10,0	10,0	14,9
	Δεν έχω γνώμη	16	6,1	6,1	21,1
	Συμφωνώ	175	67,0	67,0	88,1
	Συμφωνώ απόλυτα	31	11,9	11,9	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.7 “Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των κατασκευών είναι ότι αποτελούν φθηνές διακοπές.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	5	1,9	1,9	1,9
	Διαφωνώ	100	38,3	38,3	40,2
	Δεν έχω γνώμη	42	16,1	16,1	56,3
	Συμφωνώ	100	38,3	38,3	94,6
	Συμφωνώ απόλυτα	14	5,4	5,4	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.8 “Οι άνθρωποι θα επιβιώσουν στη γη, μόνο αν σέβονται και προσέχουν τη φύση.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	1	,4	,4	,4
	Διαφωνώ	13	5,0	5,0	5,4
	Δεν έχω γνώμη	7	2,7	2,7	8,0
	Συμφωνώ	133	51,0	51,0	59,0
	Συμφωνώ απόλυτα	107	41,0	41,0	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.9 “Η κατασκευή αυτοκινητόδρομων είναι τόσο σημαντική που δικαιολογεί το κόψιμο των δασών και την καταστροφή των λιβαδιών.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	114	43,7	43,7	43,7
	Διαφωνώ	88	33,7	33,7	77,4
	Δεν έχω γνώμη	26	10,0	10,0	87,4
	Συμφωνώ	31	11,9	11,9	99,2
	Συμφωνώ απόλυτα	2	,8	,8	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.10 “Όταν χρειαστεί να κόψουμε τα δέντρα, πρέπει στη θέση τους να φυτεύονται δέντρα που μεγαλώνουν πιο γρήγορα.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	2	,8	,8	,8
	Διαφωνώ	5	1,9	1,9	2,7
	Δεν έχω γνώμη	19	7,3	7,3	10,0
	Συμφωνώ	111	42,5	42,5	52,5
	Συμφωνώ απόλυτα	124	47,5	47,5	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.11 “Η κύρια χρήση των δασών πρέπει να είναι για προϊόντα τα οποία είναι χρήσιμα στους ανθρώπους.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	10	3,8	3,8	3,8
	Διαφωνώ	98	37,5	37,5	41,4
	Δεν έχω γνώμη	79	30,3	30,3	71,6
	Συμφωνώ	55	21,1	21,1	92,7
	Συμφωνώ απόλυτα	19	7,3	7,3	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.12 “Φυτά και ζώα υπάρχουν για να χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	94	36,0	36,3	36,3
	Διαφωνώ	108	41,4	41,7	78,0
	Δεν έχω γνώμη	33	12,6	12,7	90,7
	Συμφωνώ	17	6,5	6,6	97,3
	Συμφωνώ απόλυτα	7	2,7	2,7	100,0
	Total	259	99,2	100,0	
Missing	System	2	,8		
	Total	261	100,0		

3.2.13 “Κάποια ζώα προκαλούν καταστροφή στο περιβάλλον και στον άνθρωπο (καταστρέφουν καλλιέργειες, μεταφέρουν ασθένειες, κλπ.). Θα ήταν προς το συμφέρον του ανθρώπου αν αφανίζονταν.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	71	27,2	27,2	27,2
	Διαφωνώ	131	50,2	50,2	77,4
	Δεν έχω γνώμη	15	5,7	5,7	83,1
	Συμφωνώ	43	16,5	16,5	99,6
	Συμφωνώ απόλυτα	1	,4	,4	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.14 “Ένα από τα καλύτερα πράγματα που προσφέρει η ανακύκλωση είναι ότι εξοικονομούνται λεφτά.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	13	5,0	5,0	5,0
	Διαφωνώ	88	33,7	33,7	38,7
	Δεν έχω γνώμη	43	16,5	16,5	55,2
	Συμφωνώ	112	42,9	42,9	98,1
	Συμφωνώ απόλυτα	5	1,9	1,9	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.15 “Στη χώρα μας άλλα προβλήματα είναι πιο σημαντικά από αυτά που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	29	11,1	11,1	11,1
	Διαφωνώ	51	19,5	19,5	30,7
	Δεν έχω γνώμη	71	27,2	27,2	57,9
	Συμφωνώ	59	22,6	22,6	80,5
	Συμφωνώ απόλυτα	51	19,5	19,5	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.16 “Το σχολείο πρέπει να μας βοηθά να αναπτύξουμε το σεβασμό προς τη φύση.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ	2	,8	,8	,8
	Δεν έχω γνώμη	14	5,4	5,4	6,1
	Συμφωνώ	66	25,3	25,3	31,4
	Συμφωνώ απόλυτα	179	68,6	68,6	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.17 “Όταν οι άνθρωποι επεμβαίνουν στη φύση τις περισσότερες φορές προκαλούνται καταστροφικές συνέπειες.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	1	,4	,4	,4
	Διαφωνώ	17	6,5	6,5	6,9
	Δεν έχω γνώμη	12	4,6	4,6	11,5
	Συμφωνώ	186	71,3	71,3	82,8
	Συμφωνώ απόλυτα	45	17,2	17,2	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.18 “Πρέπει να προστατεύουμε τις πηγές ενέργειας, για να διατηρήσουμε υψηλή ποιότητα ζωής.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διαφωνώ απόλυτα	3	1,1	1,1	1,1
	Διαφωνώ	36	13,8	13,8	14,9
	Δεν έχω γνώμη	19	7,3	7,3	22,2
	Συμφωνώ	142	54,4	54,4	76,6
	Συμφωνώ απόλυτα	61	23,4	23,4	100,0
	Total	261	100,0	100,0	

3.2.19 “Έχω ανάγκη να συμμετέχω πιο δραστικά σε μία περιβαλλοντική ομάδα.”

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ απόλυτα	8	3,1	3,1	3,1
Διαφωνώ	22	8,4	8,4	11,5
Δεν έχω γνώμη	170	65,1	65,1	76,6
Συμφωνώ	49	18,8	18,8	95,4
Συμφωνώ απόλυτα	12	4,6	4,6	100,0
Total	261	100,0	100,0	

3.2.20 “Είμαι πρόθυμος να καθαρίσω μια θαλάσσια περιοχή που έχει ρυπανθεί από ανθρώπους.”

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ απόλυτα	4	1,5	1,5	1,5
Διαφωνώ	26	10,0	10,0	11,5
Δεν έχω γνώμη	73	28,0	28,0	39,5
Συμφωνώ	140	53,6	53,6	93,1
Συμφωνώ απόλυτα	18	6,9	6,9	100,0
Total	261	100,0	100,0	

3.2.21 “Πρέπει να υπάρχουν ειδικοί φυσικοί χώροι (εθνικά πάρκα), στους οποίους κανένας να μην μπορεί να μπαίνει χωρίς ειδική άδεια.”

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ απόλυτα	16	6,1	6,1	6,1
Διαφωνώ	56	21,5	21,5	27,6
Δεν έχω γνώμη	33	12,6	12,6	40,2
Συμφωνώ	119	45,6	45,6	85,8
Συμφωνώ απόλυτα	37	14,2	14,2	100,0
Total	261	100,0	100,0	

3.2.22 “Η ζωή όλων των οργανισμών αξίζει να προστατευτεί.”

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ	2	,8	,8	,8
Δεν έχω γνώμη	13	5,0	5,0	5,7
Συμφωνώ	96	36,8	36,8	42,5
Συμφωνώ απόλυτα	150	57,5	57,5	100,0
Total	261	100,0	100,0	

3.2.23 “Σε μερικές περιοχές οι άνθρωποι κόβουν τα δάση για να έχουν χώρο για καλλιέργειες. Αυτό βοηθά την κοινωνία γιατί έτσι βελτιώνεται η απόδοση της γεωργίας.”

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ απόλυτα	20	7,7	7,7	7,7
Διαφωνώ	82	31,4	31,4	39,1
Δεν έχω γνώμη	125	47,9	47,9	87,0
Συμφωνώ	30	11,5	11,5	98,5
Συμφωνώ απόλυτα	4	1,5	1,5	100,0
Total	261	100,0	100,0	

3.2.24 “Έχουμε ευθύνη να βεβαιωθούμε ότι το περιβάλλον μας δεν θα είναι χειρότερο σε εκατό χρόνια από σήμερα.”

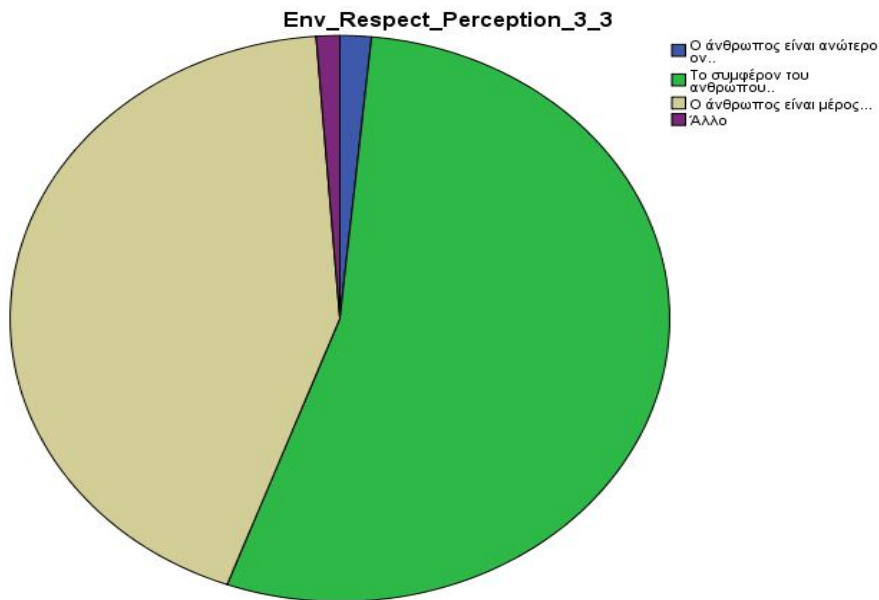
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Διαφωνώ απόλυτα	1	,4	,4	,4
Διαφωνώ	10	3,8	3,9	4,2
Δεν έχω γνώμη	15	5,7	5,8	10,0
Συμφωνώ	138	52,9	53,3	63,3
Συμφωνώ απόλυτα	95	36,4	36,7	100,0
Total	259	99,2	100,0	
Missing System	2	,8		
Total	261	100,0		

3.3 Σεβασμός προς το Περιβάλλον

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι κλήθηκαν να απαντήσουν με βάση ποια αντίληψη πρέπει να διδάσκεται ο σεβασμός προς το Περιβάλλον και έπρεπε να επιλέξουν μία από τις ακόλουθες:

- α) Ο άνθρωπος είναι ανώτερο ον και όλα γίνονται με σκοπό την ευημερία του.
- β) Το συμφέρον του ανθρώπου είναι να διαχειρίζεται με σύνεση τις πηγές ενέργειας και το φυσικό περιβάλλον.
- γ) Ο άνθρωπος είναι μέρος ενός συστήματος που πρέπει να διαφυλαχθεί για τις μελλοντικές γενιές.
- δ) Άλλο.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ο άνθρωπος είναι ανώτερο ον..	4	1,5	1,5	1,5
Το συμφέρον του ανθρώπου..	141	54,0	54,0	55,6
Ο άνθρωπος είναι μέρος...	113	43,3	43,3	98,9
Άλλο	3	1,1	1,1	100,0
Total	261	100,0	100,0	

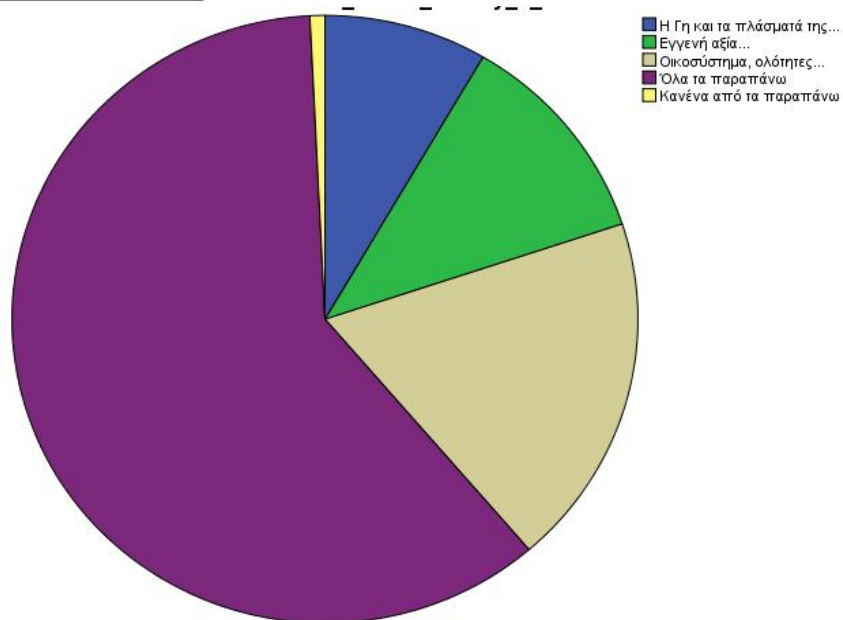
Όπως παρατηρούμε και στο διπλανό κυκλικό διάγραμμα, η πλειοψηφία των ατόμων (54%) επέλεξε την δεύτερη αντίληψη.

3.4 Περιβαλλοντική Ηθική – Σχετική Θεωρία

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι κλήθηκαν να απαντήσουν ποια θεωρία προσεγγίζει η έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής όπου έπρεπε να επιλέξουν μία από τις ακόλουθες απαντήσεις:

- α) Η Γη και τα πλάσματα της έχουν ηθική υπόσταση, με άλλα λόγια, είναι άξια της ηθικής ανησυχίας μας.
- β) Η Γη και τα πλάσματα της έχουν εγγενή αξία, που σημαίνει ότι έχουν ηθική αξία μόνο επειδή υπάρχουν, και όχι επειδή ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες.
- γ) Με βάση την ιδέα ενός οικοσυστήματος, τα ανθρώπινα όντα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως "ολότητες", οι οποίες περιλαμβάνουν και άλλες μορφές ζωής και το ίδιο το περιβάλλον.
- δ) Όλες τις παραπάνω.
- ε) Καμία από τις παραπάνω.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Η Γη και τα πλάσματά της...	22	8,4	8,4	8,4
Εγγενή αξία...	30	11,5	11,5	19,9
Οικοσύστημα, ολόητες...	49	18,8	18,8	38,7
Όλα τα παραπάνω	158	60,5	60,5	99,2
Κανένα από τα παραπάνω	2	,8	,8	100,0
Total	261	100,0	100,0	

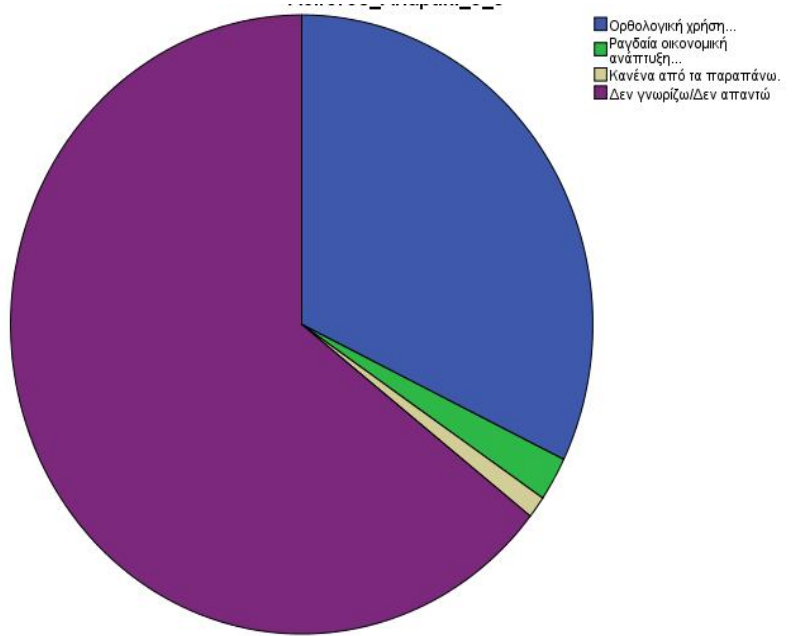

3.5 Αειφόρος Ανάπτυξη

Στην ερώτηση αυτή σκοπός ήταν να παρατηρήσουμε αν οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης η οποία εντάσσεται στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Οι πιθανές απαντήσεις ήταν:

- α) Ορθολογική χρήση των διαθέσιμων περιβαλλοντικών πόρων
- β) Ραγδαία οικονομική ανάπτυξη με αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων
- γ) Κανένα από τα παραπάνω
- δ) Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ορθολογική χρήση...	84	32,2	32,2	32,2
Ραγδαία οικονομική ανάπτυξη...	6	2,3	2,3	34,5
Κανένα από τα παραπάνω...	3	1,1	1,1	35,6
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	168	64,4	64,4	100,0
Total	261	100,0	100,0	

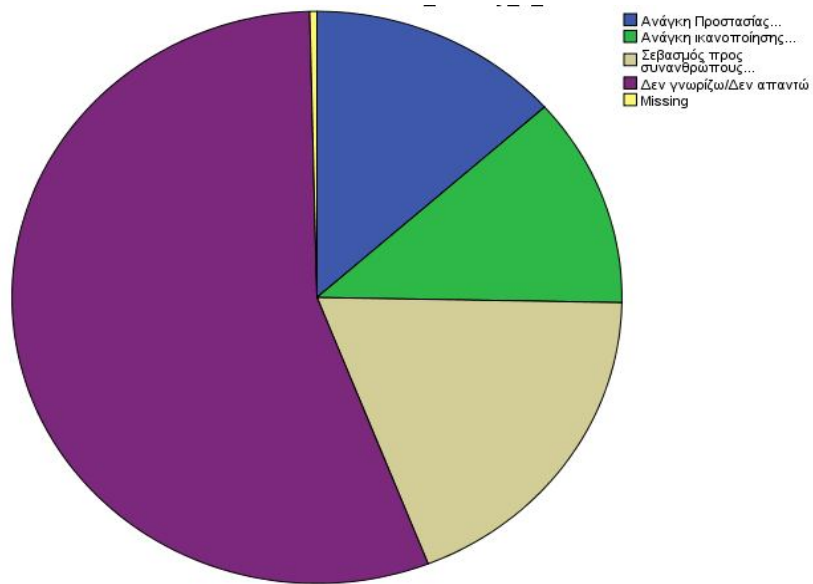
Όπως παρατηρούμε, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν γνωρίζει την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης.

3.6 Ανθρωποκεντρική Θεωρία

Οι κάτοικοι στην ερώτηση αυτή κλήθηκαν να απαντήσουν εάν σύμφωνα με την ανθρωποκεντρική θεωρία, οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου ως προς το περιβάλλον προκύπτουν από:

- α) Την ανάγκη προστασίας του ίδιου και την διαίωνιση του είδους του
- β) Την ανάγκη ικανοποίησης των αναγκών και των επιθυμιών του ίδιου
- γ) Τον σεβασμό ως προς τους συνανθρώπους του
- δ) Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Ανάγκη Προστασίας...	35	13,4	13,5	13,5
Ανάγκη ικανοποίησης...	31	11,9	11,9	25,4
Σεβασμός προς συνανθρώπους...	49	18,8	18,8	44,2
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	145	55,6	55,8	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing				
System	1	,4		
Total	261	100,0		

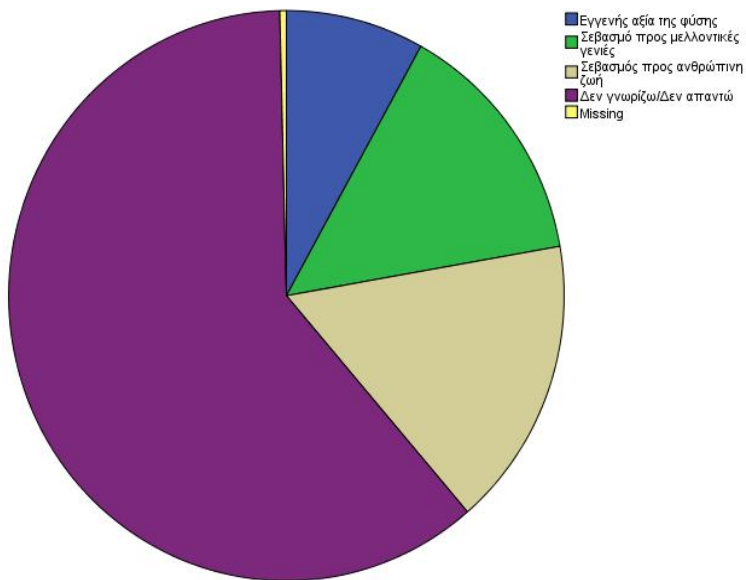
Και σε αυτήν την ερώτηση, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (55,6%) φαίνεται να μην γνωρίζει καθόλου την έννοια της ανθρωποκεντρικής θεωρίας.

3.7 Βιοκεντρική Θεωρία

Οι κάτοικοι στην ερώτηση αυτή κλήθηκαν να απαντήσουν εάν σύμφωνα με την βιοκεντρική θεωρία, οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου ως προς το περιβάλλον προκύπτουν από:

- α) Την εγγενή αξία της φύσης
- β) Τον σεβασμό ως προς τις μελλοντικές γενιές
- γ) Τον σεβασμό ως προς την ανθρώπινη ζωή
- δ) Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Εγγενής αξία της φύσης	21	8,0	8,1	8,1
Σεβασμό προς μελλοντικές γενιές	37	14,2	14,2	22,3
Σεβασμός προς ανθρώπινη ζωή	43	16,5	16,5	38,8
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	159	60,9	61,2	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing				
System	1	,4		
Total	261	100,0		

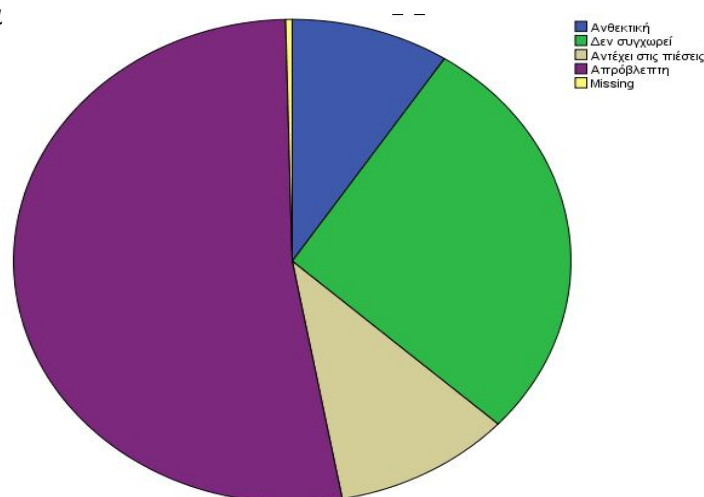
Όπως παρατηρούμε, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (60,9%) φαίνεται να μην γνωρίζει καθόλου την έννοια της βιοκεντρικής θεωρίας.

3.8 Τι είναι η φύση;

Οι κάτοικοι στην ερώτηση αυτή κλήθηκαν να απαντήσουν με ποια από τις παρακάτω αντιλήψεις για τη φύση τάσσονται υπέρ:

- Η φύση είναι ανθεκτική.
- Η φύση δεν συγχωρεί τίποτα.
- Η φύση μπορεί να αντέξει τις πιέσεις.
- Η φύση είναι απρόβλεπτη στη συμπεριφορά της.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ανθεκτική	24	9,2	9,2	9,2
Δεν συγχωρεί	72	27,6	27,7	36,9
Αντέχει στις πιέσεις	27	10,3	10,4	47,3
Απρόβλεπτη	137	52,5	52,7	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

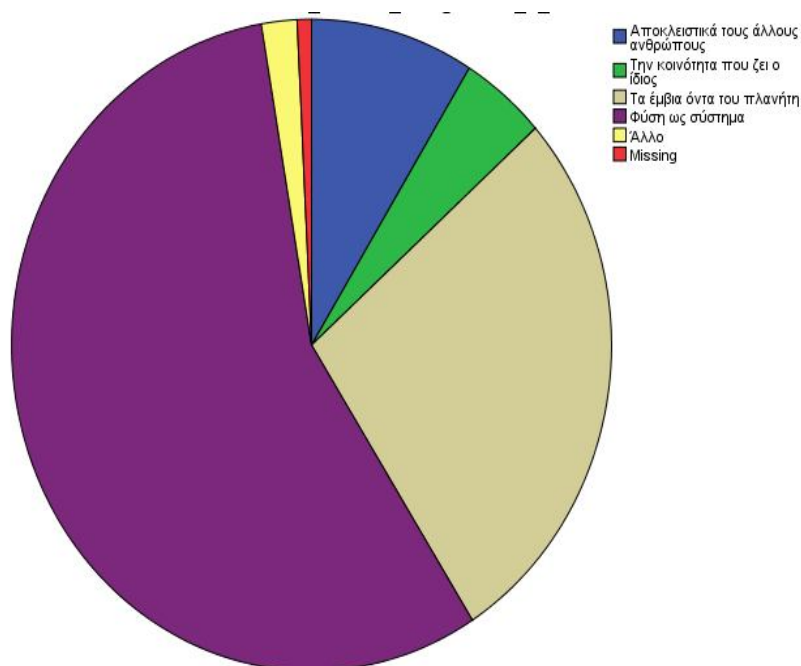
Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων απάντησε ότι η φύση είναι απρόβλεπτη.

3.9 Περιβαλλοντικά ηθικός πολίτης

Οι κάτοικοι στην ερώτηση αυτή κλήθηκαν να απαντήσουν αν οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στον περιβαλλοντικά ηθικό πολίτη αφορούν:

- α) Αποκλειστικά τους άλλους ανθρώπους
- β) Την κοινότητα που ζει ο ίδιος
- γ) Όλα τα έμβια όντα του πλανήτη
- δ) Την φύση ως σύστημα λόγω της εγγενούς της αξίας
- ε) Άλλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αποκλειστικά τους άλλους ανθρώπους	23	8,8	8,9	8,9
	Την κοινότητα που ζει ο ίδιος	12	4,6	4,6	13,5
	Τα έμβια όντα του πλανήτη	72	27,6	27,8	41,3
	Φύση ως σύστημα	147	56,3	56,8	98,1
	Άλλο	5	1,9	1,9	100,0
	Total	259	99,2	100,0	
Missing	System	2	,8		
	Total	261	100,0		

Οι περισσότεροι κάτοικοι φαίνεται να έχουν σωστή αντίληψη σχετικά με τις υποχρεώσεις ενός Περιβαλλοντικά Ηθικού πολίτη αφού απαντούν ότι αυτές αφορούν την φύση ως σύστημα λόγω της εγγενούς της αξίας.

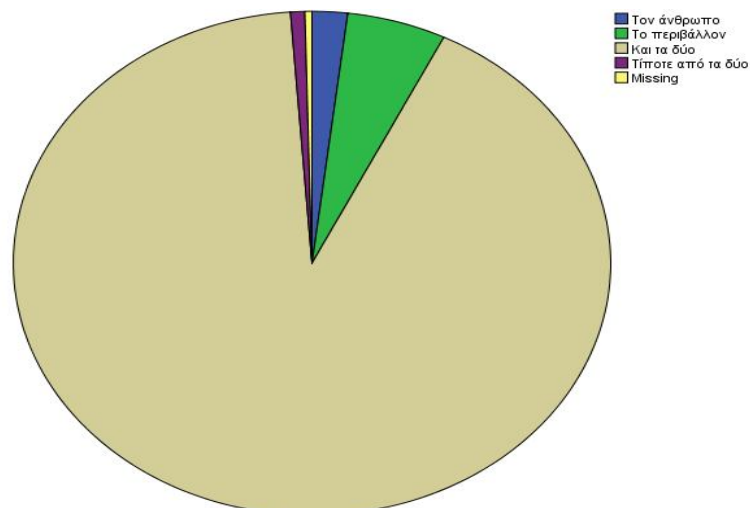
4. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

4.1 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Ποιον προστατεύει;

Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μπορεί να προστατεύσει (παρακαλώ σημειώστε μία απάντηση):

Τον άνθρωπο	
Το περιβάλλον	
Και τα δύο παραπάνω	
Τίποτε από τα δύο παραπάνω	

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Τον άνθρωπο	5	1,9	1,9	1,9
	Το περιβάλλον	14	5,4	5,4	7,3
	Και τα δύο	239	91,6	91,9	99,2
	Τίποτε από τα δύο	2	,8	,8	100,0
	Total	260	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		261	100,0		

Στην ερώτηση ποιον προστατεύει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες (91,6%) απάντησαν τόσο τον άνθρωπο όσο και το περιβάλλον.

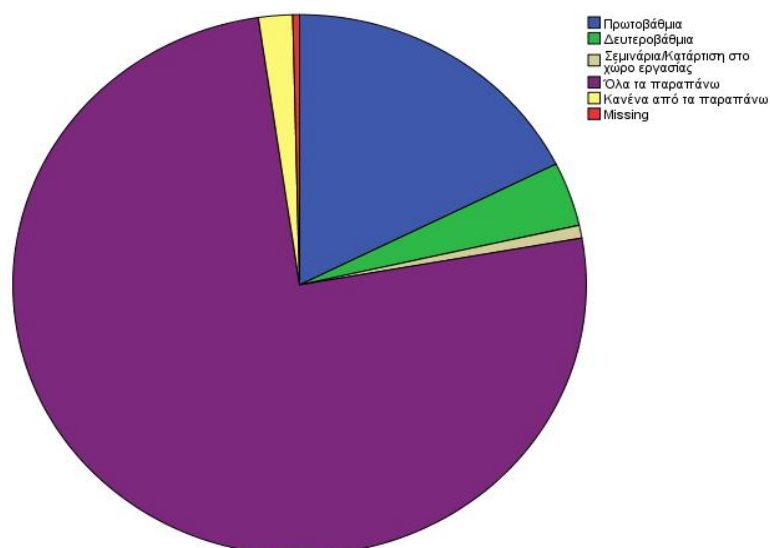
4.2 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Σε ποιον χώρο;

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι κλήθηκαν να απαντήσουν στα πλαίσια ποιανού χώρου πρέπει να εντάσσεται η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση όπου έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα στα ακόλουθα:

α) Της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

- β) Της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- γ) Της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- δ) Σεμιναρίων – Κατάρτισης στον χώρο εργασίας
- ε) Σε όλα τα παραπάνω
- στ) Σε κανένα τα παραπάνω

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
Πρωτοβάθμια	46	17,6	17,7	17,7
Δευτεροβάθμια	10	3,8	3,8	21,5
Σεμινάρια/Κατάρτιση στο χώρο εργασίας	2	,8	,8	22,3
Όλα τα παραπάνω	197	75,5	75,8	98,1
Κανένα από τα παραπάνω	5	1,9	1,9	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing				
System	1	,4		
Total	261	100,0		

Το 75,5% των κατοίκων του δείγματος πιστεύει ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να εντάσσεται σε όλους τους παραπάνω χώρους.

4.3 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Κύριοι Στόχοι

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι κλήθηκαν να επιλέξουν ποιοι είναι οι κύριοι στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης τους οποίους πρέπει να προσφέρει στους εκπαιδευόμενους από τους ακόλουθους:

- α) Κίνητρα για την διαμόρφωση αξιών και την προστασία του περιβάλλοντος
- β) Γνώση γύρω από το περιβάλλον και τα σχετικά προβλήματα
- γ) Ερεθίσματα για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση της ατομικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον
- δ) Ερεθίσματα για συνεργασία – ομαδικό πνεύμα – υπευθυνότητα

Q_4_3_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	194	74,3	74,6	74,6
1	66	25,3	25,4	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_3_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	206	78,9	79,2	79,2
1	54	20,7	20,8	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_3_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	141	54,0	54,2	54,2
1	119	45,6	45,8	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_3_4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	161	61,7	62,2	62,2
1	98	37,5	37,8	100,0
Total	259	99,2	100,0	
Missing System	2	,8		
Total	261	100,0		

Όπως παρατηρούμε από τους παραπάνω πίνακες συχνοτήτων, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων παρουσιάζεται να επιλέγει την 3η και 4η επιλογή (βλ. αντίστοιχες συχνότητες στην επιλογή 1), δηλαδή ερεθίσματα για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση της ατομικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον καθώς και για συνεργασία – ομαδικό πνεύμα – υπευθυνότητα.

4.4 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Περιβαλλοντική Ηθική

Στην ερώτηση αυτή οι κάτοικοι κλήθηκαν να απαντήσουν για το αν συντελεί η διδασκαλία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη δημιουργία “Περιβαλλοντικής Ηθικής” μέσω:

α) της συναισθηματικής ευαισθητοποίησης

β) της προβολής προτύπων

γ) της λογικής κατανόησης

δ) των σχετικών δράσεων οι οποίες οδηγούν σε βιωματικές εμπειρίες

Q_4_4_1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	122	46,7	46,9	46,9
1	138	52,9	53,1	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_4_2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	228	87,4	87,7	87,7
1	32	12,3	12,3	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_4_3

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	199	76,2	76,5	76,5
1	61	23,4	23,5	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Q_4_4_4

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	168	64,4	64,6	64,6
1	92	35,2	35,4	100,0
Total	260	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	261	100,0		

Όπως παρατηρούμε από τους παραπάνω πίνακες συχνοτήτων, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων παρουσιάζεται να επιλέγει την 1η και 4η επιλογή (βλ. αντίστοιχες συχνότητες στην επιλογή 1), δηλαδή μέσω της συναισθηματικής ευαισθητοποίησης και των σχετικών δράσεων οι οποίες οδηγούν σε βιωματικές εμπειρίες.

4.4.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

- Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής;

Σύμφωνα με τα στοιχεία στην ερώτηση 3.1 καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου παρουσιάζεται να μην γνωρίζει καθόλου ή να γνωρίζει ελάχιστα την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από τα στοιχεία των απαντήσεων 3.5, 3.6 και 3.7 όπου οι κάτοικοι του δείγματος φαίνεται να αγνοούν και να μην γνωρίζουν βασικές έννοιες που συμπεριλαμβάνονται στην φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Παράλληλα, όσον αφορά τις αξίες που προωθεί η Περιβαλλοντική Ηθική αυτές δυστυχώς φαίνεται να μην υποστηρίζονται από την πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος όπως συμπεραίνεται από τις απαντήσεις στην ομάδα ερωτήσεων 3.2.

- Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου συμμετέχουν σε δράσεις σχετικές με την Περιβαλλοντική Ηθική και γενικότερα με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος;

Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου φαίνεται να συμμετέχουν σε δράσεις προστασίας του Περιβάλλοντος όπως η ανακύκλωση, η οικονομία σε νερό και ενέργεια, η χρήση ποδηλάτου και μέσων μαζικής μεταφοράς σύμφωνα με τα στοιχεία στην ερώτηση 2.9. Από τα ίδια στοιχεία, όσον αφορά την αγορά βιολογικών προϊόντων και την εθελοντική συμμετοχή σε αναδασώσεις, καθαρισμούς παραλιών/πάρκων/χώρων αναψυχής από τα σκουπίδια τα αποτελέσματα δεν είναι ενθαρρυντικά καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων δεν συμμετέχει σε αυτές τις ενέργειες. Όσον αφορά την προθυμία τους να συμμετάσχουν στο μέλλον σε δράσεις σχετικές με την Περιβαλλοντική Ηθική και γενικότερα με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και πάλι η πλειοψηφία των κατοίκων σύμφωνα με τα στοιχεία της ερώτησης 2.11 απαντά θετικά στην εξοικονόμηση ενέργειας και νερού στο σπίτι, στην αγορά ανακυκλούμενων προϊόντων, σε προγράμματα ανακύκλωσης υλικών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και στη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς/ποδηλάτου. Σύμφωνα πάντα με τα ίδια στοιχεία αλλά και τις απαντήσεις στις ερωτήσεις 3.2.19 και 3.2.20, εμφανίζονται διστακτικοί ή ακόμα και αρνητικοί απέναντι στη συμμετοχή σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που ασχολούνται με το περιβάλλον όπως η WWF και η GREENPEACE ενώ οριακά απαντούν θετικά στην συμμετοχή σε τοπικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

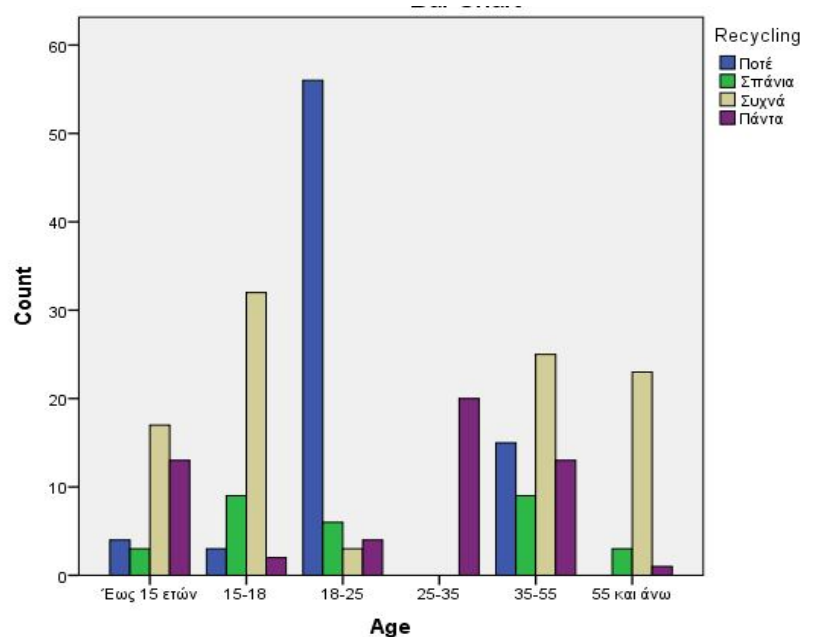
- Ποιες ομάδες ηλικιών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

Για να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε στην παραπάνω ερευνητική ερώτηση θα ελέγξουμε την ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα στις κατηγορικές μεταβλητές της ηλικίας και άλλων μεταβλητών που συνδέονται με την ευαισθητοποίηση απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική όπως π.χ. η συμμετοχή σε δράσεις προστασίας του Περιβάλλοντος. Στην προσπάθεια αυτή θα χρειαστούμε έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 ο οποίος είναι ένα πολύ χρήσιμο στατιστικό κριτήριο, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κρίνει ένα μεγάλο αριθμό υποθέσεων οι οποίες σχετίζονται με κατηγορικού τύπου δεδομένα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως έλεγχος καλής προσαρμογής όπου ο χ^2 έλεγχος προσδιορίζει αν η απόκλιση ανάμεσα στις πραγματικές και τις εκτιμώμενες τιμές παρατηρήσεων είναι στατιστικά σημαντική και ως έλεγχος ανεξαρτησίας όπου σε αυτή την περίπτωση με απλά λόγια το να γνωρίζεις τις τιμές για μια μεταβλητή, δεν σου λέει τίποτα για τις τιμές της άλλης.

		Recycling				Total
		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πάντα	
Age	Έως 15 ετών	4	3	17	13	37
	15-18	3	9	32	2	46
	18-25	56	6	3	4	69
	25-35	0	0	0	20	20
	35-55	15	9	25	13	62
	55 και άνω	0	3	23	1	27
Total		78	30	100	53	261

Chi-Square Tests

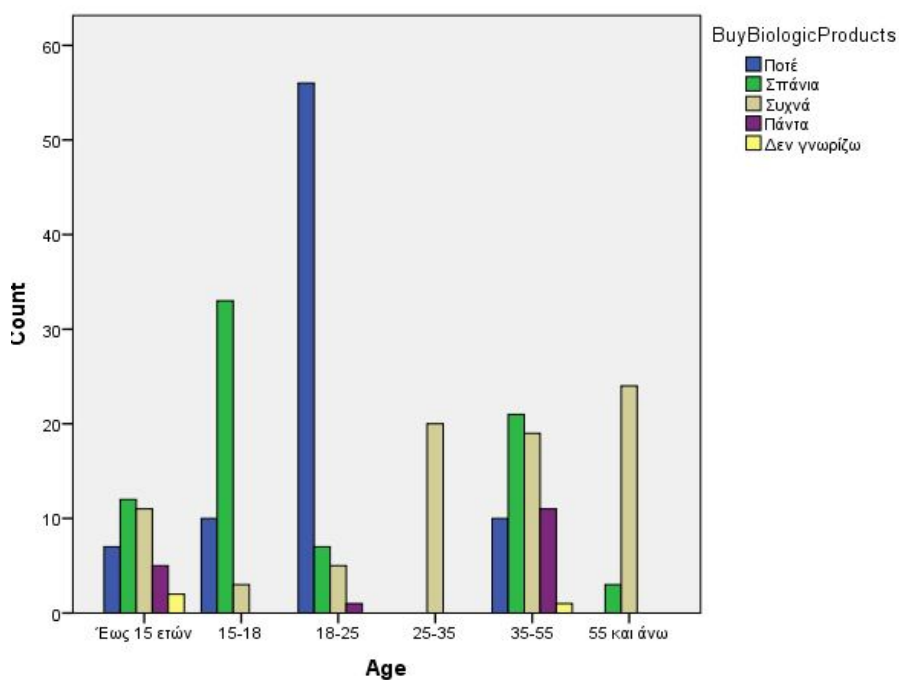
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	234,000 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	226,279	15	,000
Linear-by-Linear Association	,720	1	,396
N of Valid Cases	261		

Κοιτάζοντας το p-value του ελέγχου Pearson Chi-Square βλέπουμε ότι είναι πολύ μικρό (0.000) και μικρότερο από 0.05 που είναι το επίπεδο σημαντικότητας που έχουμε ορίσει, επομένως απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και οι μεταβλητές Ηλικία και Ανακύκλωση είναι εξαρτημένες μεταβλητές. Κοιτάζοντας μάλιστα το αντίστοιχο διάγραμμα, παρατηρούμε οι ηλικίες οι οποίες συμμετέχουν ενεργά στην δράση της ανακύκλωσης είναι οι ηλικίες έως 15 ετών, 25 - 35 και 35 έως 55. Θα συνεχίσουμε με τον ίδιο τρόπο και για τις επόμενες μεταβλητές που σχετίζονται με την ευαισθητοποίηση σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική.

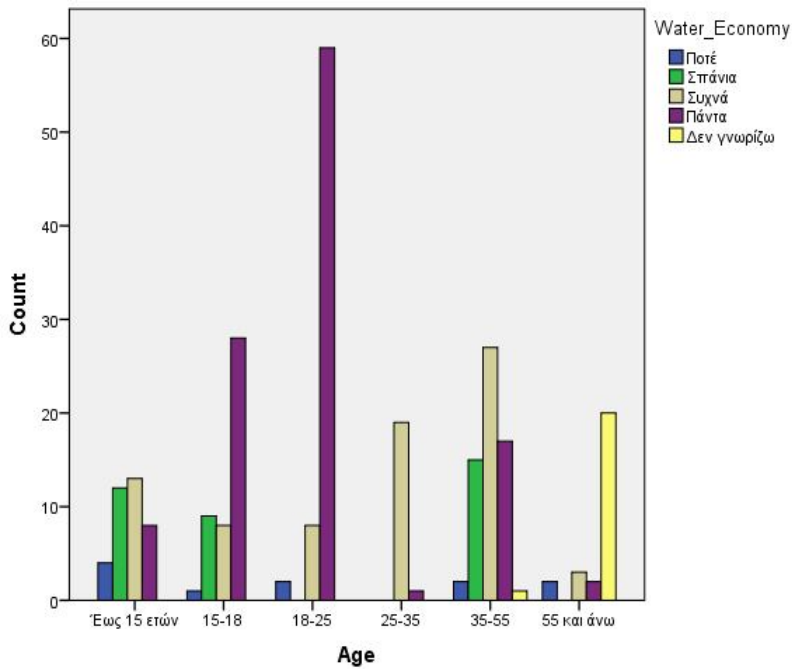
Age		BuyBiologicProducts					Total
		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πάντα	Δεν γνωρίζω	
Εως 15 ετών		7	12	11	5	2	37
15-18		10	33	3	0	0	46
18-25		56	7	5	1	0	69
25-35		0	0	20	0	0	20
35-55		10	21	19	11	1	62
55 και άνω		0	3	24	0	0	27
Total		83	76	82	17	3	261

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	234,315 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	227,561	20	,000
Linear-by-Linear Association	18,780	1	,000
N of Valid Cases	261		

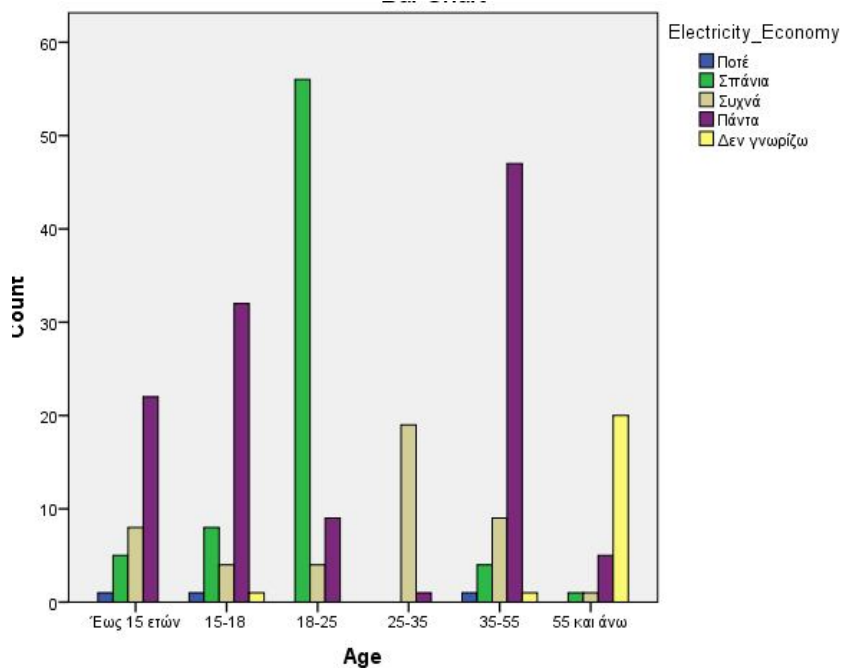

Σύμφωνα με τους παραπάνω πίνακες και το αντίστοιχο διάγραμμα, παρατηρούμε οι ηλικίες οι οποίες συμμετέχουν ενεργά στην δράση της αγοράς βιολογικών προϊόντων είναι οι ηλικίες 25 – 35, 35 – 55 και 55 και άνω.

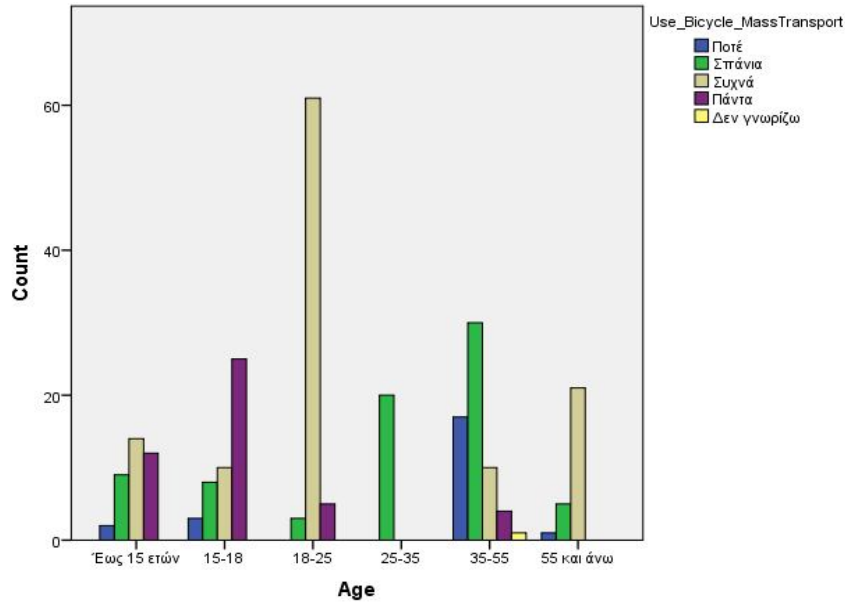
Για λόγους χώρου, θα παραθέσουμε μόνο τα αντίστοιχα ραβδογράμματα για τις ομάδες ηλικιών σε συσχέτιση με τις υπόλοιπες μεταβλητές.

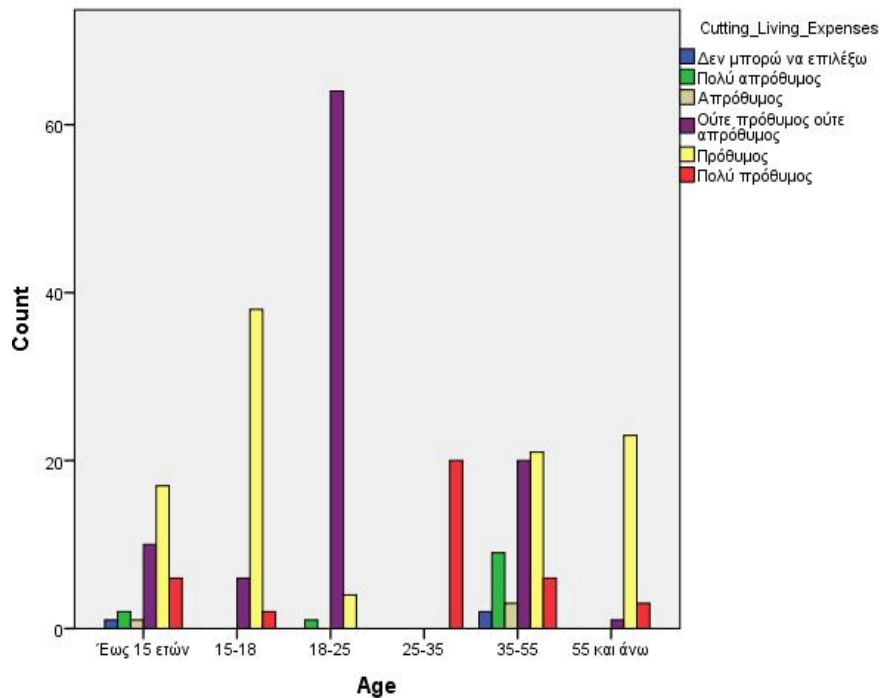
Παρατηρούμε οι ηλικίες οι οποίες συμμετέχουν πιο ενεργά στην δράση της εξοικονόμησης νερού είναι οι ηλικίες 15-18, 18-25 και 35 – 55.

Παρατηρούμε οι ηλικίες οι οποίες συμμετέχουν πιο ενεργά στην δράση της εξοικονόμησης ενέργειας είναι οι ηλικίες έως 15, 15-18 και 35 – 55.

Παρατηρούμε οι ηλικίες οι οποίες συμμετέχουν πιο ενεργά στην δράση της χρήσης ποδηλάτου/μέσων μαζικής μεταφοράς είναι οι ηλικίες 15-18, 18-25.

Παρατηρούμε οι ηλικίες που εμφανίζονται πιο πρόθυμες να κάνουν περικοπές στις δαπάνες διαβίωσης με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος είναι οι ηλικίες 15-18, 25-35 και 55 και άνω.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία και τους αντίστοιχους ελέγχους, φαίνεται ότι οι ηλικιακές ομάδες των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου που είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική είναι οι 15 – 18, 25 – 35 και 35 – 55.

- Ποια επαγγέλματα των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου σχετίζονται περισσότερο με τις δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής;

Για να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε και σε αυτή την ερευνητική ερώτηση η οποία συσχετίζει το επάγγελμα με τις δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής θα εργαστούμε όμοια με την προηγούμενη ερευνητική ερώτηση.

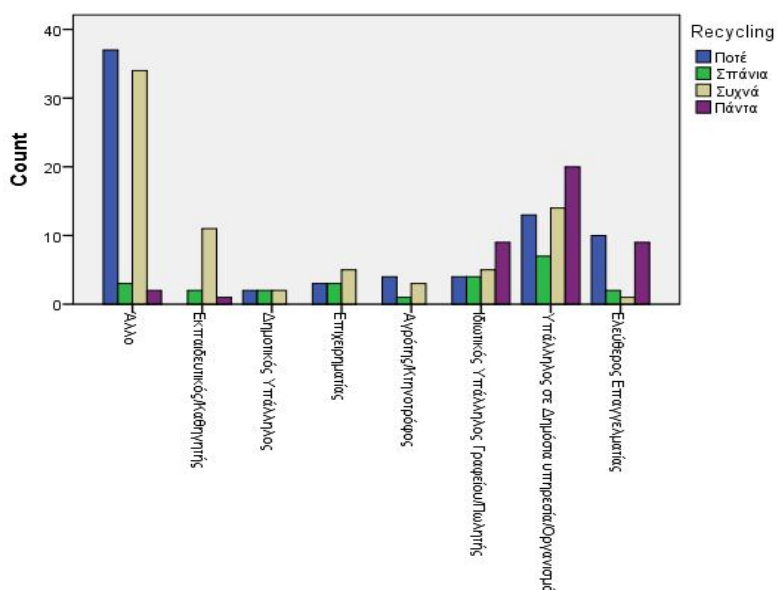
Εξετάζοντας την συσχέτιση του επαγγέλματος και της συμμετοχής σε τοπικές δράσεις προστασίας του Περιβάλλοντος τα αποτελέσματα του ελέγχου X² παρουσιάζονται στον επόμενο πίνακα:

	Profession	Participate_Protecting_Action		Total
		0	1	
	Άλλο	29	47	76
	Εκπαιδευτικός/Καθηγητής	3	11	14
	Δημοτικός Υπάλληλος	2	4	6
	Επιχειρηματίας	5	6	11
	Αγρότης/Κτηνοτρόφος	5	3	8
	Ιδιωτικός Υπάλληλος	8	14	22
	Γραφείου/Πωλητής			
	Υπάλληλος σε Δημόσια υπηρεσία/Οργανισμό	20	34	54
	Ελεύθερος Επαγγελματίας	10	12	22
Total		82	131	213

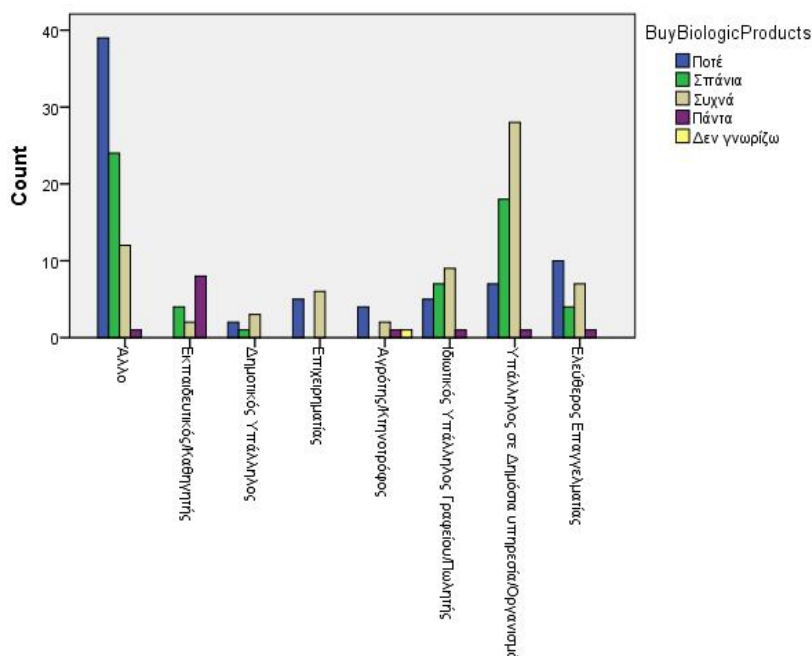
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,506 ^a	7	,720
Likelihood Ratio	4,577	7	,711
Linear-by-Linear Association	,282	1	,595
N of Valid Cases	213		

Κοιτάζοντας το p-value του ελέγχου Pearson Chi-Square βλέπουμε ότι είναι αρκετά μεγαλύτερο από 0.05 που είναι το επίπεδο σημαντικότητας που έχουμε ορίσει, επομένως αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση και οι μεταβλητές Επάγγελμα και Συμμετοχή σε τοπικές δράσεις είναι ανεξάρτητες μεταβλητές. Το αντίθετο συμβαίνει όμως για τις υπόλοιπες δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής, δηλαδή την ανακύκλωση, την αγορά βιολογικών προϊόντων, την εξοικονόμηση νερού, την

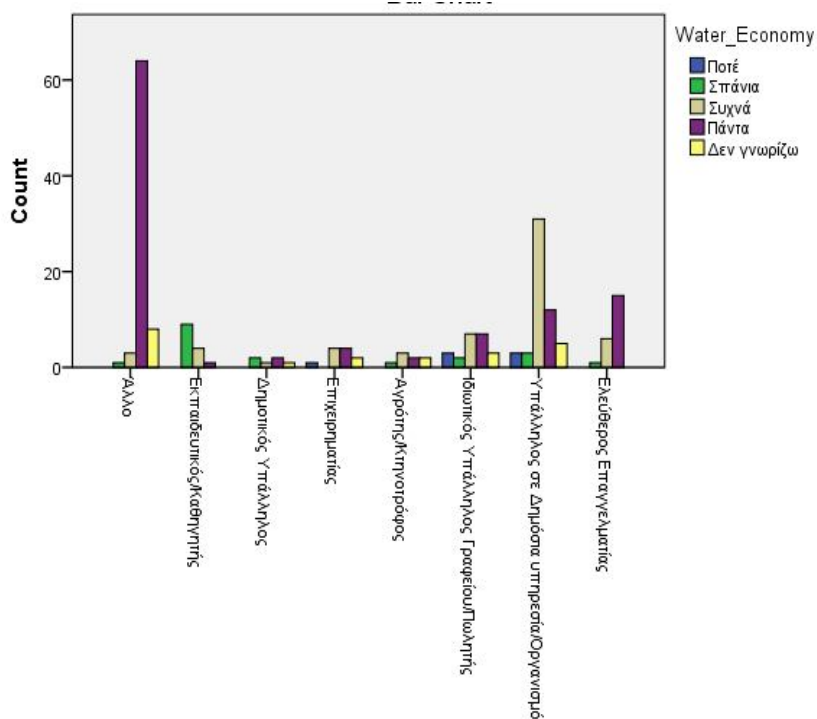
εξοικονόμηση ενέργειας, τη μείωση του όγκου των απορριμάτων, τη χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς και την εθελοντική συμμετοχή σε τοπικές δράσεις.

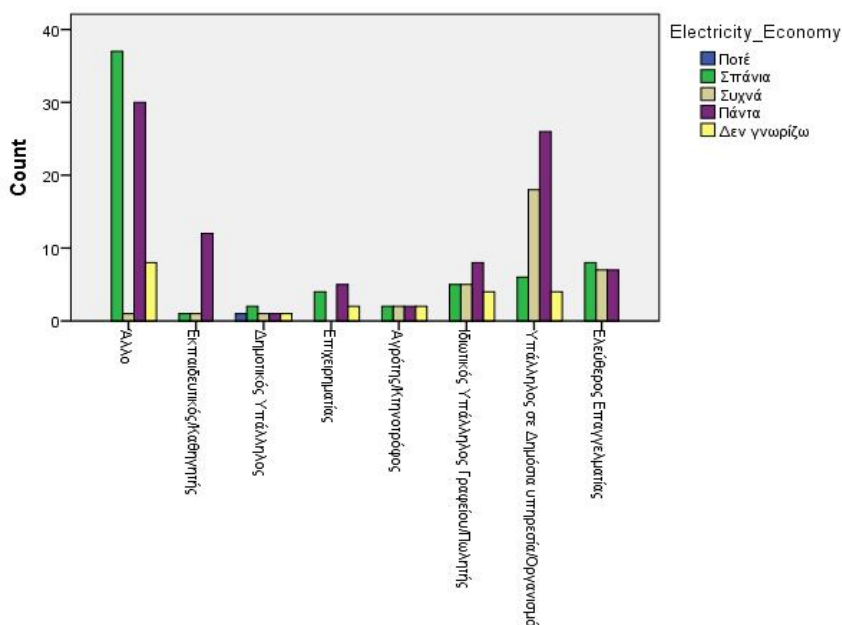
Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην δράση της ανακύκλωσης είναι δημόσιοι υπάλληλοι, ιδιωτικοί υπάλληλοι γραφείου, ελεύθεροι επαγγελματίες.

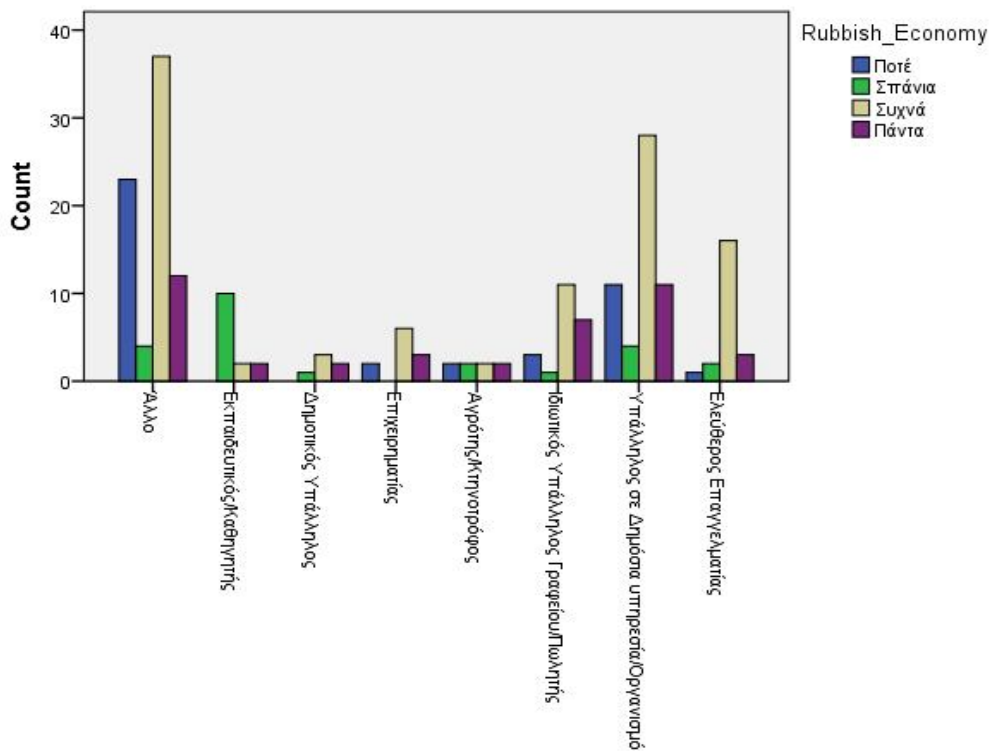
Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην αγορά βιολογικών προϊόντων είναι εκπαιδευτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι, ιδιωτικοί υπάλληλοι γραφείου, ελεύθεροι επαγγελματίες.

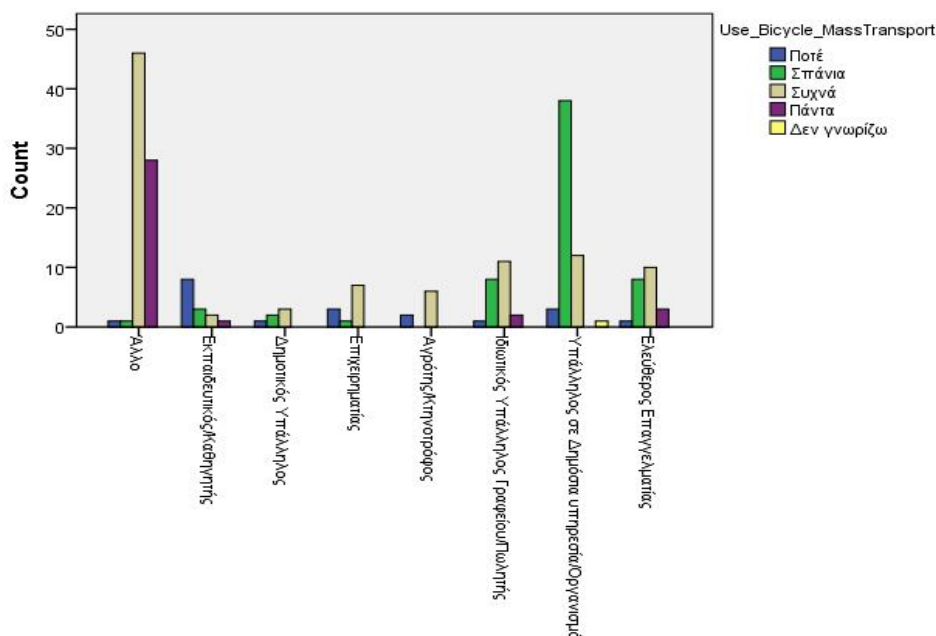
Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην εξοικονόμηση νερού είναι δημόσιοι υπάλληλοι, ελεύθεροι επαγγελματίες ή ανήκουν σε άλλο επάγγελμα από τα αναφερόμενα.

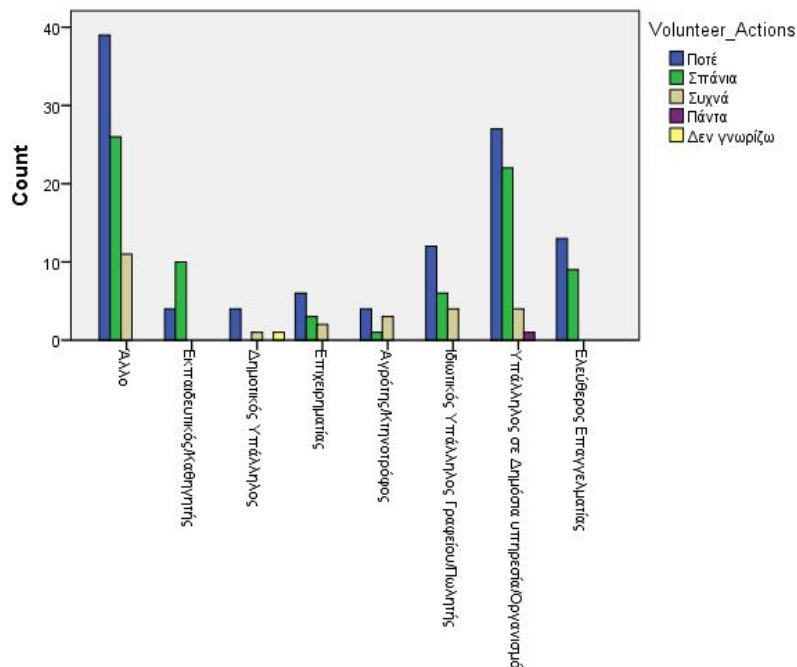
Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην εξοικονόμηση ενέργειας είναι εκπαιδευτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι και ελεύθεροι επαγγελματίες.

Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην μείωση του όγκου των απορριμάτων είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι γραφείου, δημόσιοι υπάλληλοι, ελεύθεροι επαγγελματίες ή ανήκουν σε άλλο επάγγελμα από τα αναφερθέντα.

Οι κάτοικοι οι οποίοι συμμετέχουν πιο ενεργά στην χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς ανήκουν σε άλλο επάγγελμα από τα αναφερθέντα.

Κανένα από τα επαγγέλματα δεν δείχνει να ενδιαφέρεται περισσότερο στη συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, τα επαγγέλματα των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου σχετίζονται περισσότερο με τις δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής είναι εκπαιδευτικοί, ιδιωτικοί υπάλληλοι γραφείου, δημόσιοι υπάλληλοι, ελεύθεροι επαγγελματίες ή ανήκουν σε άλλο επάγγελμα από τα αναφερθέντα.

- Οι κάτοικοι του δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης; Πιστεύουν ότι πρέπει να εντάσσεται στο υποχρεωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς;

Σύμφωνα με τα στοιχεία των απαντήσεων στην τέταρτη ομάδα ερωτήσεων που σχετίζεται με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων του δείγματος παρουσιάζεται να γνωρίζει αρκετά καλά την έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κάτι που μάλλον δεν συνδέεται με την γνώση της Περιβαλλοντικής Ηθικής αφού εκεί τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν το αντίθετο. Παράλληλα, φαίνεται να πιστεύουν ότι πρέπει να εντάσσεται υποχρεωτικά όχι μόνο στο πρόγραμμα εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών οργανισμών της

Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και στο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης ή σεμιναρίων στον εργασιακό χώρο.

4.4.3 Ερευνητικές Υποθέσεις

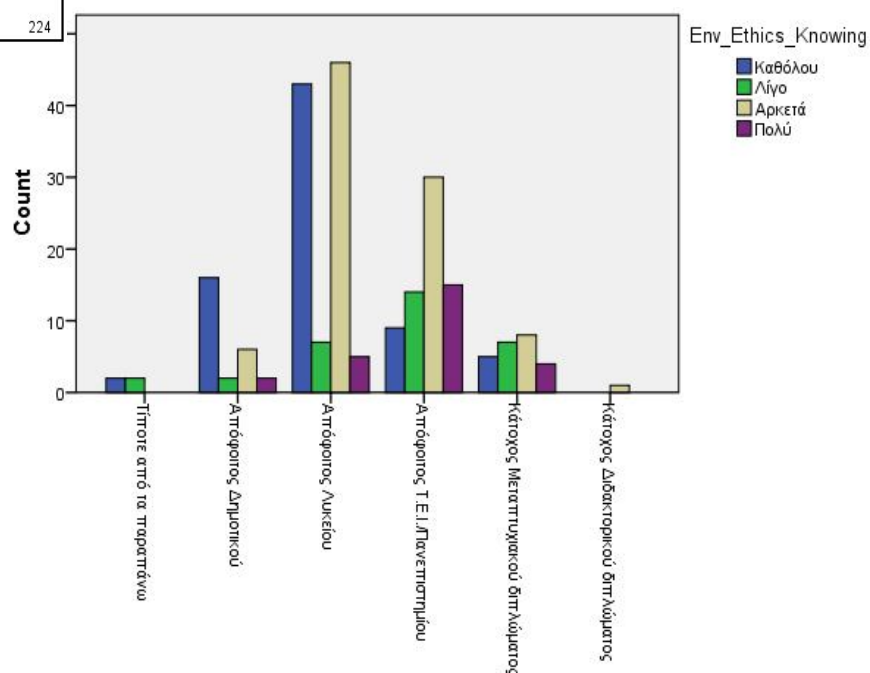
- Οι κάτοικοι που είναι απόφοιτοι Λυκείου ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

Για να απαντήσουμε στην παραπάνω ερευνητική υπόθεση θα πρέπει να ελέγξουμε τη συσχέτιση ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο και σε μεταβλητές που χαρακτηρίζουν την Περιβαλλοντική Ηθική όπως η γνώση της έννοιας της Περιβαλλοντικής Ηθικής και η συμμετοχή σε δράσεις οι οποίες την χαρακτηρίζουν όπως ενεργήσαμε και στα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα.

Σύμφωνα με τους παρακάτω πίνακες, το μορφωτικό επίπεδο και η γνώση της Περιβαλλοντικής Ηθικής είναι εξαρτημένες μεταβλητές.

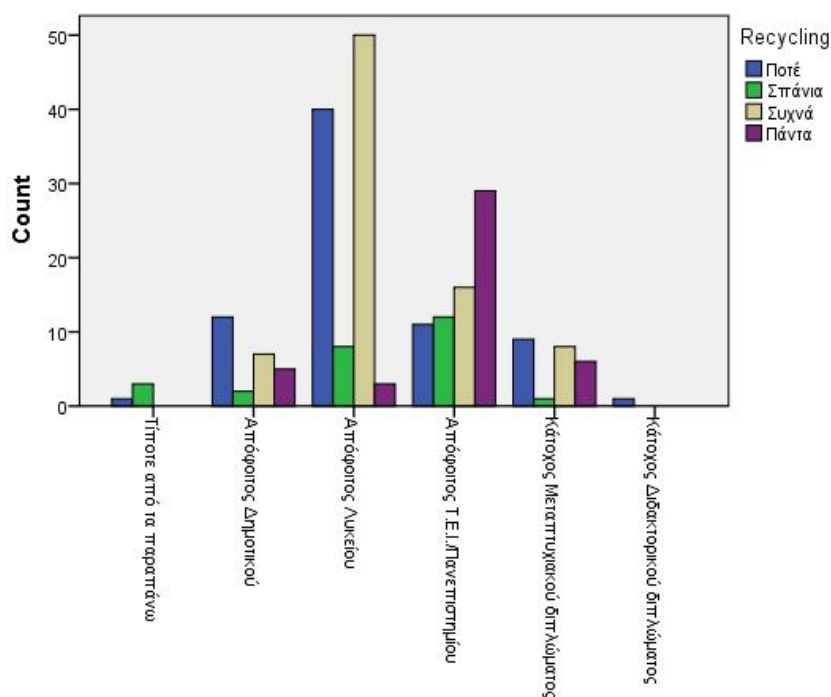
		Env_Ethics_Knowing				Total
		Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	
Education	Τίποτε από τα παραπάνω	2	2	0	0	4
	Απόφοιτος Δημοτικού	16	2	6	2	26
	Απόφοιτος Λυκείου	43	7	46	5	101
	Απόφοιτος Τ.Ε.Ι./Πανεπιστημίου	9	14	30	15	68
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού διπλώματος	5	7	8	4	24
	Κάτοχος Διδακτορικού διπλώματος	0	0	1	0	1
Total		75	32	91	26	224

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	49,972 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	52,229	15	,000
Linear-by-Linear Association	17,733	1	,000
N of Valid Cases	224		

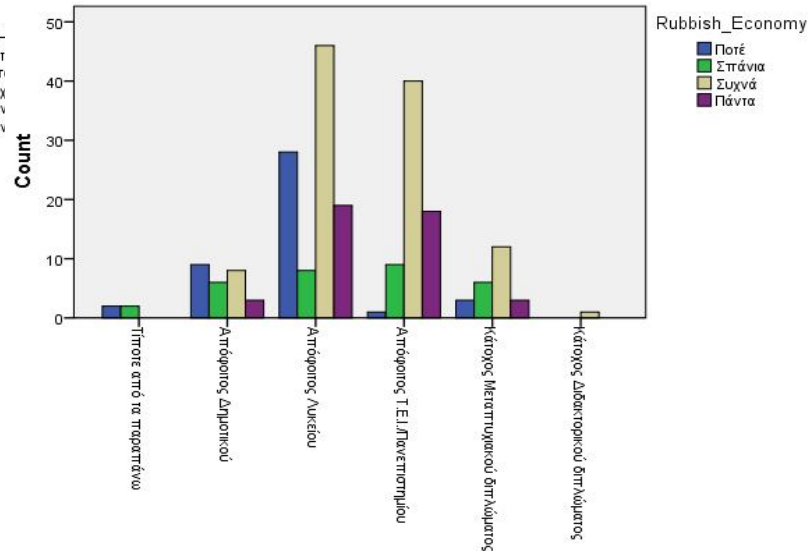
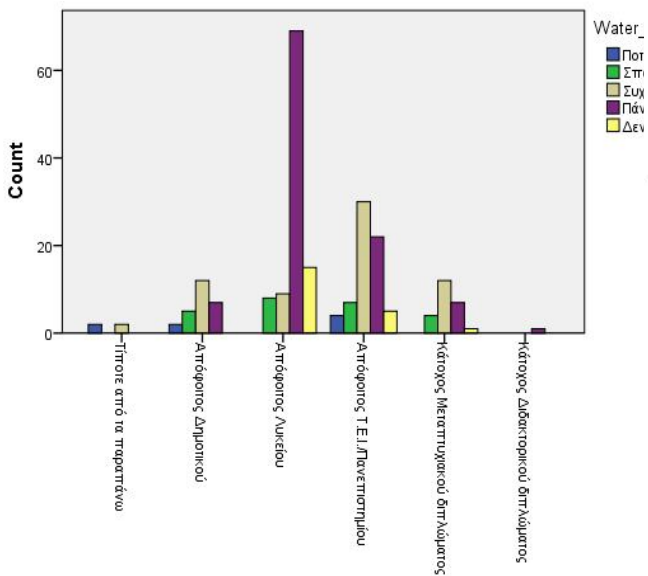

Οι κάτοικοι οι οποίοι φαίνεται να γνωρίζουν καλύτερα την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής είναι απόφοιτοι Λυκείου ή απόφοιτοι Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος.

		Recycling				Total
		Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πάντα	
Education	Τίποτε από τα παραπάνω	1	3	0	0	4
	Απόφοιτος Δημοτικού	12	2	7	5	26
	Απόφοιτος Λυκείου	40	8	50	3	101
	Απόφοιτος Τ.Ε.Ι. /Πανεπιστημίου	11	12	16	29	68
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού διπλώματος	9	1	8	6	24
	Κάτοχος Διδακτορικού διπλώματος	1	0	0	0	1
Total		74	26	81	43	224

Οι κάτοικοι οι οποίοι φαίνεται να συμμετέχουν ενεργά στη δράση της ανακύκλωσης είναι απόφοιτοι Λυκείου ή απόφοιτοι Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος.

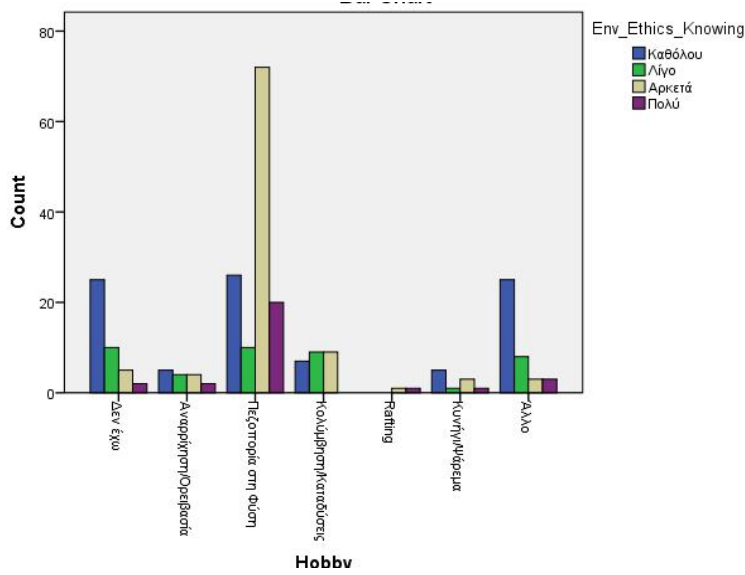

Επίσης, οι κάτοικοι οι οποίοι φαίνεται να συμμετέχουν ενεργά στη δράση της εξοικονόμησης νερού ή της μείωσης του όγκου των απορριμάτων είναι απόφοιτοι Λυκείου ή απόφοιτοι Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος. Εκτελώντας τους ελέγχους και για τις υπόλοιπες δράσεις σχετικές με την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής καταλήξαμε στα ίδια συμπεράσματα. Επομένως, **οι κάτοικοι που είναι απόφοιτοι Λυκείου ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική.**

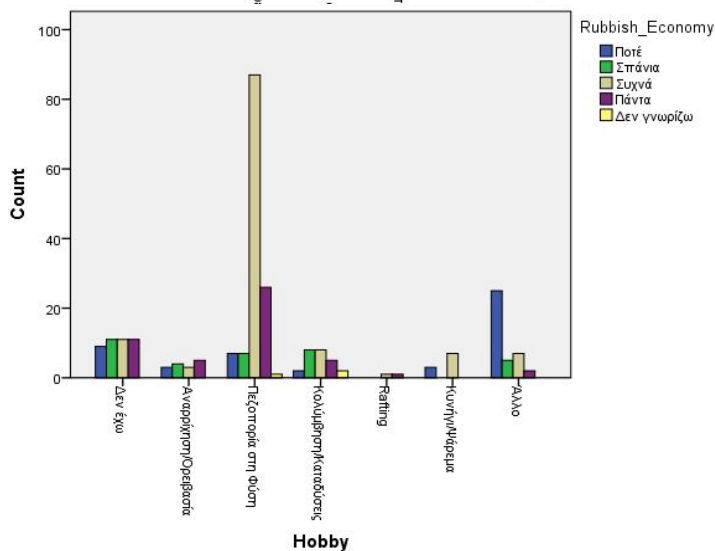
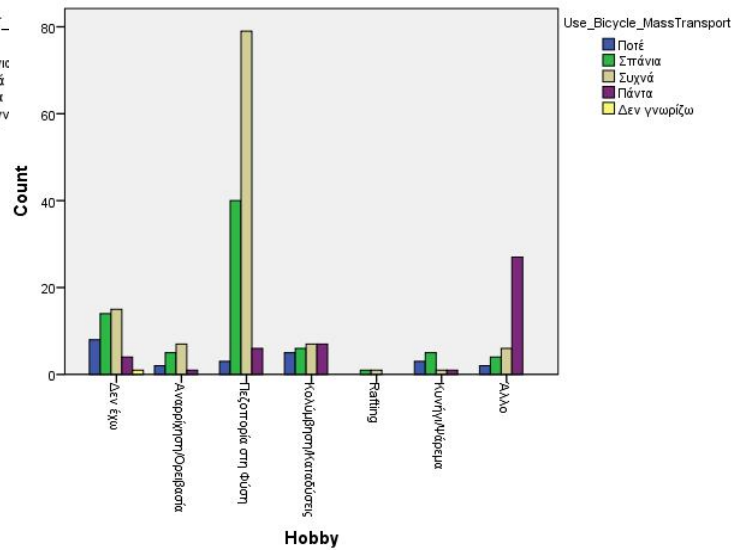
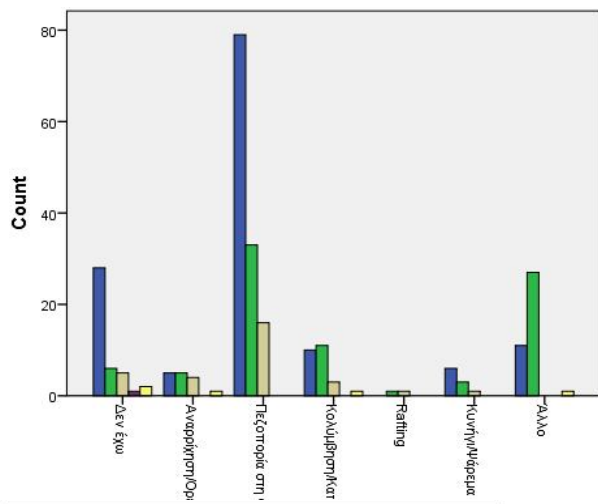
- Οι κάτοικοι που έχουν ως hobby την ενασχόληση με τη φύση μέσω σχετικών δραστηριοτήτων, σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

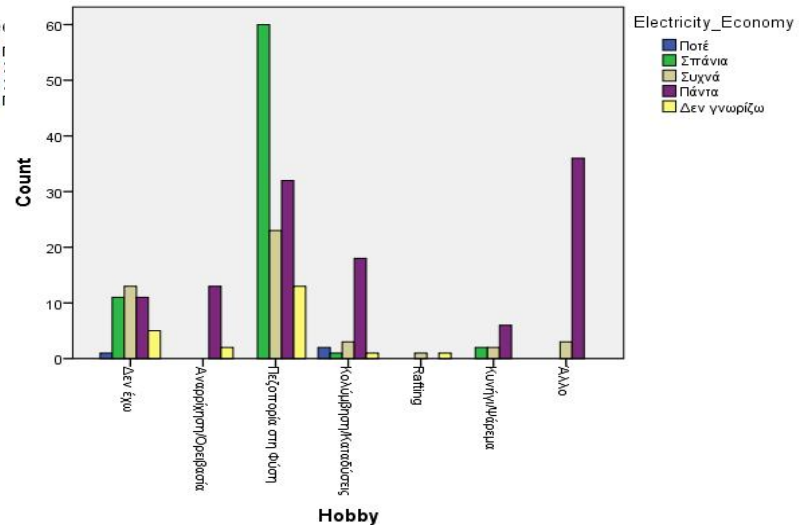
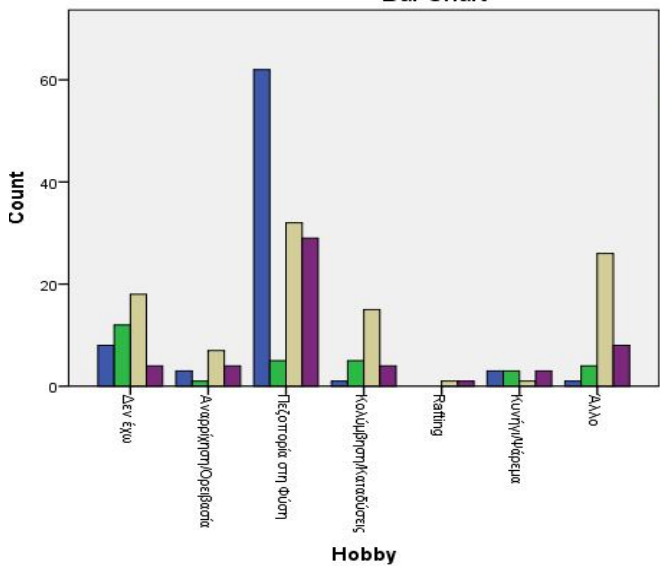
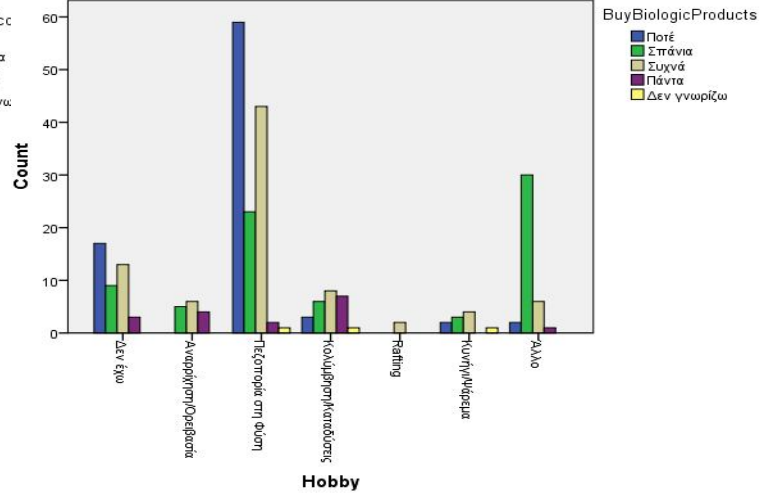
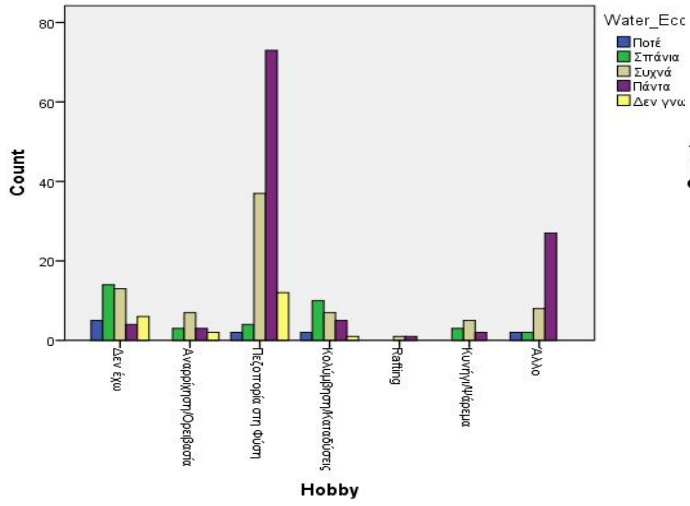
Για να απαντήσουμε στην παραπάνω ερευνητική υπόθεση θα πρέπει να ελέγξουμε τη συσχέτιση ανάμεσα στο hobby και σε μεταβλητές που χαρακτηρίζουν την Περιβαλλοντική Ηθική όπως η γνώση της έννοιας της Περιβαλλοντικής Ηθικής και η συμμετοχή σε δράσεις οι οποίες την χαρακτηρίζουν όπως ενεργήσαμε και στην παραπάνω ερευνητική υπόθεση.

Θα παραθέσουμε τα αντίστοιχα ραβδογράμματα που προέκυψαν από τον έλεγχο συσχέτισης ανάμεσα στο hobby και στις παραπάνω μεταβλητές.

Όπως παρατηρούμε, η πεζοπορία στη φύση φαίνεται να συσχετίζεται θετικά με την γνώση της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

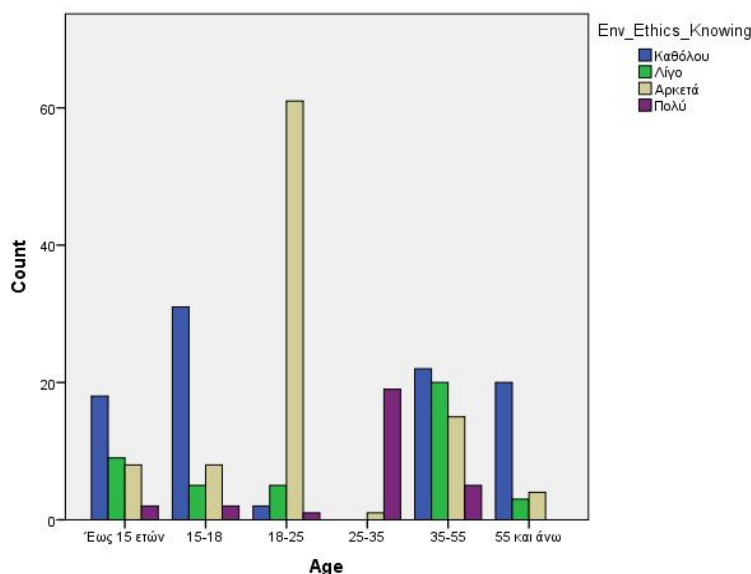

Με βάση τα παραπάνω διαγράμματα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αγαπημένες συνήθειες σχετικές με το φυσικό περιβάλλον όπως η πεζοπορία στη φύση, η αναρρίχηση και η κολύμβηση συνδέονται θετικά με την χρήση μέσω μαζικής μεταφοράς, την μείωση του όγκου των σκουπιδιών, την εξοικονόμηση ενέργειας και νερού και ειδικά με την ανακύκλωση αλλά από την άλλη πλευρά δεν φαίνεται να συνδέονται θετικά με την συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις και με την αγορά βιολογικών προϊόντων. Σε γενικές γραμμές, πάντως, μπορούμε να πούμε πως **οι κάτοικοι που έχουν ως hobby την ενασχόληση με τη φύση μέσω σχετικών δραστηριοτήτων, σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική.**

- Οι κάτοικοι μεγαλύτεροι σε ηλικία σχετίζονται αρνητικά με την ευαισθητοποίηση γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική;

Η τρέχουσα ερευνητική υπόθεση ουσιαστικά έχει ήδη ελεγχθεί στην προηγούμενη ενότητα των ερευνητικών ερωτήσεων και πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση “Ποιες ομάδες ηλικιών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;”. Από τα ευρήματα εκείνα, λοιπόν, προκύπτει ότι οι κάτοικοι μεγαλύτεροι σε ηλικία (55 και άνω) ουσιαστικά συμμετέχουν σε δράσεις που αφορούν την Περιβαλλοντική Ηθική μόνο όσον αφορά την αγορά βιολογικών προϊόντων ενώ σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα φαίνεται να μην γνωρίζουν καθόλου την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

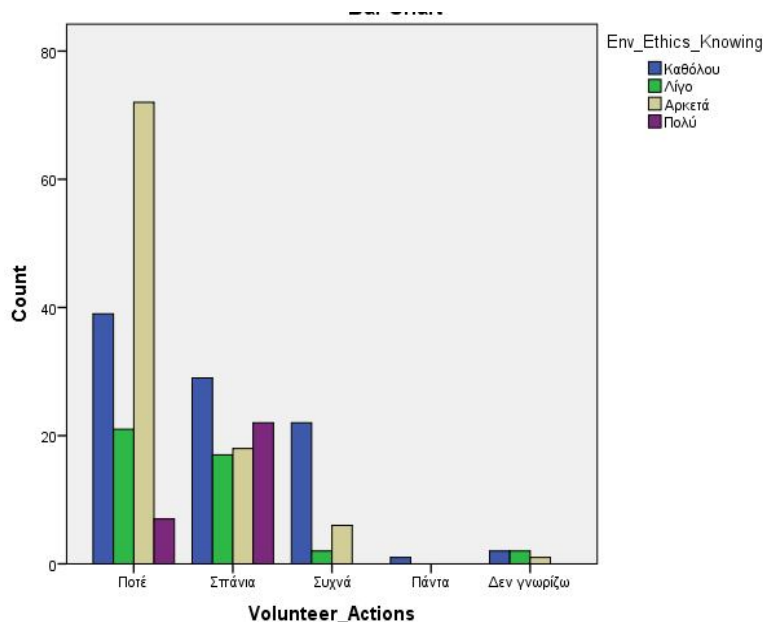
Επομένως, με κάθε επιφύλαξη μπορούμε να δηλώσουμε ότι οι κάτοικοι μεγαλύτεροι σε ηλικία σχετίζονται αρνητικά με την ευαισθητοποίηση γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική.

- Οι κάτοικοι που δεν συμμετέχουν σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σχετίζονται αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

Στην συγκεκριμένη υπόθεση θα πρέπει να ελέγξουμε την συμμετοχή των κατοίκων σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σε σχέση με την γνώση της έννοιας της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

		Env_Ethics_Knowing				Total
		Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	
Volunteer_Actions	Ποτέ	39	21	72	7	139
	Σπάνια	29	17	18	22	86
	Συχνά	22	2	6	0	30
	Πάντα	1	0	0	0	1
	Δεν γνωρίζω	2	2	1	0	5
Total		93	42	97	29	261

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,960 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	60,984	12	,000
Linear-by-Linear Association	10,243	1	,001
N of Valid Cases	261		

Με βάση τους παραπάνω πίνακες και το αντίστοιχο διάγραμμα, συμπεραίνουμε πως οι κάτοικοι που δεν συμμετέχουν σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος

δεν σχετίζονται αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική αφού οι περισσότεροι από αυτούς δηλώνουν ότι δεν συμμετέχουν σε εθελοντικές δράσεις αλλά γνωρίζουν αρκετά καλά την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής.

- Οι νέοι ηλικίας 15-25 σχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

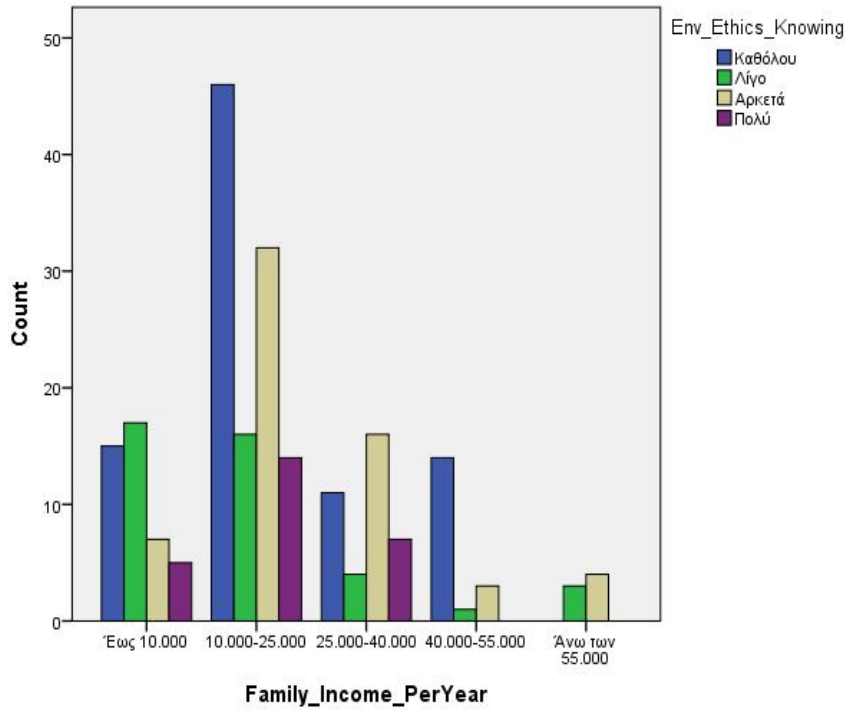
Η τρέχουσα ερευνητική υπόθεση ουσιαστικά έχει ήδη ελεγχθεί στην προηγούμενη ενότητα των ερευνητικών ερωτήσεων και πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση “Ποιες ομάδες ηλικιών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;”. Από τα ευρήματα εκείνα, λοιπόν, προκύπτει ότι οι νέοι 18 – 25 σε σύγκριση με τους νέους ηλικίας 15 – 18 συμμετέχουν σε περισσότερες δράσεις οι οποίες σχετίζονται με την Περιβαλλοντική Ηθική. Επίσης, σύμφωνα με το αντίστοιχο διάγραμμα οι νέοι 15 – 18 φαίνεται να μην έχουν ακούσει ποτέ τον όρο Περιβαλλοντική Ηθική σε αντίθεση με τους νέους 18 – 25 οι οποίοι φαίνεται να γνωρίζουν αρκετά καλά την έννοια της ΠΗ.

Επομένως, με κάθε επιφύλαξη μπορούμε να δηλώσουμε ότι οι νέοι ηλικίας 15-25 σχετίζονται θετικά με την ευαισθητοποίηση γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική, κυρίως όμως η ηλικιακή ομάδα 18 – 25.

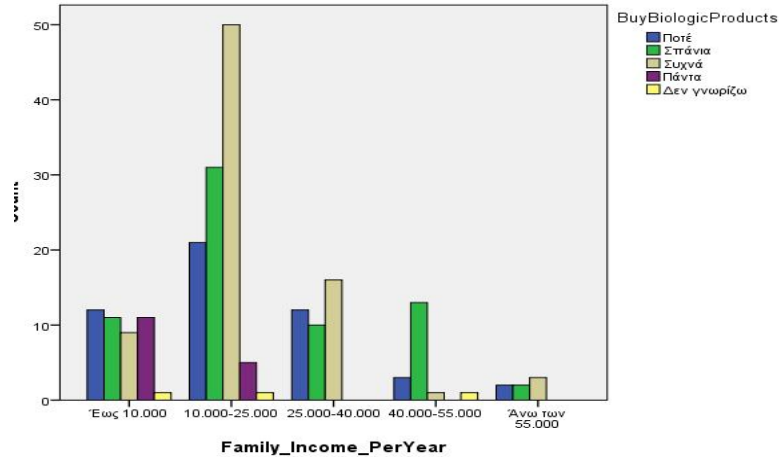
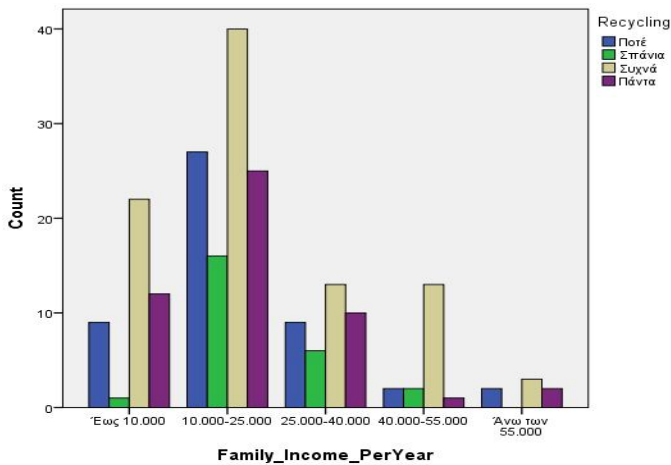
- Οι κάτοικοι που έχουν ψηλότερο βιοτικό επίπεδο σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

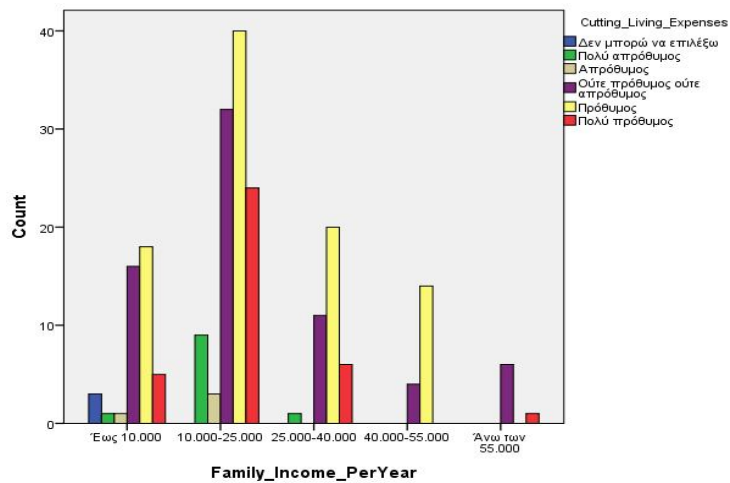
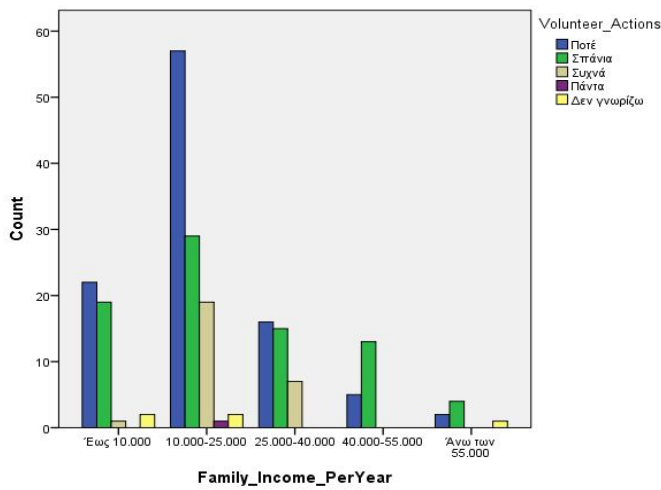
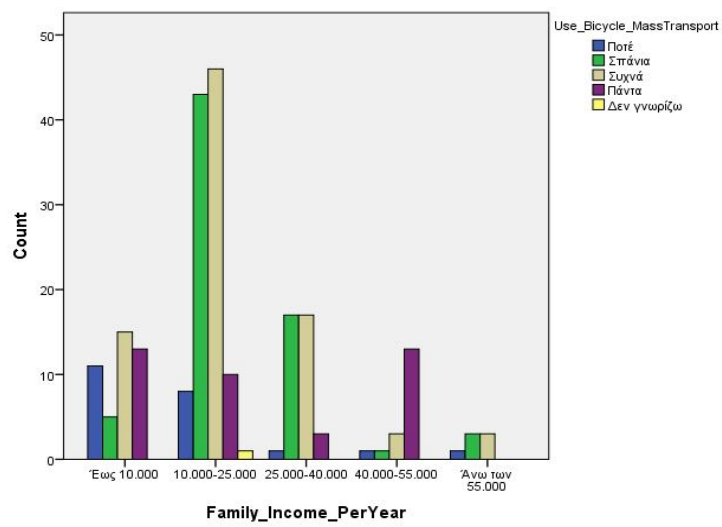
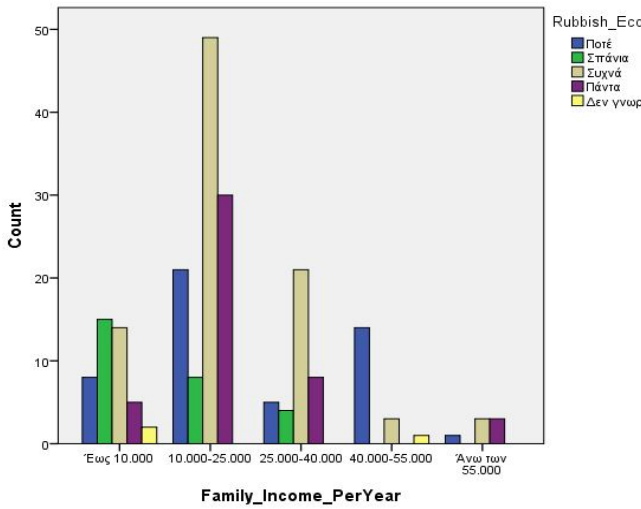
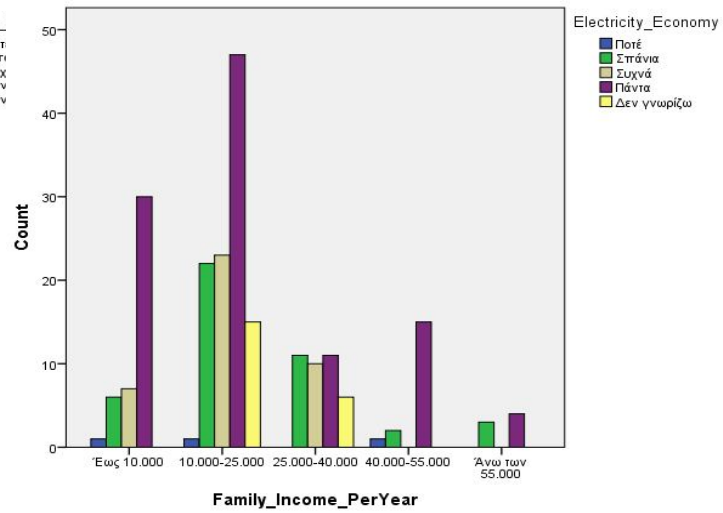
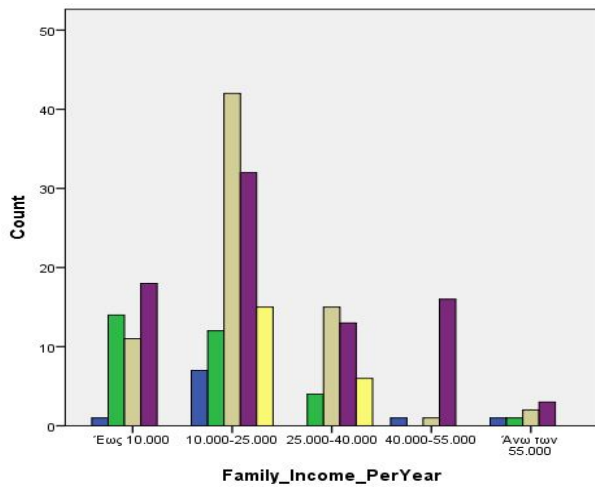
Για να απαντήσουμε στην παραπάνω ερευνητική υπόθεση θα πρέπει να ελέγξουμε τη συσχέτιση ανάμεσα στο ετήσιο οικογενειακό εισόδημα και σε μεταβλητές που χαρακτηρίζουν την Περιβαλλοντική Ηθική όπως η γνώση της έννοιας της Περιβαλλοντικής Ηθικής και η συμμετοχή σε δράσεις οι οποίες την χαρακτηρίζουν όπως ενεργήσαμε και παραπάνω.

Θα παραθέσουμε τα αντίστοιχα ραβδογράμματα που προέκυψαν από τον έλεγχο συσχέτισης ανάμεσα στο ετήσιο οικογενειακό εισόδημα και στις παραπάνω μεταβλητές.

Η πλειοψηφία των κατοίκων που παρουσιάζεται να γνωρίζει αρκετά την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής ανήκει κυρίως στην κλίμακα εισοδήματος 10.000 – 25.000 ευρώ.

Βασιζόμενοι στα παραπάνω διαγράμματα παρατηρούμε πως η κλίμακα οικογενειακού εισοδήματος 10.000 – 25.000 ευρώ συμμετέχει σε πολύ μεγαλύτερο

ποσοστό στις δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος οι οποίες σχετίζονται με την Περιβαλλοντική Ηθική ενώ οι κάτοικοι με υψηλότερο βιοτικό επίπεδο περιορίζονται μόνο σε δράσεις που αφορούν την εξοικονόμηση ενέργειας και νερού καθώς και την χρήση μέσων μαζικής μεταφοράς. Επομένως, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως **οι κάτοικοι που έχουν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο δεν φαίνεται να σχετίζονται τόσο θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική όσο οι κάτοικοι που διαθέτουν χαμηλό προς μεσαίο βιοτικό επίπεδο.**

Επίλογος – Συμπεράσματα

Στόχος της εργασίας μας ήταν η μελέτη των αντιλήψεων και των συμπεριφορών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική, ένα σύνολο ηθικών αρχών και κανόνων που προσδιορίζουν τις “ηθικές” σχέσεις του ανθρώπου με τον φυσικό κόσμο και το περιβάλλον. Στο θεωρητικό μέρος ασχοληθήκαμε με την πολυσυζητημένη θεωρία της Περιβαλλοντικής Ηθικής όπου παραθέσαμε τις κύριες αξίες και φιλοσοφίες της οι οποίες έγκεινται κυρίως στον ορισμό των υποχρεώσεων και των ευθυνών του ανθρώπινου γένους απέναντι στο περιβάλλον, στα φυσικά οικοσυστήματα καθώς στις κοινότητες άγριας ζωής (χλωρίδα, πανίδα) που ενδημούν σε αυτά.

Στο ερευνητικό μέρος έγινε προσπάθεια να καταγραφούν οι απόψεις και οι συμπεριφορές των συμπολιτών μας απέναντι στο περιβάλλον αρχικά, και στη συνέχεια να διερευνήσουμε εάν οι κάτοικοι γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής και τελικά πόσο “ηθικοί” νιώθουν και πραγματικά είναι απέναντι στο περιβάλλον και την άγρια ζωή. Για να το καταφέρουμε αυτό, έπρεπε να ερευνήσουμε κυρίως τον βαθμό περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των κατοίκων και να καταγράψουμε τις δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος στις οποίες συμμετέχουν. Τέλος, καταγράψαμε τις απόψεις των κατοίκων σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση και τους χώρους εφαρμογής της ώστε να επιτύχουμε την καλλιέργεια αξιών για την υιοθέτηση περιβαλλοντικής ηθικής.

Σε γενικές γραμμές, οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου φαίνεται να θεωρούν την καταστροφή του Περιβάλλοντος ως σημαντικό πρόβλημα παγκοσμίως αλλά όχι το σημαντικότερο. Η φτώχεια και η ανεργία παρουσιάζονται ως τα θέματα που τους απασχολούν και τους ανησυχούν περισσότερο και εν μέρει είναι απόλυτα λογικό λόγω της οικονομικής κρίσης που διέρχεται η χώρα και των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες οικογένειες. Η πλειοψηφία των κατοίκων ενδιαφέρεται αρκετά έως πολύ για τα προβλήματα του περιβάλλοντος αλλά δηλώνει ελλιπή ενημέρωση γύρω από αυτά. Η ενημέρωση αυτή προέρχεται κυρίως από την σχολική εκπαίδευση, την οικογένεια, εφημερίδες, ειδήσεις και το διαδίκτυο.

Οι κάτοικοι πιστεύουν πως η κατάσταση του περιβάλλοντος χειροτερεύει με σημαντικό ρυθμό στην πάροδο του χρόνου και θεωρούν ως τους κύριους υπεύθυνους τις βιομηχανίες, τους πολιτικούς και το κοινό. Τα σημαντικότερα προβλήματα παγκοσμίως που οδηγούν στην καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος θεωρούν ότι είναι τα απόβλητα, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η καταστροφή των δασών, τα μεταλλαγμένα προϊόντα και η χρήση πειραματόζωων.

Όσον αφορά την συμμετοχή των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου σε δράσεις προστασίας του Περιβάλλοντος οι οποίες σχετίζονται με τις αξίες που προσβέπει η Περιβαλλοντική Ηθική, φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα ενεργή όσον αφορά την ανακύκλωση, την εξοικονόμηση νερού και ενέργειας, την χρήση ποδηλάτου και μέσων μαζικής μεταφοράς και την μείωση του όγκου των σκουπιδιών αλλά αρκετά μειωμένη όσον αφορά την αγορά βιολογικών προϊόντων και ιδιαίτερα αποθαρρυντική όσον αφορά την συμμετοχή σε εθελοντικές εργασίες και δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

Η σημαντική πλειοψηφία των κατοίκων δηλώνει πρόθυμη για περικοπές στις δαπάνες διαβίωσης με στόχο την καλύτερη προστασία του περιβάλλοντος και για συμμετοχή σε πρακτικές όπως προγράμματα ανακύκλωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης και εξοικονόμησης ενέργειας και νερού, αγορά βιολογικών και ανακυκλούμενων προϊόντων, ακόμα μεγαλύτερη χρήση ποδηλάτου και μέσων μαζικής μεταφοράς. Από την άλλη πλευρά, φαίνεται απρόθυμη να συμμετάσχει σε τοπικές συλλογικές δράσεις και ιδιαίτερα αρνητική απέναντι στην συμμετοχή σε παγκόσμιους Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς όπως η WWF και η Greenpeace. Για να επιτευχθεί μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος, η πλειοψηφία θεωρεί ότι πρέπει να υπάρξει καλύτερη ενημέρωση από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και την Κυβέρνηση ενώ υποστηρίζει την αναγκαιότητα για περιβαλλοντική εκπαίδευση. Παράλληλα, πιστεύει ότι πρέπει να θεσπιστούν αυστηροί νόμοι για την προστασία του περιβάλλοντος και να δοθούν οικονομικά κίνητρα στους συμμετέχοντες.

Σχετικά με την γνώση των κατοίκων γύρω από την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής, οι περισσότεροι δηλώνουν ελλιπή ή μηδαμινή γνώση κάτι που αποδεικνύεται και από την άγνοιά που δηλώνουν στις ερωτήσεις που αφορούν τους ορισμούς της αειφόρου ανάπτυξης, της ανθρωποκεντρικής και της βιοκεντρικής

θεωρίας. Όσον αφορά τις δηλώσεις οι οποίες σχετίζονται με την έννοια και τη φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Ηθικής, οι περισσότεροι κάτοικοι υποστηρίζουν πως πρέπει να υπάρχουν και νόμοι για τα δικαιώματα των ζώων, οι άνθρωποι προκαλούν πολύ μεγάλες καταστροφές στο περιβάλλον και θα επιβιώσουν στη γη μόνο αν σέβονται και προσέχουν τη φύση και όταν αυτοί επεμβαίνουν στη φύση τις περισσότερες φορές προκαλούνται καταστροφικές συνέπειες. Δηλώνουν επίσης ότι η ζωή όλων των οργανισμών αξίζει να προστατευτεί και πως έχουμε ευθύνη ως ανθρώπινο γένος να βεβαιωθούμε ότι το περιβάλλον μας δεν θα είναι χειρότερο σε εκατό χρόνια από σήμερα. Επίσης, φαίνεται ότι διατηρούν υψηλό σεβασμό απέναντι στο φυτικό και ζωικό βασίλειο αφού δηλώνουν την αντίθεσή τους με τις δηλώσεις ότι “φυτά και ζώα υπάρχουν για να χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους”, “η κύρια χρήση των δασών πρέπει να είναι για προϊόντα τα οποία είναι χρήσιμα στους ανθρώπους”, “η κατασκευή αυτοκινητόδρομων είναι τόσο σημαντική που δικαιολογεί το κόψιμο των δασών και την καταστροφή των λιβαδιών”, “κάποια ζώα προκαλούν καταστροφή στο περιβάλλον και στον άνθρωπο (καταστρέφουν καλλιέργειες, μεταφέρουν ασθένειες, κλπ.). Θα ήταν προς το συμφέρον του ανθρώπου αν αφανίζονταν”.

Βέβαια, υπάρχουν και αμφιλεγόμενες δηλώσεις οι οποίες δεν συμβαδίζουν με τις αξίες της Περιβαλλοντικής Ηθικής με τις οποίες οι περισσότεροι κάτοικοι συμφωνούν όπως “ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους για να διατηρηθούν οι ποταμοί και οι λίμνες καθαροί είναι για να έχουν οι άνθρωποι πόσιμο νερό”, “ένα από τα καλύτερα πράγματα που προσφέρει η ανακύκλωση είναι ότι εξοικονομούνται λεφτά”, “πρέπει να προστατεύουμε τις πηγές ενέργειας, για να διατηρήσουμε υψηλή ποιότητα ζωής” ενώ αδιαφορούν με την ιδέα της συμμετοχής σε μία περιβαλλοντική ομάδα. Όσον αφορά τον σεβασμό των ανθρώπων απέναντι στο περιβάλλον, η πλειοψηφία των κατοίκων απαντά ότι πρέπει να σεβόμαστε το περιβάλλον επειδή συμφέρον του ανθρώπου είναι να διαχειρίζεται με σύνεση τις πηγές ενέργειας και το φυσικό περιβάλλον ενώ οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στον περιβαλλοντικά ηθικό πολίτη αφορούν την φύση ως σύστημα λόγω της εγγενούς της αξίας.

Τέλος, όσον αφορά την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση η πλειοψηφία των κατοίκων πιστεύει ότι θα πρέπει να εντάσσεται στο πρόγραμμα εκπαίδευσης όχι μόνο της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και στον χώρο της

Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όπως και στους εργασιακό χώρο μέσω σχετικών σεμιναρίων ή προγραμμάτων κατάρτισης. Σημειώνεται ότι η αναγκαιότητα ύπαρξης της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης δεν σχετίζεται μόνο με την προστασία του περιβάλλοντος αλλά έχει να κάνει και με την προστασία του ανθρωπίνου γένους αφού αποτελεί αλληλένδετο κομμάτι του περιβάλλοντος. Τέλος, οι περισσότεροι κάτοικοι θεωρούν ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να προσφέρει ερεθίσματα για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση της ατομικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον καθώς και για συνεργασία – ομαδικό πνεύμα – υπευθυνότητα και οδηγεί στη δημιουργία “Περιβαλλοντικής Ηθικής” μέσω της συναισθηματικής ευαισθητοποίησης και της συμμετοχής των ανθρώπων σε σχετικές δράσεις οι οποίες οδηγούν σε βιωματικές εμπειρίες.

Με βάση τα παραπάνω, λοιπόν, μπορούμε να καταλήξουμε στο τελικό συμπέρασμα ότι αν και η πλειοψηφία των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου δηλώνει ελλιπή γνώση για την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής φαίνεται να έχουν σημαντικές ηθικές αξίες απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα που ζουν σε αυτό. Παρουσιάζονται αρκετά ευαισθητοποιημένοι απέναντι στα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος και συμμετέχουν ενεργά σε αρκετές πρακτικές προστασίας του περιβάλλοντος αλλά όχι σε συλλογικές δράσεις. Όμως, από την άλλη πλευρά τα κίνητρα για την συμμετοχή αυτή φαίνεται να είναι πάνω απ' όλα το συμφέρον του ανθρωπίνου γένους το οποίο επιτυγχάνεται μόνο μέσα από την ευημερία του περιβάλλοντος. Τα κίνητρα αυτά, όμως, δεν έρχονται σε αντιστοιχία με την κεντρική ιδέα της Περιβαλλοντικής Ηθικής η οποία υποστηρίζει πως οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου ως προς το περιβάλλον προκύπτουν από την εγγενή αξία της φύσης.

Πάνω σε αυτή την απόκλιση, ουσιαστικά, έγκειται ο ρόλος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης η οποία καλείται να διδάξει στους ανθρώπους την εγγενή αξία του φυσικού περιβάλλοντος και τις ηθικές υποχρεώσεις και καθήκοντα που έχουν απέναντι σε αυτό. Παράλληλα, οφείλει να προωθήσει το αίσθημα των ανθρώπων για συνεργασία και ομαδικό πνεύμα ώστε να συμμετέχουν σε συλλογικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος οι οποίες αναμένεται να είναι και πιο αποτελεσματικές.

Αν και είναι γενικά αποδεκτό πως η καταστροφή του περιβάλλοντος στο οποίο ζούμε είναι εκτεταμένη και διογκώνεται συνεχώς, ποτέ δεν είναι αργά για το ανθρώπινο γένος να συνειδητοποιήσει την αξία προστασίας του φυσικού κόσμου και να προσπαθήσει σκληρά για την βελτίωση του περιβάλλοντος και των όντων που ζουν σε αυτό. Αρχικά, είναι αναγκαία η λήψη μέτρων για την ενίσχυση της ενημέρωσης του κοινού και της ευαισθητοποίησης του σε περιβαλλοντικά θέματα καθώς με βάση αυτή διαμορφώνεται η Περιβαλλοντική Ηθική και οι στάσεις των πολιτών απέναντι στο περιβάλλον. Παράλληλα, πρέπει από την πολιτεία να ψηφιστεί η κατάλληλη και μάλλον αυστηρή νομοθεσία για την προστασία του φυσικού και ζωικού κόσμου και να διαμορφωθούν αποτελεσματικά προγράμματα και συλλογικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος. Επίσης, απαραίτητη είναι η αναθεώρηση του περιεχομένου της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει την διδασκαλία των αξιών της Περιβαλλοντικής Ηθικής και η ένταξή της στη συνέχεια στο υποχρεωτικό πρόγραμμα της Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης καθώς και σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Ιδιαίτερα, όσον αφορά τα Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη η ένταξη στα εκπαιδευτικά προγράμματα περισσότερων μαθημάτων σχετικών με την Περιβαλλοντική Ηθική και την προστασία του περιβάλλοντος. Και αυτό γιατί η Κοινωνική Εργασία λόγω της φύσης της όπου είναι απαραίτητη η προσωπική επαφή με τον άνθρωπο – πολίτη μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση του κοινού σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα και στην ευαισθητοποίηση απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα και τους κινδύνους που εγκυμονούν. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά στην προώθηση συλλογικών δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος και στην διαμόρφωση ενός κοινωνικού οικολογικού ήθους.

Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

Ξενόγλωσση

- Attfield, R., (1983), *The Ethics of Environmental Concern*, Blackwell, London.
- Benson, J. (2000), *Environmental Ethics: An Introduction with Readings*, Routledge, London.
- Bentham, J. (1970), *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, University of London - The Athlone Press, London.
- Bookchin, M. (1987), *Toward an Ecological Society*, Montreal: Black rose Books.
- Brennan, A., (1984), “The Moral Standing of Natural Objects”, *Environmental Ethics*, Vol. 6, pp. 35-56.
- Brennan, A., (1988), *Thinking about Nature*, Routledge, London.
- Brennan, A., (1995), “Ethics, Ecology and Economics”, *Biodiversity and Conversation*, Vol. 4, pp. 798-811.
- Caduto, M., (1985), A Review of Environmental Values Education, *Journal of Environmental Education*, Vol. 14, No.3, pp. 12-18.
- Collins, S. 1974. *A Different Heaven and Earth*, Valley Forge: Judson Press.
- Devall and Sessions 1985. *Deep Ecology: Living as if Nature Mattered*, Salt Lake City: Peregrine Smith.
- Fox, Warwick (1984), “Deep Ecology: A New Philosophy of Our Time?” στο *The Ecologist*, Vol.14, pp.194-200.
- Fox, Warwick (1990), “The Meanings of Deep Ecology”, *Trumpeter*, Vol.7.
- Fox, Warwick (1991), “Transpersonal Ecology and the Varieties of Identification”, *Trumpeter*, Vol.8.
- Green, K., (1994), “Freud, Wollstonecraft and Ecofeminism”, *Environmental Ethics*, Vol.16, pp.117-134.
- Gruen, L. and Jamieson, D. (eds) 1994. *Reflecting on Nature*, New York: Oxford University Press

- Guha, R. 1989. *'Radical American Environmentalism and Wilderness Preservation: A World Critique'*, Environmental Ethics 11: 71-83
- Guha, R. 1999. *'Radical American Environmentalism Revisited'*, in Witoszek and Brennan (eds.) 1999, pp. 473-9
- Hargrove, Eugene C. (1989), *Foundations of Environmental Ethics*, Prentice Hall, New Jersey.
- King, R. (2000), "Environmental Ethics and the Built Environment", *Environment Ethics* Vol.22, pp.115-131.
- Leopold, A., (2001), "Ecocentrism: The Land Ethic", *Environmental Ethics*, Wadsworth, California.
- Meadows, D.H.; Meadows, D.L.; Randers, J.; Behrens, W.W. (1974), *The Limits to Growth*, Pan Books Ltd, London
- Næss, A. 1973. *'The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement'*, *Inquiry* 16, reprinted in *Sessions* 1995, pp. 151-5.
- Naess, A., (1986), *The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects*, *Philosophical Inquiry*, 8 (1-2), σ.σ.10 - 31.
- Naess, A., (1989), *Ecology, Community and Lifestyle*, Cambridge University Press.
- Naess, A., (1992), "Οι Θεμελιώδεις Αρχές της Βαθιάς Οικολογίας", *Κοινωνία και Φύση*, τόμος 1 (2), σ.σ. 123-133.
- Naess, A., (2000), "Identification, Oneness, Wholeness and Self-realization", *Environmental Ethics: An Introduction with Readings*, Routledge, London.
- Naess, A., (2001), "Ecosophy T: Deep Versus Shallow Ecology", *Environmental Ethics*, Wadsworth, California.
- Naess, A., (2005), "The Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects", *The Selected Works of Arne Naess*, Springer, Dordrecht, vol. X.
- Nash, R, (ed) 1989. *American Environmentalism: Readings in Conservation History*, New York: McGraw-Hill.

- Norton, B., (1984), “Anthropocentricism & Nonanthropocentricism”, *Environmental Ethics*, Vol. 6, pp.131-148.
- Regan, Tom (2001), “The Radical Egalitarian Case for Animal Rights” στο Louis P. Pojman *Environmental Ethics*, Wadsworth, California
- Reitan, E.H., (1996), “Deep Ecology and the Irrelevance of Morality”, *Environmental Ethics*, Vol.18, 4, pp. 411-424.
- Rolston, Holmes III (1975), “Is There an Ecological Ethic?” στο *Ethics*, Vol 85, pp 93-109)
- Pojman, Louis P. (2001), *Environmental Ethics*, Wadsworth, California.
- Schmidtz, D., Willott, E., (2002), *Environmental Ethics: What Really Matters, What Really Works*, Oxford University Press, New York.
- Simonnet, Dominique (1985), *Τι Είναι Οικολογία*; Α.Α Λιβάνη, Αθήνα
- Singer, Peter (2001), “A Utilitarian Defense of Animal Liberation” στο Louis P. Pojman *Environmental Ethics* , Wadsworth, California
- Taylor, P.W. (1986), *Respect for Nature: A Theory of Environmental Ethics*, Princeton University, Princeton, New Jersey.
- Warren, K.J., (2001), “The Power and the Promise of Ecological Feminism”, *Environmental Ethics*, Wadsworth, California.
- White, L., (2001), “The Historical Roots of Our Ecological Crisis”, *Environmental Ethics*, Wadsworth, California.
- Zimmerman, M. E., (1989), “Introduction to Deep Ecology” An Interview by Alan AtKisson, *In Context*, #22, Summer, pp.24.

Ελληνόγλωσση

- Γεωργόπουλος, Α. (2002), *Περιβαλλοντική Ηθική*, Gutenberg, Αθήνα.
- Δαρβίρη Χ., (2009), *Μεθοδολογία Έρευνας στο χώρο της υγείας*, Πασχαλίδης, Αθήνα.

Καλαϊτζίδης, Δ., Ουζούνης, Κ., (2000), “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Θεωρία και Πράξη”, Εκδόσεις Σπανίδα, Ξάνθη.

Κάππα Ν., (2003), Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Ανατολικής Αττικής, γύρω από Θέματα Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Περιβαλλοντικής Ηθικής, Μεταπτυχιακή Εργασία, Αθήνα.

Καραγεωργάκης Στ., (2006), Περιβαλλοντική Ηθική και Πολιτική Οικολογία, Οι υποχρεώσεις μιας οικολογικής κοινωνίας απέναντι στον μη ανθρώπινο κόσμο, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη.

Καραγεωργάκης Στ., Λιθοξοΐδου Λ., Αραμπατζίδου Φ., Κουράκης Κ., Γεωργόπουλος Α., (2005), Περιβαλλοντική Ηθική και στο Σχολείο: Η Εκπαίδευση Αξιών Ανοίγει Νέα Μονοπάτια, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός, Ατραπός, σ.σ. 285-305, Αθήνα.

Κο ν δ ύ λ η ς, Π α ν α γ ι ώ τ η ς (1998), Ο Ε υ ρ ω π α ï κ ο ς Δ ι α φ ω τ ι σ μ ό ς, Θ ε μ έ λ ι ο, Α θ ή ν α, τ.2

Κουσουρή, Θ., Αθανασάκης, Α., (1998), Περιβάλλον – Οικολογία – Εκπαίδευση, εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα.

Κυριαζή Ν., (1999), Κοινωνιολογική έρευνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Παπαγιαννόπουλος Φ., (2010), Περιβαλλοντική Ηθική: Το κίνημα της Βαθιάς Οικολογίας, Διπλωματική Εργασία, Αθήνα.

Παπαδημητρίου, Β., (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο – Μια Διαχρονική Θεώρηση, Αθήνα, Τυπωθήτω.

Παπαδημητρίου, Ε. (1998), «Φύση & Ηθική», στο Μ. Μοδινός & Η. Ευθυμίου (επιμέλεια) Οικολογία & Επιστήμες του Περιβάλλοντος, Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών, Αθήνα.

Παπαδημητρίου, Ε., (1999), Για μια Νέα Φιλοσοφία της Φύσης – Η πρόκληση της οικολογίας και οι απαντήσεις της φιλοσοφίας, Αθήνα, Gutenberg.

Πρωτοπαπαδάκης, Ευάγγελος 7. (2005), Οικολογική Ηθική, Σάκκουλας Αντ. Ν, Αθήνα.

Πρωτοπαπαδάκης, Ευάγγελος 7. (2008), Περιβαλλοντική Ηθική -Ο Άρνε Νες και η βαθιά Οικολογία, Σάκκουλας Αντ. Ν, Αθήνα.

Ράπτης, Ν., (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή – Το θεωρητικό πλαίσιο των επιλογών, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Σακελλαρίου Μ., Ζεμπυλάς Μ., Πέτρου Α. (2010), Ηθική και Εκπαίδευση: Διλήμματα και Προοπτικές, Κριτική, Αθήνα.

Ηλεκτρονικές Πηγές – Ιστοσελίδες

<http://prasiniithiki.wordpress.com/>

<http://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>

<http://www.cep.unt.edu/enethics.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_ethics

<http://www.iep.utm.edu/envi-eth/>

http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/environmental_ethics/short-course.html

<http://www.buzzle.com/articles/what-is-environmental-ethics.html>

<http://www.ecospherics.net/pages/RolstonEnvEth.html>

<http://www.nature.com/scitable/knowledge/library/advocacy-ecology-and-environmental-ethics-25958725>

<http://ocw.capilanou.ca/philosophy/phil-208-environmental-ethics/non-anthropocentric.htm>

<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3178&lang=1&catid=1>

<http://kyros.wordpress.com/2008/10/25/%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7/>

<http://www.ekke.gr/estia/Inteduc/KousoulasEnvEduApr.pdf>

<http://oiko.wordpress.com/2009/12/30/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82->

<http://oiko.wordpress.com/2009/12/30/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82->

<http://oiko.wordpress.com/2009/12/30/%CE%B8%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82-%CE%B7%CE%B8%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%82/>

http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=255&Itemid=200

<http://el.shvoong.com/humanities/1818036-%CE%BF->

<http://el.shvoong.com/humanities/1818036-%CE%BF-%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%83->

<http://el.shvoong.com/humanities/1818036-%CE%BF-%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%83-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B6%CE%B1%CE%BD->

<http://el.shvoong.com/humanities/1818036-%CE%BF-%CE%B1%CE%B9%CE%BC%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%83-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B6%CE%B1%CE%BD-%CE%B6%CE%B1%CE%BA/>

http://el.metapedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CF%8C%CF%82

http://el.metapedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CF%8C%CF%82

<http://bioannis.wordpress.com/2009/02/20/eco-centris/>

http://ckostelidis.blogspot.com/2009/07/blog-post_22.html

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

http://www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata_2010/12.perivallontiki.pdf

<http://www.poed.com.cy/Portals/0/10%20PERIVALLONTIKI%20EKPEDEVSI.pdf>

Παράρτημα Α' - Διάγραμμα Ερευνητικής Πρότασης

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ
ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

με θέμα:

**« Περιβαλλοντική Ηθική -
Μελέτη των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των κατοίκων της
πόλης του Ηρακλείου»**

από τους φοιτητές/τριες:

ΚΑΠΙΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, Α.Μ. 3662

ΛΟΜΠΡΑΝΟΥ ΜΑΡΙΑ, Α.Μ. 3594

ΣΙΟΛΑ ΑΜΑΛΙΑ, Α.Μ. 3588

ΣΜΥΡΝΑΚΗ ΙΩΑΝΝΑ, Α.Μ. 3526

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρ. Μιχάλης Προμπονάς

Ηράκλειο, 2012

Τίτλος

“Περιβαλλοντική Ηθική - Μελέτη των στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών των κατοίκων της πόλης του Ηρακλείου”.

Βασικός Προβληματισμός που Οδήγησε στην Επιλογή του Θέματος

Ο βασικός προβληματισμός που μας οδήγησε στην επιλογή του παραπάνω θέματος είναι τα σύγχρονα οικολογικά προβλήματα που κάθε άλλο παρά απλά και δευτερευούσης σημασίας είναι και η συνήθως αδιάφορη στάση των ανθρώπων απέναντι σε αυτά.

Οι αλματώδεις και συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της ιατρικής, της οικονομίας, της ασφάλειας και άλλων επιστημονικών κλάδων οδήγησαν στην αδιαμφισβήτητη ανάγκη να αντιμετωπιστούν ηθικά περιβαλλοντικά διλήμματα, που εμφανίστηκαν ως αποτέλεσμα των νέων επιστημονικών δυνατοτήτων. Η Εφαρμοσμένη Ηθική, είναι ο επιστημονικός κλάδος που καλείται να αντιμετωπίσει ζητήματα όπως η ευθανασία, η κλωνοποίηση, η δημιουργία όπλων μαζικής καταστροφής, η μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος, η κακομεταχείριση των ζώων, κτλ. και χωρίζεται στα επιστημονικά πεδία της Βιοηθικής (Bioethics), της Ιατρικής Ηθικής (Medical Ethics), της Περιβαλλοντικής Ηθικής, της Ηθικής των Επιχειρήσεων (Business Ethics), της Ηθικής των Μηχανικών (Engineering Ethics), της Ηθικής των Διεθνών Σχέσεων (International Ethics), της Ηθικής του Δικαίου (Law Ethics) κ.ά.

Ειδικά, όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον όπου η οικολογική κρίση αποτελεί πια αδιαμφισβήτητο πρόβλημα, η αναδιευθέτηση των αξιών που ρυθμίζουν ως τώρα τις συμπεριφορές των ανθρώπων, ή ακόμα και η επεξεργασία νέων αξιών αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Αυτός είναι και ο λόγος ανάπτυξης της Περιβαλλοντικής Ηθικής η οποία μελετά την σχέση των ανθρώπων ως προς το περιβάλλον και τα μη - ανθρώπινα όντα, καθώς και το αν και κατά πόσο μπορούν τα

συστατικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος να τύχουν ηθικής αντιμετώπισης από τον άνθρωπο.

Μέχρι σήμερα, η μελέτη της ηθικής είχε ως επίκεντρο την αρμόζουσα συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στον άνθρωπο. Η Περιβαλλοντική Ηθική όμως, ουσιαστικά επανεξετάζει την θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο αφού έρχεται να αμφισβητήσει την άποψη πως καθήκοντα και υποχρεώσεις έχουν νόημα όταν ασκούνται μόνο από άνθρωπο σε άνθρωπο.

Είναι ο άνθρωπος απόλυτος κύριος της φύσης, άποψη η οποία προωθείτο ιδιαίτερα στις δυτικές κοινωνίες ή είναι απλά επιφορτισμένος με την διαχείριση και την επιστασία του φυσικού κόσμου; Έχουν τα ζώα δικαιώματα τα οποία πρέπει να σέβονται οι άνθρωποι και να μην προχωρούν στην κακοποίησή τους ή στην χρήση τους για στρατιωτικούς, ιατρικούς κ.α. σκοπούς; Μπορούν οι άνθρωποι να κάνουν αλόγιστη χρήση των υπολοίπων οικοσυστημικών οντοτήτων όπως τα βουνά, τα ποτάμια και τα δάση ή υπόκεινται σε υποχρεώσεις απέναντι σε αυτές τις οντότητες; Γενικά, υπάρχει ανάγκη να διευρύνουμε την ηθική μας κοινότητα ώστε να συμπεριλάβει και μη ανθρώπινα όντα; Μήπως τελικά ο άνθρωπος δεν έχει υπερέχουσα θέση στη φύση αλλά είναι απλώς ένα ακόμη ισότιμο μέλος της βιοτικής κοινότητας;

Συχνά, επικρατεί η άποψη ότι είναι ηθικό λάθος των ανθρώπων να μολύνουν και να καταστρέφουν συστατικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, κάνοντας αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων. Γιατί; Επειδή το περιβάλλον είναι απόλυτα αναγκαίο για την ύπαρξη και την ευημερία του ανθρώπου ή γιατί το φυσικό περιβάλλον έχει αξίες και δικαιώματα τα οποία πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού και προστασίας από τον άνθρωπο;

Σε αυτά τα ερωτήματα, έρχεται να δώσει απάντηση ο επιστημονικός κλάδος της Περιβαλλοντικής Ηθικής η οποία βάζει στο επίκεντρο του σύγχρονου φιλοσοφικού στοχασμού το κρίσιμο ερώτημα: είναι δυνατόν να νοηθούν ηθικές υποχρεώσεις από μέρους μας είτε

προς τις μη ανθρώπινες οντότητες ή προς άλλα φυσικά αντικείμενα; Όσο και αν η επιχειρηματολογία υπέρ του ναι φαίνεται να αναδύεται φυσιολογικά και αυτονόητα, παράλληλα όμως περιπλέκει τα πράγματα αντί να τα κάνει απλούστερα. Διότι η κατάφαση αυτή γίνεται ουσιαστικά αντικείμενο διαπραγμάτευσης δύο αλληλοσυγκρουόμενων γραμμών σκέψης, του ανθρωποκεντρισμού και του οικοκεντρισμού (Παπαδημητρίου, 1998).

Αναφορά σε Συναφείς Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί από το Τμήμα

Σχετική έρευνα που να αφορά την μελέτη των ανθρώπινων στάσεων και αντιλήψεων γύρω από το θέμα της Περιβαλλοντικής Ηθικής δεν έχει ακόμα πραγματοποιηθεί στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σύμφωνα με την αναζήτησή μας στην ιστοσελίδα E-Thesis της Κεντρικής Βιβλιοθήκης του Τ.Ε.Ι. Κρήτης. Στο παραπάνω Τμήμα, έχουν διεξαχθεί έρευνες που αφορούν την διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των πολιτών απέναντι στο περιβάλλον όπως οι ακόλουθες:

6. Βατικιώτης Γ., Κηληδόνη Μ. Και Υφαντής Α. (2008): Βαθμός ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των κατοίκων της πόλης του Ηρακλείου για τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά προβλήματα της Κρήτης.
7. Καλλιγιάννη Μ., Σκουτέλη Μ. και Σμυρνάκη Ε.(2006): Καταγραφή των απόψεων, της στάσης και της συμπεριφοράς των νέων σχετικά με το περιβάλλον στην περιοχή του Ηρακλείου. Συγκριτική μελέτη των αποτελεσμάτων μεταξύ φοιτητών του Τ.Ε.Ι. Και κατοίκων άνω των 40 ετών
8. Καζαλής Γ., Τουμπέκης Χ. και Χαλκιά Α. (2006): Ρύπανση από Επιλεγμένες Βιομηχανικές – Βιοτεχνικές Μονάδες στο Νομό Ηρακλείου. Ευαισθητοποίηση κοινωνικών ομάδων και φορέων σε θέματα περιβάλλοντος.

Όσον αφορά, όμως, την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα σχετική έρευνα.

Σκοπός της Μελέτης

Στην Ελλάδα και δη στον δήμο Ηρακλείου, έχουμε λόγους να πιστεύουμε ότι οι άνθρωποι σε πολλές περιπτώσεις δεν συνειδητοποιούν ή δεν γνωρίζουν ακόμα την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική έχει ουσιαστικό και πραγματικό ενδιαφέρον.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η διερεύνηση και διατύπωση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου ως προς την “Περιβαλλοντική Ηθική”. Οι επιμέρους στόχοι της μελέτης είναι:

1. Η διερεύνηση των στοιχείων εκείνων πάνω στα οποία βασίζεται η διαμόρφωση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική.
2. Η διερεύνηση των γνώσεων των κατοίκων σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική.
3. Η διερεύνηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των κατοίκων και των δράσεων στις οποίες συμμετέχουν.
4. Η διερεύνηση σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση η οποία πρέπει να έχει σκοπό την καλλιέργεια αξιών για την υιοθέτηση περιβαλλοντικής ηθικής.

Διάγραμμα Θεωρητικού Μέρους

- ▲ Πρόλογος
- ▲ Κεφάλαιο 1: Περιβαλλοντική Ηθική
 - 1.1. Εισαγωγή- Έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής
 - 1.2. Εξέλιξη Περιβαλλοντικής Ηθικής
 - 1.3. Περιβαλλοντική Ηθική και η σχέση της με τον Ανθρωποκεντρισμό, τη Διανοητική Οικολογία, το Φεμινισμό, την Κοινωνική Οικολογία
 - 1.4.1. Η Περιβαλλοντική Ηθική Απέναντι στον Ανθρωποκεντρισμό

1.4.2. Διανοητική Οικολογία

1.4.3. Περιβαλλοντική Ηθική και Φεμινισμός

1.4.4. Κοινωνική Οικολογία

✦ Κεφάλαιο 2: Το κίνημα της Βαθιάς Οικολογίας του Naess

2.1. Χαρακτηριστικά της Βαθιάς Οικολογίας

2.2. Βασικές Αρχές

✦ Κεφάλαιο 3: Η Περιβαλλοντική Ηθική στην Ευρώπη

3.1. Κινήματα στην Ευρώπη

3.2. Σχετικές Δράσεις στην Ελλάδα

✦ Κεφάλαιο 4: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

4.1. Η σχέση της Ηθικής με την Εκπαίδευση

4.2. Η σχέση της Περιβαλλοντικής με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

4.3. Αναγκαιότητα και τεχνικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

✦ Επίλογος – Συμπεράσματα

✦ Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Ηλεκτρονικές Πηγές

✦ Παράρτημα

Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων ή Υποθέσεων

Ερευνητικά Ερωτήματα

 Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής;

 Οι κάτοικοι του Δήμου Ηρακλείου συμμετέχουν σε δράσεις σχετικές με την Περιβαλλοντική Ηθική και γενικότερα με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος;

 Ποιες ομάδες ηλικιών των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σχετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

 Ποια επαγγέλματα των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου σχετίζονται περισσότερο με τις δράσεις της Περιβαλλοντικής Ηθικής;

 Οι κάτοικοι του δήμου Ηρακλείου γνωρίζουν την έννοια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης; Πιστεύουν ότι πρέπει να εντάσσεται στο υποχρεωτικό πρόγραμμα εκπαίδευσης στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς;

Ερευνητική Υπόθεση

Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των κατοίκων του Δήμου Ηρακλείου απέναντι στην Περιβαλλοντική Ηθική συσχετίζονται στατιστικά σημαντικά με το μορφωτικό επίπεδο, τις συνήθειες των κατοίκων και την ηλικία. Για την παραπάνω υπόθεση θα τεθούν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- ♣ Οι κάτοικοι που είναι απόφοιτοι Λυκείου ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
- ♣ Οι κάτοικοι που έχουν ως hobby την ενασχόληση με τη φύση μέσω σχετικών δραστηριοτήτων, σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
- ♣ Οι κάτοικοι μεγαλύτεροι σε ηλικία σχετίζονται αρνητικά με την ευαισθητοποίηση γύρω από την Περιβαλλοντική Ηθική;
- ♣ Οι κάτοικοι που δεν συμμετέχουν σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος σχετίζονται αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
- ♣ Οι νέοι ηλικίας 15-25 σχετίζονται θετικά ή αρνητικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;
- ♣ Οι κάτοικοι που έχουν ψηλότερο βιοτικό επίπεδο σχετίζονται θετικά με την Περιβαλλοντική Ηθική;

Μεθοδολογία Έρευνας (πεδίο μελέτης, επιλογή δείγματος, τεχνικές συλλογής στοιχείων, μεθοδολογία ανάλυσης στοιχείων)

▲ Ερευνητική στρατηγική

Για τη διεξαγωγή της εμπειρικής ανάλυσης θα επιλεγθεί η μέθοδος της πρωτογενούς δειγματοληπτικής έρευνας με ερωτηματολόγια, τα οποία θα συμπληρωθούν από 300 κατοίκους του δήμου Ηρακλείου, οι οποίοι θα αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας. Η στρατηγική που θα εφαρμόσουμε είναι η περιγραφική, που έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό τη διενέργεια της στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων και περιορίζεται στην παρατήρηση και τη καταγραφή των διαφόρων εκφάνσεων του φαινομένου.

▲ Πληθυσμός της μελέτης

Ο πληθυσμός αναφοράς της συγκεκριμένης μελέτης είναι άτομα των ηλικιών 15-65 που διαμένουν στο δήμο Ηρακλείου. Το δείγμα των 300 κατοίκων θα είναι αναλογικά αντίστοιχο του πληθυσμού των περιοχών του δήμου.

▲ Τεχνικές συλλογής στοιχείων

Ο τύπος της έρευνας θα είναι ποσοτικός. Στην ποσοτική έρευνα συνιστάται η συστηματική συλλογή αριθμητικών δεδομένων και πληροφοριών, τα οποία στη συνέχεια αναλύονται αξιοποιώντας συγκεκριμένες στατιστικές μεθόδους, προκειμένου να εξηγηθούν τα υπό μελέτη φαινόμενα.

Η ποσοτική έρευνα απαντά κυρίως, σε ερευνητικά ερωτήματα όπως, «πόσο, ποιος και ποιος» και λιγότερο στο ερώτημα «γιατί». Στην τρέχουσα πτυχιακή εργασία, επιλέχθηκε η ποσοτική έρευνα διότι σκοπός είναι η παραγωγή αντικειμενικών και αξιόπιστων συμπερασμάτων σχετικά με τις στάσεις και τις αντιλήψεις των κατοίκων του Ηρακλείου σχετικά με τον τομέα της Περιβαλλοντικής Ηθικής. Για να καταλήξουμε σε σημαντικά συμπεράσματα, είναι απαραίτητη η κατάλληλη αξιοποίηση των ποσοτικών δεδομένων που θα προκύψουν από την έρευνα.

Λαμβάνοντας υπόψη τυχόν ιδιαιτερότητες του πληθυσμού, για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων θα χρησιμοποιηθούν οι παρακάτω τεχνικές:

- ✦ Επεξήγηση στους ερωτώμενους του λόγου παρουσίας μας.
- ✦ Διασαφήνιση του τρόπου συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.
- ✦ Παροχή χρόνου και τυχόν βοήθειας για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. (Δαρβίρη, 2009)

Το ερωτηματολόγιο, με το οποίο θα γίνει η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων της έρευνας αποτελεί ένα από τα κυριότερα εργαλεία και όργανα άντλησης δεδομένων, βάσει της συμπλήρωσης του οποίου και της κατάλληλης επεξεργασίας και ανάλυσης των δεδομένων του, είναι δυνατή η περαιτέρω εξαγωγή αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων.

✦ **Επιλογή δείγματος**

Η τεχνική η οποία θα επιλεγεί για την κατασκευή του δείγματος θα είναι η στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία. Ως στρώματα θεωρούνται οι περιοχές του Δήμου Ηρακλείου. Η επιλογή του δείγματος από αυτά τα στρώματα θα γίνει τυχαία, με την διεξαγωγή κλήρωσης των ατόμων από κάθε περιοχή.

Εφόσον υπάρχει χαρτογράφηση του γεωγραφικού χώρου, που διαμένει ο ζητούμενος πληθυσμός, ο χώρος αυτός διαιρείται αρχικά σε περιοχές και εφαρμόζονται διαδοχικές δειγματοληψίες που αφορούν όλο και μικρότερης έκτασης γεωγραφικά κομμάτια. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με δείγμα των νοικοκυριών και των μελών τους που διαμένουν σε αυτές τις περιοχές (Κυριαζή, 1999).

✦ **Μεθοδολογία ανάλυσης στοιχείων**

Μετά την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων, θα πραγματοποιηθεί η καταχώρηση των δεδομένων στο στατιστικό πρόγραμμα SPSS. Σε πρώτο στάδιο θα γίνει χρήση περιγραφικής στατιστικής όπου τα δεδομένα θα εξεταστούν ως

προς την τάση, τις αναλογίες και τα ποσοστά. Όσες μεταβλητές έχουν σημαντική διασπορά θα διασταυρωθούν με διμεταβλητή στατιστική ανάλυση και θα αναλυθούν με εφαρμογή του κριτηρίου χ^2 και θα εφαρμοστεί η διαδικασία συσχέτισης κατά Spearman.

Εκτίμηση Δυσκολιών για την Πραγματοποίηση της Μελέτης – Ενέργειες για Άρση Δυσκολιών

Η κυριότερη δυσκολία που θεωρούμε ότι ενδέχεται να προκύψει κατά τη διάρκεια της μελέτης, είναι η άρνηση των κατοίκων να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια είτε λόγω έλλειψης χρόνου είτε αδιαφορίας για το συγκεκριμένο ζήτημα. Προκειμένου να ξεπεράσουμε την παραπάνω δυσκολία, θα προσπαθήσουμε να ενημερώσουμε τα άτομα για τον σκοπό της μελέτης στην οποία τους ζητείται να συμμετάσχουν και την αναγκαιότητα της συμμετοχής τους, διασφαλίζοντας παράλληλα το απόρρητο και διατηρώντας την ανωνυμία τους.

Επίσης για να αποφύγουμε λάθη και ελλείψεις απαντήσεις κατά τη συλλογή των δεδομένων, η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων θα γίνει μέσω επισκέψεών μας στο χώρο εργασίας ή στην κατοικία των κατοίκων, ή στο σχολείο/ εκπαιδευτικό ίδρυμα όταν πρόκειται για μαθητές και σπουδαστές ώστε να τους λύνουμε αμέσως τυχόν απορίες που θα δημιουργηθούν κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Ηθικά Ζητήματα

Πιστεύουμε ότι δεν θα ανακύψουν ηθικά ζητήματα κατά την εκπόνηση της εργασίας, και ιδιαίτερα στην εμπειρική ανάλυση καθώς το θέμα της Περιβαλλοντικής Ηθικής το οποίο είναι το αντικείμενο της μελέτης μας δεν θίγει ζητήματα που ενδεχομένως να φέρουν τον ερωτώμενο σε δύσκολη θέση, διασφαλίζοντας παράλληλα την τήρηση της ανωνυμίας των μονάδων του δείγματος.

Χρονοδιάγραμμα

Το αναμενόμενο χρονοδιάγραμμα εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας είναι το ακόλουθο:

- ♦ Δεκέμβριος 2012 – Φεβρουάριος 2013 (3 μήνες): Συγγραφή θεωρητικού μέρους.
- ♦ Φεβρουάριος 2013 (1 μήνας): Διεξαγωγή έρευνας.
- ♦ Μάρτιος 2012 (1 μήνας): Στατιστική ανάλυση δεδομένων και παρουσίαση αποτελεσμάτων.
- ♦ Απρίλιος 2013: Παρουσίαση εργασίας.

Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

Ξενόγλωσση

Attfield, R., (1983), *The Ethics of Environmental Concern*, Blackwell, London.

Benson, J. (2000), *Environmental Ethics: An Introduction with Readings*, Routledge, London.

Bentham, J. (1970), *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, University of London - The Athlone Press, London.

Bookchin, M. (1987), *Toward an Ecological Society*, Montreal: Black rose Books.

Fox, Warwick (1984), "Deep Ecology: A New Philosophy of Our Time?" στο *The Ecologist*, Vol.14, pp.194-200.

Hargrove, Eugene C. (1989), *Foundations of Environmental Ethics*, Prentice Hall, New Jersey.

King, R. (2000), "Environmental Ethics and the Built Environment", *Environment Ethics* 22: 115-131.

Naess, A., (1986), *The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects*, *Philosophical Inquiry*, 8 (1-2), σελ 10 - 31.

Naess, A., (1989), *Ecology, Community and Lifestyle*, Cambridge University Press.

Naess, Arne (2005a), "The Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects" στο *The Selected Works of Arne Naess*, Springer, Dordrecht, vol. X.

Nash, R, (ed) 1990. *American Environmentalism: Readings in Conservation History*, New York: McGraw-Hill.

Pojman, Louis P. (2001), Environmental Ethics, Wadsworth, California.

Taylor, P.W. (1986), Respect for Nature: A Theory of Environmental Ethics, Princeton University, Princeton, New Jersey.

Ελληνόγλωσση

Γεωργόπουλος, Α. (2002), Περιβαλλοντική Ηθική, Gutenberg, Αθήνα.

Δαρβίρη Χ., (2009), Μεθοδολογία Έρευνας στο χώρο της υγείας, Πασχαλίδης, Αθήνα.

Κυριαζή Ν., (1999), Κοινωνιολογική έρευνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Παπαδημητρίου, Β., (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο – Μια Διαχρονική Θεώρηση, Αθήνα, Τυπωθήτω.

Παπαδημητρίου, Ε. (1998), «Φύση & Ηθική», στο Μ. Μοδινός & Η. Ευθυμιόπουλος (επιμέλεια) Οικολογία & Επιστήμες του Περιβάλλοντος, Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών, Αθήνα.

Παπαδημητρίου, Ε., (1999), Για μια Νέα Φιλοσοφία της Φύσης – Η πρόκληση της οικολογίας και οι απαντήσεις της φιλοσοφίας, Αθήνα, Gutenberg.

Πρωτοπαπαδάκης, Ευάγγελος 7. (2005), Οικολογική Ηθική, Σάκκουλας Αντ. Ν, Αθήνα.

Πρωτοπαπαδάκης, Ευάγγελος 7. (2008), Περιβαλλοντική Ηθική -Ο Άρνε Νες και η βαθιά Οικολογία, Σάκκουλας Αντ. Ν, Αθήνα.

Ράπτης, Ν., (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή – Το θεωρητικό πλαίσιο των επιλογών, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Ηλεκτρονικές Πηγές – Ιστοσελίδες

<http://prasiniithiki.wordpress.com/>

<http://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>

<http://www.cep.unt.edu/enethics.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_ethics

<http://www.iep.utm.edu/envi-eth/>

http://www.scu.edu/ethics/practicing/focusareas/environmental_ethics/short-course.html

<http://www.buzzle.com/articles/what-is-environmental-ethics.html>

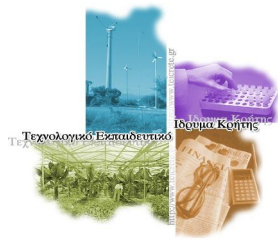
<http://www.ecospherics.net/pages/RolstonEnvEth.html>

<http://www.nature.com/scitable/knowledge/library/advocacy-ecology-and-environmental-ethics-25958725>

<http://ocw.capilanou.ca/philosophy/phil-208-environmental-ethics/non-anthropocentric.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Deep_ecology

Παράρτημα Β' – Ερωτηματολόγιο

**Τ.Ε.Ι. Κρήτης,
Σχολή Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας,
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας**

**Έρευνα σχετικά με τις στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές των κατοίκων της πόλης
του Ηρακλείου γύρω από την**

Περιβαλλοντική Ηθική

Αγαπητέ Κύριε/Αγαπητή Κυρία,

Το ερωτηματολόγιο αυτό, το οποίο χρειάζεται περίπου 5 '- 7', είναι μέρος ακαδημαϊκής έρευνας που διεξάγεται στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Κρήτης.

Ο στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση και διατύπωση των στάσεων και των αντιλήψεων των κατοίκων του δήμου Ηρακλείου ως προς την "Περιβαλλοντική Ηθική".

Η συμμετοχή σας σε αυτή την έρευνα είναι ανώνυμη και προαιρετική και οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν μόνο για στατιστικούς σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Σας παρακαλούμε να απαντήσετε ειλικρινά και αυθόρμητα. Σεβόμαστε απόλυτα την άποψή σας, ανεξάρτητα από το ποια μπορεί να είναι.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων!

Οι Φοιτητές Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, Τ.Ε.Ι. Κρήτης:

Καπιτσάκης Μιχάλης, Λομπράνου Μαρία, Σιόλα Αμαλία, Σμυρνάκη Ιωάννα

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. Μιχάλης Προμπονάς

Για περισσότερες πληροφορίες, απευθυνθείτε στο mikekapitsakis@hotmail.com.

Ηράκλειο, Μάρτιος 2013

1. Δημογραφικά Στοιχεία

1.1. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

1.2. Ηλικία:

Εώς 15 15-18 18-25 25-35 35-55 55 και άνω

1.3. Ιδιότητα:

Μαθητής

Φοιτητής ΑΕΙ/ΤΕΙ

Εργαζόμενος

Άνεργος

Συνταξιούχος

Τίποτε από τα παραπάνω

1.4. Εάν είστε εργαζόμενος ή άνεργος ή συνταξιούχος παρακαλώ απαντήστε:

Μορφωτικό Επίπεδο:

Απόφοιτος Δημοτικού

Απόφοιτος Λυκείου

Απόφοιτος Τ.Ε.Ι. /Πανεπιστημίου

Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος

Κάτοχος Διδακτορικού Διπλώματος

Τίποτε από τα παραπάνω

1.5. Εάν είστε εργαζόμενος ή άνεργος ή συνταξιούχος παρακαλώ απαντήστε:

Επάγγελμα:

Εκπαιδευτικός/Καθηγητής

Δημοτικός Υπάλληλος

Επιχειρηματίας

- Αγρότης /Κτηνοτρόφος
- Ιδιωτικός Υπάλληλος Γραφείου / Πωλητής
- Υπάλληλος σε Δημόσια Υπηρεσία/Οργανισμό
- Ελεύθερος Επαγγελματίας
- Άλλο

1.6. Ετήσιο Οικογενειακό Εισόδημα

- Έως 10.000 ευρώ
- 10.000 – 25.000 ευρώ
- 25.000 – 40.000 ευρώ
- 40.000 – 55.000 ευρώ
- Άνω των 55.000 ευρώ

2. Περιβάλλον

2.1. Ποια πέντε (5) από τα παρακάτω προβλήματα εκτιμάτε ως τα ποια σημαντικά παγκοσμίως; Παρακαλώ ταξινομήστε τις πέντε (5) απαντήσεις σας αριθμώντας τις από 1-5 διπλά στην ανάλογη φράση (1 για την πρώτη επιλογή και 5 για την λιγότερο επιθυμητή επιλογή).

Εγκληματικότητα	
Οικονομία	
Ανεργία	
Aids	
Φτώχεια	
Βία	
Περιβάλλον	
Παιδεία	
Παγκοσμιοποίηση	
Ναρκωτικά	

Άλλο (προσδιορίστε)	
---------------------	--

2.2. Ενδιαφέρομαι για τα προβλήματα του περιβάλλοντος:

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου	
Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	

2.3. Γενικά, πόσο νομίζετε ότι είστε ενημερωμένος/η για το περιβάλλον και τα προβλήματα του;

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου	
Δεν γνωρίζω (Δεν το έχω σκεφτεί)	

2.4. Έχετε κάποιο hobby/αγαπημένη συνήθεια που σχετίζεται με το περιβάλλον;

- Αναρρίχηση / Ορειβασία
- Πεζοπορία στη φύση
- Κολύμβηση / Καταδύσεις
- Rafting
- Κυνήγι / Ψάρεμα
- Άλλο
- Όχι, δεν έχω

2.5. Πιστεύετε ότι η ποιότητα του περιβάλλοντος στις μέρες μας;

Βελτιώνεται γρήγορα	
Βελτιώνεται αργά	
Παραμένει η ίδια	
Χειροτερεύει αργά	
Χειροτερεύει γρήγορα	
Δεν γνωρίζω	

2.6. Ποιος πιστεύετε ότι είναι υπεύθυνος για την κατάσταση του περιβάλλοντος; Παρακαλώ αξιολογήστε με σειρά σημαντικότητας τη κάθε περίπτωση ξεχωριστά βαθμολογώντας την από το 1 έως το 5. (Το 1 είναι σημαντικό ενώ το 5 δεν είναι σημαντικό).

Πολιτικοί	
Ερευνητές	
Περιβαλλοντολόγοι	
Μηχανικοί	
Το κοινό	
Βιομηχανίες	
Άλλο (προσδιορίστε)	

2.7. Αξιολογήστε το κάθε ένα από τα παρακάτω περιβαλλοντικά θέματα ξεχωριστά με βάση τη σπουδαιότητα του. Παρακαλώ σημειώστε ένα αριθμό από το 1 μέχρι το 5 δίπλα σε κάθε φράση (το 1 είναι σημαντικό ενώ το 5 δεν είναι).

Παγκόσμια υπερθέρμανση	
Καταστροφή στοιβάδας όζοντος	
Όξινη βροχή	
Ρύπανση ατμόσφαιρας	
Ρύπανση υδάτων	

Ρύπανση εδάφους	
Καταστροφή δασών	
Μείωση βιοποικιλότητας	
Χρήση ορυκτών καυσίμων	
Απόρριψη επικίνδυνων (τοξικών-πυρηνικών) αποβλήτων σε ξηρά και θάλασσα	
Μεταλλαγμένα προϊόντα	
Χρήση πειραματόζων	
Άλλο (προσδιορίστε)	

2.8. Που αποκτήσατε τις περιβαλλοντικές σας γνώσεις (εάν έχετε); Παρακαλώ σημειώστε τρεις από τις παρακάτω αναφερόμενες πηγές.

Σχολική εκπαίδευση	
Πανεπιστημιακή εκπαίδευση	
Οικογένεια	
Ειδήσεις – ντοκιμαντέρ σε TV & ράδιο.	
Εφημερίδες / Βιβλία	
Πολυμέσα (CDs ή DVDs)	
Συζητήσεις με άλλους	
Περιοδικά	
Εκθέσεις σε Μουσεία	
Σεμινάρια στο χώρο εργασίας	
Διαδίκτυο (Internet)	
Άλλο (προσδιορίστε)	

2.9. Η ερώτηση αυτή αναφέρεται σε καθημερινά πράγματα που μπορεί να κάνει κανείς συμβάλλοντας στη προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε ένα από αυτά προσδιορίστε εάν δεν τα έχετε κάνει ποτέ, σπάνια, συχνά, καθημερινά.

α. Συμμετέχω στην ανακύκλωση υλικών (π.χ. χαρτί, γυαλί, αλουμίνιο).

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

β. Αγοράζω βιολογικά προϊόντα.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

γ. Εξοικονομώ νερό στο σπίτι.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

δ. Σβήνω τα φώτα και τις ηλεκτρικές συσκευές όταν δεν τις χρειάζομαι.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

ε. Προσπαθώ να μειώσω τον όγκο των σκουπιδιών που δημιουργώ.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

στ. Προσπαθώ να χρησιμοποιώ μέσα μαζικής μεταφοράς ή ποδήλατο και όχι Ι.Χ αυτοκίνητο.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

ζ. Συμμετέχω εθελοντικά σε αναδασώσεις, καθαρισμούς παραλιών/πάρκων/χώρων αναψυχής από τα σκουπίδια.

ποτέ	σπάνια	συχνά	πάντα	Δεν γνωρίζω

2.10. Θα ήσασταν πρόθυμος/η να κάνετε περικοπές στις συνθήκες διαβίωσης σας ώστε να προστατέψετε το περιβάλλον;

Πολύ πρόθυμος	
Πρόθυμος	
Ούτε πρόθυμος ούτε απρόθυμος	
Απρόθυμος	
Πολύ απρόθυμος	
Δεν μπορώ να επιλέξω	

2.11. Εάν αποδεικνύονταν ότι οι ακόλουθες πρακτικές βοηθούσαν στη προστασία του περιβάλλοντος, σε ποιες θα συμμετείχατε; Παρακαλώ σημειώστε όσες απαντήσεις σας ταιριάζουν.

Σε καμία από τις παρακάτω	
Εξοικονόμηση ενέργειας στο σπίτι	
Εξοικονόμηση στη κατανάλωση νερού	
Αγορά ανακυκλούμενων προϊόντων	
Συμμετοχή σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που ασχολούνται με το περιβάλλον όπως η WWF, η GREENPEACE κλπ.	
Προγράμματα ανακύκλωσης υλικών (χαρτί, αλουμίνιο, γυαλί κλπ) της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	
(Λεωφορεία, METRO κλπ)	
Συμμετοχή σε τοπικές δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος	
Δεν γνωρίζω	

2.12. Τι θα ενθάρρυνε (ή και υποχρέωνε) τη συμμετοχή σας στις περισσότερες από τις παραπάνω πρακτικές; Παρακαλώ σημειώστε όσες απαντήσεις σας ταιριάζουν.

Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τη Τοπική Αυτοδιοίκηση	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από την Κυβέρνηση	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση - υποστήριξη από τις ΜΚΟ	
Μεγαλύτερη πληροφόρηση – υποστήριξη από την οικογένεια	
Περιβαλλοντική εκπαίδευση στα Σχολεία/Πανεπιστήμια	
Σεμινάρια στον χώρο εργασίας	
Αυστηρή νομοθεσία για τη προστασία του περιβάλλοντος (ποινές, πρόστιμα κλπ)	
Οικονομικά κίνητρα	

Άλλο, παρακαλώ προσδιορίστε:	
------------------------------	--

3. Περιβαλλοντική Ηθική

3.1. Σε τι βαθμό γνωρίζετε την έννοια “Περιβαλλοντική Ηθική”;

Πολύ	
Αρκετά	
Λίγο	
Καθόλου/ Δεν έχω ακούσει ποτέ	

3.2. Πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις πιο κάτω δηλώσεις;

		Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Δεν έχω γνώμη	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1.	Μου αρέσουν πολύ οι περίπατοι στη φύση. Θα ήθελα να περπατώ συχνότερα σε μονοπάτια της φύσης.					
2.	Τα ζώα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως πειραματόζωα αρκεί να είναι για σκοπούς χρήσιμους ως προς την κοινωνία.					
3.	Η ζωή σε μια φάρμα είναι τόσο ενδιαφέρουσα όσο και η ζωή στην πόλη.					
4.	Όπως υπάρχουν νόμοι για τα ανθρώπινα δικαιώματα, έτσι πρέπει να υπάρχουν και νόμοι για τα δικαιώματα των ζώων.					
5.	Οι άνθρωποι προκαλούν πολύ μεγάλες καταστροφές στο περιβάλλον.					
6.	Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους για να διατηρηθούν οι ποταμοί και οι λίμνες καθαροί είναι για να έχουν οι άνθρωποι πόσιμο νερό.					

7.	Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των κατασκηνώσεων είναι ότι αποτελούν φθηνές διακοπές.					
8.	Οι άνθρωποι θα επιβιώσουν στη γη, μόνο αν σέβονται και προσέχουν τη φύση.					
9.	Η κατασκευή αυτοκινητόδρομων είναι τόσο σημαντική που δικαιολογεί το κόψιμο των δασών και την καταστροφή των λιβαδιών.					
10.	Όταν χρειαστεί να κόψουμε τα δέντρα, πρέπει στη θέση τους να φυτεύονται δέντρα που μεγαλώνουν πιο γρήγορα.					
11.	Η κύρια χρήση των δασών πρέπει να είναι για προϊόντα τα οποία είναι χρήσιμα στους ανθρώπους.					
12.	Φυτά και ζώα υπάρχουν για να χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους.					
13.	Κάποια ζώα προκαλούν καταστροφή στο περιβάλλον και στον άνθρωπο (καταστρέφουν καλλιέργειες, μεταφέρουν ασθένειες, κλπ.). Θα ήταν προς το συμφέρον του ανθρώπου αν αφανίζονταν.					
14.	Ένα από τα καλύτερα πράγματα που προσφέρει η ανακύκλωση είναι ότι εξοικονομούνται λεφτά.					
15.	Στη χώρα μας άλλα προβλήματα είναι πιο σημαντικά από αυτά που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος.					
16.	Το σχολείο πρέπει να μας βοηθά να αναπτύξουμε το σεβασμό προς τη φύση.					
17.	Όταν οι άνθρωποι επεμβαίνουν στη φύση τις περισσότερες φορές προκαλούνται καταστροφικές συνέπειες.					
18.	Πρέπει να προστατεύουμε τις πηγές ενέργειας, για να διατηρήσουμε ψηλή					

	ποιότητα ζωής.					
19.	Έχω ανάγκη να συμμετέχω πιο δραστικά σε μία περιβαλλοντική ομάδα.					
20.	Είμαι πρόθυμος να καθαρίσω μια θαλάσσια περιοχή που έχει ρυπανθεί από ανθρώπους.					
21.	Πρέπει να υπάρχουν ειδικοί φυσικοί χώροι (εθνικά πάρκα), στους οποίους κανένας να μην μπορεί να μπαίνει χωρίς ειδική άδεια.					
22.	Η ζωή όλων των οργανισμών αξίζει να προστατευτεί.					
23.	Σε μερικές περιοχές οι άνθρωποι κόβουν τα δάση για να έχουν χώρο για καλλιέργειες. Αυτό βοηθά την κοινωνία γιατί έτσι βελτιώνεται η απόδοση της γεωργίας.					
24.	Έχουμε ευθύνη να βεβαιωθούμε ότι το περιβάλλον μας δεν θα είναι χειρότερο σε εκατό χρόνια από σήμερα.					

3.3. Ο σεβασμός προς το περιβάλλον πρέπει να διδάσκεται με βάση την αντίληψη ότι (παρακαλώ σημειώστε μία απάντηση):

Ο άνθρωπος είναι ανώτερο ον και όλα γίνονται με σκοπό την ευημερία του.	
Το συμφέρον του ανθρώπου είναι να διαχειρίζεται με σύνεση τις πηγές ενέργειας και το φυσικό περιβάλλον.	
Ο άνθρωπος είναι μέρος ενός συστήματος που πρέπει να διαφυλαχθεί για τις μελλοντικές γενιές.	
Άλλο	

3.4. Η έννοια της Περιβαλλοντικής Ηθικής προσεγγίζει ποια από τις ακόλουθες θεωρίες;

Η Γη και τα πλάσματά της έχουν ηθική υπόσταση, με άλλα λόγια, είναι άξια της ηθικής ανησυχίας μας.	
--	--

Η Γη και τα πλάσματά της έχουν εγγενή αξία, που σημαίνει ότι έχουν ηθική αξία μόνο επειδή υπάρχουν, και όχι επειδή ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες.	
Με βάση την ιδέα ενός οικοσυστήματος, τα ανθρώπινα όντα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως "ολότητες", οι οποίες περιλαμβάνουν και άλλες μορφές ζωής και το ίδιο το περιβάλλον.	
Όλες τις παραπάνω.	
Καμία από τις παραπάνω.	

3.5. Γνωρίζετε την έννοια της “αιφόρου ανάπτυξης”; Εάν ναι, σε τι έγκειται αυτή;

Ορθολογική χρήση των διαθέσιμων περιβαλλοντικών πόρων	
Ραγδαία οικονομική ανάπτυξη με αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων	
Κανένα από τα παραπάνω	
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	

3.6. Σύμφωνα με την ανθρωποκεντρική θεωρία, οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου ως προς το περιβάλλον προκύπτουν από:

Την ανάγκη προστασίας του ίδιου και την διαίωσιση του είδους του	
Την ανάγκη ικανοποίησης των αναγκών και των επιθυμιών του ίδιου	
Τον σεβασμό ως προς τους συνανθρώπους του	
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	

3.7. Σύμφωνα με την βιοκεντρική θεωρία, οι ηθικές υποχρεώσεις του ανθρώπου ως προς το περιβάλλον προκύπτουν από:

Την εγγενή αξία της φύσης	
---------------------------	--

Τον σεβασμό ως προς τις μελλοντικές γενιές	
Τον σεβασμό ως προς την ανθρώπινη ζωή	
Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ	

3.8. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τέσσερις διαφορετικές αντιλήψεις για τη φύση. Παρακαλώ επιλέξτε μία από τις εναλλακτικές λύσεις που αντιστοιχεί καλύτερα με τη δική σας γνώμη.

Η φύση είναι ανθεκτική.	
Η φύση δεν συγχωρεί τίποτα.	
Η φύση μπορεί να αντέξει τις πιέσεις.	
Η φύση είναι απρόβλεπτη στη συμπεριφορά της.	

3.9. Κατά τη γνώμη σας, οι υποχρεώσεις που αναφέρονται στον περιβαλλοντικά ηθικό πολίτη αφορούν:

Αποκλειστικά τους άλλους ανθρώπους	
Την κοινότητα που ζει ο ίδιος	
Όλα τα έμβια όντα του πλανήτη	
Την φύση ως σύστημα λόγω της εγγενούς της αξίας	
Άλλο	

4. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

4.1. Πιστεύετε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση μπορεί να προστατεύσει (παρακαλώ σημειώστε μία απάντηση):

Τον άνθρωπο	
Το περιβάλλον	
Και τα δύο παραπάνω	
Τίποτε από τα δύο παραπάνω	

4.2. Θεωρείτε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να εντάσσεται στα πλαίσια (παρακαλώ σημειώστε μία απάντηση):

Της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	
Της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	
Της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	
Σεμιναρίων – Κατάρτισης στον χώρο εργασίας	
Σε όλα τα παραπάνω	
Σε κανένα από τα παραπάνω	

4.3. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να έχει ως στόχο να δίνει στους εκπαιδευόμενους:

Κίνητρα για την διαμόρφωση αξιών και την προστασία του περιβάλλοντος	
Γνώση γύρω από το περιβάλλον και τα σχετικά προβλήματα	
Ερεθίσματα για περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και ενδυνάμωση της ατομικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον	
Ερεθίσματα για συνεργασία – ομαδικό πνεύμα - υπευθυνότητα	

4.4. Πως πιστεύετε ότι συντελεί η διδασκαλία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη δημιουργία “Περιβαλλοντικής Ηθικής”;

Μέσω της συναισθηματικής ευαισθητοποίησης	
Μέσω της προβολής προτύπων	
Μέσω της λογικής κατανόησης	
Μέσω των σχετικών δράσεων οι οποίες οδηγούν σε βιωματικές εμπειρίες	

